

Shtypshkronja "Vlora" në Vlorë

Ηρωδ. ε.σ. 141.470

PJES' E PARË

HISTORI

E

SHQIPËRISË SË RE

Mbi gjëndëjen, ngjarëjet dhe ndryshimet
fort t'enteseratëshme të gjallërimit

KOMBËTAR

PREJ SAID HALKORONDIT

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΕΙΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
1923

SHQIPËRIKRONJA "VLORA"
në Vlorë

Kurkush nukë munt t'a botojë pa lejen
e pa firmën të auktorit

PARËTHËNËJE.

Vëllezër të dashur! Shkaku që më shtyjtë të shkruaj e të plotësoj pjesën e parë të kësaj Historie me shumë mundime e cila përmban tërë njëgjarrëjet e ndryshme që janë shkaktuar në Mëmëdhenë t'onë të dashur mbi kurrin të popullit e të fisit eroik shqipëtar, nukë ishte tjetër gjë për veç më tepër dashuri e madhe e dëshirë e plotë e shërbimit t' Atdheut dhe veçanërisht duk'e parë nevojën e madhe për një të tillë Histori të vogël e t'asnjëanëshme e cila do të jetë një pasqyrë mbi tregimin e njëgjarrëjevet të çuditëshme; gjith'ashtu Situata, gjendëja dhe njëgjarrëjet njëra pas tjetërsë qysh në kohëra të kaluara që vazhdonin në Shqipëri me kishin çtuar kurajon, me kishin hequr ca më shumë vretëjen.

Nevojë njëj të tillë mejtimi, shërbimi për Shqipërin'e dashur e cila s'mundi dot më parë të përfitonte nga faktorët e famëshëm të

saj duk'e bërë Shqipërinë me vete qysh nga kohërat e vjetëra, më ish dukur e domosdoshme që kurse gjëndeshë në mbsim mbi tryezat e Shkollave por këjo dëshirë më ish çtuar akoma ca më tepër që kur se noroj'e kohës s'interesit Kombëtar dhe të mejtimit të shenjtë t'Atdheut më kish shtyjtur në fushënë politike në euteres të lartë t'Atdheut.

Dëshir e thelpsit të zëmërsë për realizimin e Idealit kombëtar shumë herë ish vënë në praktik duk'e shkërnajtur artikulla shumë t'interesatshme më 1907-1911 në fletoret t'Amërikës si dhe në fletoren (Ymid) të Gjiritit në të cilat ishia shkronjë-s-korrispondent.

Me mish e me shpirt sakrifkova jetën t'ime për të sjellur ndonjë dobi Atdheut dhe no një mirësim enteresit të përgjithëshm të bashkatdhetarisë s'ime.

Gjith- ashtu tash jam fort i kënaqur që munda të paraqit përpara juve një vepër të tillën. Për të çpallur akoma shërbimet e ndienjat me anë të librave për dashurinë që ushqejte rrotull bashkimit, zgjimit e përhapjes e dëshirës përparimtare e shoqërore në zvillimin, realizimin, bashkimin e mejttimeve të gjithë nënështetasvet shqipëtarë të cilët e të kenë çdo farë besimi, duhet pa tijatër të bashkohen me vëllezërit e vetë për t'a mirësuar

sa më parë vëndin e tyre që ka mbetur në duar të feodalevet, t'atdhetarëvet gjakpirës e të pa dijtur; gjith ashtu për realizimin e këtij qëllimi të shenjtë duhet punuar pa lodhur e me çdo mënyrë duk'e sakrifikuar jetë e pasuri që të ndihet një dhëmbëje e cila do të çfarojë krejt çdo çështje mizore që munt të luhet prej njerës të shitur e dashakeqër për që të mos mundë kurrë dot njeri të lozë si kurdoherë me fatin, jetën e shenjtë të fisit shqipëtar.

Me gjithë që fatkeqësisht kohërat e kalluara na suallën shpesh më dëme e prishëje të cilat shkakëtuanë antidobinë e jetës njërrëzore e kombëtare t' onën por për veç kesaj i shtyjtur nga dëshir'e onor i jetës shoqërore si me dashëje dhe pa dashëje refuzimi i vazhdimit në rrjedhëjet e tmeruara antikombëtare të kohërave të ndryshme të pushtimevet e djallëzivevet n'a suallë shumë ndalime në përsundimin e qëllimit duk'e ruajtur, duk'e humbur krejt kredinë e pasurinë t'onë. Mbanë t'atër gjurmimi gjat e gjerë në formimin e njej fjalori mbi gjuhën e sjeshtë të tjetër të Labëris e disa libra të tiera si Letyrat e të vegjëjet, Histori e lustës së Janinës dke ajo e Ceno Sharrës më prunë shumë vonime në përsundimin e botimit të shpejtë të pjesës e parë të kësaj Historie.

Ndofta shumë njërës të ndryshme e mëndie lartë merren që të bëjnë Historinë e Shqipërisë por ato do të dalën përpara popullit me një fytyrë të ndryshuar dhe mjaft të mërguër nga e drejta e nga enteres e kombit. Me këto fjalë të mos pandehet se dua të them mbasë këjo Hishtori e vogël do të zërë plotësisht një t'atillë vent por jam sigur se vetëm do të jetë një bazë e mejtimevet themelore e cila do t'u shërbejë brezit të ri dhe opinionit e popullit për të ngrehur japin'e godinës kombëtare. Munt të them se deshir e plotë e cila me kohë më ka shtytur e guxuar të kem kujdesimin më të plotë të mejtohem e të marr shënime të dobishme e të duhura mbi këtë çështje me një karakter t' asnjëanëshme, kam shpresë se do të shihet miaftë pëlqyer shërbimi i të nënëshkruarit duk'e përfytyruar gjarëjet e njëj kohë në të cilën për veç q' At-dheu i ynë ish ndarë më shumë lloj sundimesh por akoma nukë kish dhe shtyp të plotë kombëtar që të shoshitëshin e mbasi të kulloheshin të hidheshin në gjykim të mejtimit publik gjith ato gjarëje me shumë rëndësi, gjith' ato ndryshime e trathëtira, gjith ato drama e lodra që janë lozur fatkeqësisht mbi kurri-zin e popullit. Pra mejtoj se ky shërbim i vogël i filluar që me kohë do të zërë mjaft

një vënt të kënaqshm në zëmërat e fjeshta të pa ambici shqipëtare.

Fytyr'e ndryshuar e Historive që do të dalën para mejtimit publik shkakëtonet nga që përfundimet e vepërimevet e të shërbimevet patriotikë t'atyrej që muarrë shumë pakë frën e këtij populli në dorë deri tash, kanë arritur 99 % në një gradë aqë të dobërt sa munt të thuash se s'ka mbetur as një njeri pa mos i trathëtuar o pa u bindur rrjedhimit e kohëvet, të sundimevet të cilat i kanë lerruar; tërë ato lera natyrrish kush e kush me metodet e vetë do të përpiqet t'i ndryshojë duk'e i u dhënë një fytyrë e cila t'i qirtë në shesh të bardhë; duk'e paraqitur ca dokumenta të rrëma me shpresë që populli, mejtimi publik t'i pandehë t'arrësishme.

Por prandaj mbase nevoj'e madhe e mungimit të deri tashm të tregimit e pa anësi të rrjedhjevet në baza të vërteta, mëdha më të madhin guxim t' u paraqit më parë qakevet shoqërore e përparimtare këtë dritëzë të vogël e cila përfundërisht do të jetë miaft lehtë për realizimin e qëllimit kombëtar.

Për të qënë mbsim që të mos n' a përsëriten prapë, në kurrizin plot plagë vajtëjet, lodrat e tmeruara të shkakëtua nga njërës me inflyencë antiligjore, familjare, nga njerës

agallarë, patriotër me fytyrë e me maskë atdhetarie me qellim të arrijnë ca më lart nga aristokratia e shdukur e të trashen si lubia duk' e grabitur, thethijtur gjakun e popullit, nga njerës të shtyjtur nga ambicia, vegël e verbër e të huajvet e të padijturisë, gjith ashtu duhet që të jenë si një pasqyrë në popull, të dijtura, të mbsuara lodrat e tmershme të cilat shkakëtuane, do të shkakëtojnë kurdoherë në rrastin e mos zgjimit e të mos kujdesimit të popullit humbëjen e përjetëshme të përparimit, të fatit e të mirësimt të popullit bujar.

Populli Shqipëtar katundar përmbi supe të sëcilit qëndron jeta shqipëtare i cili ka vuarjtur duhet të shohë e të shijojë të mirat. Ay popull që ka derdhur gjak si lumë duhet të shohë shpërblimin e tij. Ay popull që ka dijtur të mburojë Atdhenë me armë, duhet të mejtohet prapë ay vetë t' a shpëtojë dhe me politikë e me fuqi pënde duk' e mos shikuar hatër e duk' e bazuar mbi të ndrejtë se jemi në mest të fqinjëvet lakëmuës e ujqër të cilët me politikën e dobët që janë duk' e vazhduar përpiqen me ç' do mënyrë të n' a çfarosën.

Frika e kujdesisë së popullit do të ndalojë guximin e kujdo njeriut që për enteresë të vetë të mos mundë të lozë me organin

themelor duk' e e përdorur si mbas ëndës së vetë. Nga gjaku që derdhet për shpëtimin e Shqipërisë duhet të përfitojë Atdheu e kurse-si është bërë deri tash që kanë përfutuar një-rës të ndryshëm ambicioza e të verbuem të cilët kanë mohuar edhe patriotizmen, Idealizmen dhe teorin' e famëshme të fisit bujar.

Shumë fatore të këtij kombi sot janë harruar! Sami, Neim Frashëri, Vaso Pasha dhe Ismail Qemali e të tierë të cilët qenë përpjekur që në kohë normale t' a ndanin Shqipërinë nga Sulltani i kuq e të bëhej më vete si gjithë shoqet. Ah! të qenë digjuar kshillimet e tyre në popull; Shqipëria duaj që sot një mbretëri e fortë, e dijtur e e rrënjosur, e njohur e e begatëshme deri më një shkallë sa t' ish e zonja, sa t' i bënte ballë rrezikut e ç' do ndryshim e të ç' do pushtimit që dojt të gjante.

Shumë njerës të kupëtuar, duk' e mejtuar rreziket e fundit që i erdhë Shqipërisë, kishin përkrahur mejtimin e fatorevet, por idetë fanatikë në interes Greko-Turke nukë lanë t' a çmojnë e t' a praktikojnë dhe t' a realizojnë mejtimin e shënjtë të tyre dhe më në sunt i quajtin si të shitur.

Me gjithë që profiti i lirisë Arbërore Ismail Qemali pati fatin deri sa t' i arrijë

qëllimit për të cilën ish munduar shumë por dhe ay nukë u përkrah prej popullit deri në ditë të fundit dhe ashtu program i tij i vërtetë i cili kish me e s.guruar japinë kombëtarë që nga themeli deri te kulmi mbeti pothuva në fillim.

Shqipëtarë la fatorin e thinjër dhe u bashkua me Esatin, me Zografon e të tierë beilerë e agallarë të cilët nukë kishin tiatër qellim për veç — që të humbasën diellin e të duken yjtë — që të thëthijnë si shushënje gjakun e popullit të shtyjtur nga të huajtë deri sa shkakëtuanë fatkeqësit' e mbëdha në popull duk' e u pushtuar Shqipëria.

Nga situata me shumë rëndësi që trashëgon Shqipëria, u lirua prapë prej armiqvet dhe u krijua në një shkallë sa të ketë dhe Parlamentin e saj.

Por kundreshtarët e Qemalit, antarët e Qeverrisë së Durrësit, me disa të tierë të dalur më vonë në fushën politike, nga ndryshimet e kohëravet, të ndihmuar nga armiqtë, me fuqi familjare e ambicioze, me qëllim që të bëhen dhe ata diell, kundreshtojnë njeri jatrën më një shkallë sa të shkakëtojnë prapë humbëjen e Shqipërisë bujare.

Populli ruajtës i fatit të vetë nukë u bashkua duk' e lënë më një anë këta njerës,

këto parti me ndienja të huaja dhe të marrën në dorë fatin e Atdheut duk' e emnuar përfaqësonjës nga gjiri i vetë i qarkut të fëmijës por u përçanë, u gënjyen duk' e u ndihmuar ambicivet e tyre të cilët janë krejt injorantë, të xhveshur nga ndienjat fisnike, zakonet, nevojat e Shqipëtarit.

Shqipëria e sotme e ngulur mbi themele të forta të gjakut e mijëra dëshmorëvet sot është lënë në ditë të pikës politikisht ashtu ca më shumë ekonomikisht ku përkëtë të fundit as që nukë janë marrë masa as dhe që nukë ka t' atillë mejtim; faqit' e mbëdha gati si gjithë monë vazhdojnë grindëjet imperialietike në një padrejtësi të çuditëshme në dëm të të pa fuqishmit. Situat' e tyre munt të shkakëtojë një tiatër lustë botore. Fqinjët t' anë përpiqen me ç' do mënyrë të n' a sjellën prapë katastrofe me qëllim të bëjnë shesh luste prapë vëndin t' onë bujar duk' e përfituar nga përçarëjet e popullit të therën shqipëtarë si kanë zakonë.

Popu'li Shqipëtar i cili nukë është më ay i 1914ës, duhet të marrë frën' e mbretërisë së zhgabës në dorë duk' e ndrejtuar enteresin kombëtar, duk' e formuar Shoqëria e të bashkohen që të prapsën ret' e zeza që duken mbi Orizonin e Shqipërisë.

Parti thashë, po jo si partitë politike që janë formuar deri tash në Shqipëri të cilat në vënt q' ato t' i apën më të madhen fuqi Qeverisë e re, ata kanë guxuar të ndajnë ndaj tyre fuqinë e Organit zyrtar dhe nënë atë maskë Qeverrimi kanë përdorur, përgojur dhe praktikuar çuditë më të mbëdha në dobinë personale e në dem t' atdheut.

Përfundim i këtyre veprave ka sjellur një dëm aqë të math sa për veç që nukë është bërë as një lloi përparimi ca më tepër në ekonomi e cila është armiku ma i math por në vënt që të ecëjnë përpara punërat kanë ikur dhe ca akoma nga ç' qenë më të prapë,

Bota Shqipëtare e cila ka vuajtur shumë, tash ka nevojë dhe kërkon sigurimin e rroj-tëjes e të begatisë nënë një organ të fortë, popullor e të vërtetë i cili të jetë miaft i zoti të çuajë të mirin nga i ligu, të dënojë, të shdukë të ligun e të lërë të lir, lirinë një-rëzore, një-rëzit e mirë që dinë të përpiqen me shumë sakrifica që t' i sjellën lulëzimin e mirësin e duhur jetës shoqërore e përpari-mtare.

Për të ndaluar sëmundjen e keqe shtetnore — një shtet si yni që është i lindur tash në kohëru të fundit — ka nevojë për Doktorra të mbaruar si më ç' do pikëpamje, si me

dijturi, me mshirë dhe me kurajo; Doktorrë të cilët duhet të dalën nga disiplina e vërtetë e popullit, të fisit shqipëter pa mos shikuar ndryshim feje. Pra thërres Idealistet, popullin e vërtetë shqipëtar që i dhëmpset për Atdhen' e dashur i cili pasi të formoj idenë e plotë duhet të bëjnë detyrën e tyre si e lyp nevoja duk' e forcuar demokracinë për që të sigurojnë Shpëtimin e Shqipërisë së dashur.

Munt të them edhe se pjes' parë e kësaj Historië përbëhesh prej ma se 600 faqesh në të cilën tregohesh gjat e gjerë mejtimi i im mbi çdo lloi ngjarje në Shqipëri si dhe shumë dokumente të mbëshefëta të kohevet, të sundimevet e kaluara të lozura prej armiqvet në dëm të popullit Shqipëtar. Tue mejtuar pozitën në të cilën gjendet sot Shqipëria, i riservova tue pritur një kohë ma favorabl në të cilën shteti i ynë të ketë cakë-tuar formën, të ketë siguruar politikën e brëndëshme e të jashtëme e deri sa demokracia shqipëtare të jetë e forcuar në një shkallë sa të presë e të prapsë hovin e lakëmisë të përsonavet për front, të fronit e naltë të Shqipërisë që mhas pozitës ka një randësi të veçantë sa nukë i ka dhënë rrast as kujt, t' a trashëgojnë dot personalitë në një kohë

të gjatë me gjithë që ka qenë nevojë për një diktatori të ligjshme e të përkohëshme.

Pra, në pjesën e dytë të Historisë, kur të shfaqë dëshirë demokracia do të shkruaj gjat' e gjerë gjithë sa kam riservuar, tue ndriçuar mejtimin publik mbi sa i përkel Historisë së kombit për të cilat jam munduar shumë me çdo mënyrë për t' i kupëtuar e për t' i hedhë në dorë.

Pra tash për tash, ashtë miaftë të themi muarm shënim tue radhitur ngjarjet e kaluara në Shqipëri, vojtëjetë e theroritë të popullit për të cilat ka bërë sakrifica, e sakrificat e tyre të shumta prenë hovin e tradhëtrëvet deri sa siguruanë formimin e njëj Qeverrië kombëtare me qëndër Tiranën.

Viti 1920

S. HALBKOKONDI

Situata e Shqipërisë në Ballkan.

Kur njërezit kryelartë të cilët kanë kuptuar mirë situatën dhe rëndësinë e kujdovëndi, dinë të çmojnë shumë mirë rëndësinë më të çquar e më të plotë gjeografike dhe etnike që ka patur Shqipëria në Sini-sin' e Ballkanit që nga kohërat më të vjetëra.

Historia e vërtetë dhe e asnjë anëshme, na dëfton se Atdheu ynë i dashur Shqipëria, me të vërtetë ka qënë çerdhia e sinisis së Ballkanit, ka qënë më e para e më fisnike e trashëguar nga Pellazgët duke marrë emërin Shqipëri.

Përveç pozitësë me aqë rëndësi që ka patur Shqipëria në botë por dhe populli i saj, populli shqipëtar ka patur aqë një bujë e një trimëri sa përveç fqinjëvet tanë por dhe e tërë bota akoma kur ndiente emërin e tij bujar, për së largu i dridhej mishtë, i mërrej goja dhe kurdoherë që bëhej ndër-

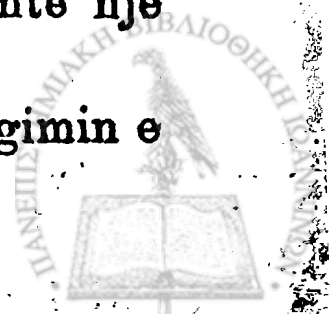

hyrje me aqë lehtësi në të drejtat kombëtare të popujvet e tjerë; në Shqipëri ishte përkundrazi me që s' qasej dot kurrë në një komp fqinjë o i mërguar, i math o i vogël që t' a shkelte këtë popull trim, fisnik, besnik dhe luftëtar kombëtar. Shqiptari, me këtë bashkim të çuditëshmë, me këtë ndienjë të lartë e të shënjtë patriotike që kish patur për prensip dhe që kish trashëguar nga pellazgët, nga Pirua (më i madhi armik i Greqisë), dhe nga Leka i math akoma; kish mundur t' a ruante me therori Mëmëdhenë e tij të dashur si dhe zakonin, karakterin dhe të drejtat kombëtare të cilat n' ato kohëra fort të trubulluara nukë kish mundur dot kurkush t' ia prishte e t' ia çkatërronte.

Mirë po s' ka dyshim se sikundër është parë dhe në gjithë botë koha është fuqi prishëse por dhe nga një herë fuqi ndreqëse, fuqi që prish e rrëzon por dhe godit, ndreq e lulëzon si mbas konditavet jetënore të ç' do kombi.

Në Shqipëti, koha 4-5 shekullore për fat të keq, gjeti konditat jetnor të kembësisë t' onë për prishje se sa të vinte një themel gjallnor:

Këjo fatkeqësi, zuri të fillojë tregimin e

saj në Shqipëri që nga pushtimi i Turqisë e t' hu i cili i kushtoi aqë shtrënjtë Shqipëris sa e demoralizoi kreit. Pushtim i Turqisë, i humbi natyrën, i shoi ndienjat fisnike dhe i solli një përçarje, një karakter prishije sa s' bahet më. Ky pushtim e la një grup të çarë e për t' u parë midis botës dhe bashkë kombëtarëvet e tij ku u çfaqnë fé të ndryshme, fea myslimane. Shqipëtar i parë mithologjikë, nukë qenë miaft fetë katolike e ortodokes të cilat dhe ato në kohëra të fundit do t' i sillin ngatërrime, përçarëje të veçantë duke ikur katolikët me qeverrië e perëndimit dhe orthodhoksët me atë të lindijes por u çpall dhe një e tretë fè e cila e ndau fuqinë dhe bashkimin e çuditëshm të shqipëtarit më trish.

Mbret i Shqipërisë, i famëshmi Skënder bej, duke qënë i ditur në tërë këto humbije, qëndroi si burrë, si trim i vërtetë sa i bëri ballë tërë atij sulmi, atij rremeti Turk të cilit nuk i pat bërë dot ballë as fqinjët t' anë të Ballkanit por të tërë i kish pushtuar sa që u bë zot i gjithë Sinitinë e Ballkanit.

Sado që sulmit Turk i bëri ballë në 27 luftëra por fatkeqësisht më pastaj më 17

Nëntor 1467, Vdiq i brengosur duke lënë bijt e tij nënë thundër të barbarit dhe ashtu Atdheu ynë i dashur ra në gëthetëra të barbarëvet e Asis të cilët e çkatërruan kreit, e dërrëmuan dhe e humnë për jetë.

Shqipëtari, u duk më i bindur, në i lidhur në fenë e re, fenë më moderne mbasi moderata i përllqen sa me një herë shumica e tyre e pranoi por mbasandaj eci duke humbur gjithë mejtimin, duke futur nënjë haus të thellë e të pa shkallë dhe pa mos shikuar farej se ku vete e se ku del por vuri për bas interesin e kohës e të vehtes së tij.

Po t'a thellojmë këtë psikologji, mundet të themi se Myslimasizma e përkrahu Shqipëtarin njëher më një pikë sa të mbetet i fortë në zakonet e veta të lumptura.

Mbasi Myslimani hodhi trupin e vetë në lumin Asian dhe përpiqet me gjith fuqinë e vet për t'a siguruar e shpëtuar me më të mbëdhatë therrori, nga ana tjetër bashkë kombasit të krishterë, Katolikë e Ortodoksë gjetnë rrastin më të mirë për t'i bërë ballë Shqipëtarit e transformuar duke përkrahur dhe ata më elementë dhe fuqira kundra Turqizmës.

Myslimanët Shqipëtarë duke verbuar nga

lavdia dhe enteresa e kohës që ju tregonte Turqia duke ju dhënë emërin Turk harruanë, ndërën e mëmëssë tyrejt dhe punonin për nderin e Turqisë.

Kleri Grek, duke përzier fenë me kombësi gjeti dhe ai një rrast më të bukur se nga Turqia për të pagëzuar pëssëdujti herë Shqipëtarët Orthodhoksë duke ju dhënë emërin Grek se kështu ka thënë Z. Krisht që Ortodoksi është Grek; buizi prapaganda Greke me anë të qishavet e të shkollavet.

Turqia e sëmure dhe e shtërguar nga politika e kohëravet lë të lirë hapien e shkollave Greke në Shqipëri dhe për të siguruar Myslimanët Shqipëtat që t'i heqë për freri nga të detë vetë mbylli shkollat Shqip. Të dy mënyrat e lart tregueme shkakëtuane ftohësi, mërgim dhe armiqësi midis të dy besimevet.

Mbasi Turqia dhe Gërqia, armiqte më të rrepët i lidhë shumë mirë shqipëtarët me Zinxhirët e trashë të fevet, ata për të fituar influencë në këtë gjëndje gatitnin pas endës dhe pas kohës prapagandat më të rrepeta sa e prunë më një shkallë të mjerin shqiptar që njëri t'a quante veten Turk dhe tjetëri Grek; vriteshin vëlla me vëlla dhe nga gjakú i tyrejt i derdhur si

lumë herë fitonte njeri nga armiq e herë tjetri.

Kështu pra situata e Shqipëris polli gjendjen kritike dhe fqinjët t'anë gjetnë, gjëjnë më të mirë sheshin e operacionit mbi dëmin, mbi kurrizin e popullit Shqipëtar. Fqinjët e Shqipëris duke shpetuar dhe ata nga xjedha Turke e cila dhe ata si neve ikishte pushtuar dhe duke shkundur nga ajo robëri e gjatë zunë t'i zgurdhullojnë sytë më të djatht e më të mengjër përtë copëtuar vëndë nga të Shqipëris duke u bazuar më disa tema të kalbura; mbi ca troje të rëna duke u bazuar në një të ndrejtë pushtimi që kishin më parë Sërbët në Shqipërin veriore në kohërat e Dinastiës e Dushanit dhe në Shqipërinë e jugës Grekërit me Illusjone dhe fantazira duke pjesuar e përmënduar kur se Greqia në të famëshmen historin e saj nuk'e kish pushtuar kurrë Shqipërinë e jugës.

Çarja e rracës shqipëtare nga pikëpamia fetare, ju hapi udhënë e gjërë fqinjëvet e përmëndur, armiqvet e rreptë të këtij populli për të lozur rrolet e tyrej dinake si mbas enteresit për të hapur gjithë intrigat në gjëndien e sëmurë e të demoralizuar të Shqipëris.

Përpiekëjet materiale midis të dy besimevet të, gaditura, të kumbisura e të organizuara nga organizma e të dy prapagandavet fetare e armike të cilat vazhdonin pa reshtur e pa pushuar, me të vërtetë çtuanë një grindie, mbuall një farë të hidhur e një armiqësi midis të dy elementeve sa që do të dojë kohë të çrrënjoset e të çduket nga që armiqtë e të katër pëqive duke dijtur rëndësinë dhe pozitën që ka Shqipëria në Ballkan i shtërngonin akoma zinxhirët e prapagandavet fetare. Populli shqipëtar i pa mësuar që të kupëtojë këto rrole që lozën për t'á shtyrë në trap, i pa stërvitur mirë dhe si mbas situatës politike e interesës midis Austrisë e Italis për sa shikonte çështja e jonë nga e cila populli shqipëtar nuk pati kurrë një fitim o një kumbizmë politike o një shpëtim ; qe i shtrënguar të bëhet therar i të dy prapagandavet e famëshme deri në mbarim të njëi kohe të pa caktueme duke derdhur gjakun e shënjtë për fitimin e armiqëvet të kombit e jo kurrë për fitimin e kombit të vet.

Shqipëtarët e të dy elementëve, përveç që u bënë theror për kondër enterezit të vetë, për të shpëtuar nga rrëzimet kufit e

të huajvet për të cilat përpiqeshin me gjith shpirt por dhe me sakrificë mejtimesh e dhurim të hollash si Zhapa e Averfio e të tjerë të cilët fatkeqësisht janë munduar, janë tretur kot duke goditur armë të pështa që të mundnin t'a varrosnin sa më parë mëmën e tyre dhe bijt' e saj.

Fqinjët t' anë si thamë, dhe ata si nevej të shkelur nga fuqia e impërisë Turke, duke pasur kumbizmën dhe ndihmën politike, morale e materiale, mundë shumë çpejt nga nevej të xjuhen, të bashkohen, dhe të dërrmojnë fuqinë e saj. Kështu muar indipendencën e tyre njëri pas tjetrit, por Shqipëria e ndar më tre besime, e bindur në prapagandat fetare nukë guxoi më të përpiqet të shpëtojë por mbeti deri 1912 afro 435 vjet robëri e cila ja çkatërrroi kreit ndienjat dhe fuqinë morale të saj. Më 1877 kur Bismarku në Versaj bisedonte mbi luftën Turko-Ruse për sa i përkiste Ballkanit atë kohë sado që u përpojnë shumë shqipëtarë si Abdul Frashëri e të tjerë por u vanë kot mundimet duke mos mundur të kenë bashkimin midis besimevet si dhe nga të mos pasnrit kumbizmë polilike.

Pas liris Turke kur Shqipëtarët kupëtuan ca më mirë dhe u erdhi në mënt — duhet

Berlin

punuar për kombësi për gjallërimin e kombit për të mos humbur një ditë të ndrejtat e tyrej kompëtare — duke filluarë nga kryengritiet më ç' do anë.

Çpallia e kryengritievet në ç' do anë të Shqipëris kundër tiranis Turke shkakëtoi ca më shumë xgjimin e përgjithëshm, bashkimin e rrepët të shqipëtarit dhe njohijen e tij si kombëtar në qarket dhiplomatike t' Evropës. Këto krye ngrijtie që bënte shqipëtari duke derdhur gjak për të marrë lirinë e kombit e vet perkraheshin me anë të shtypit dhe nga ana e fqinjëvet t' anë të cilët dëshëronin të shpëtonte Shqipëria nga sundimi Turk e të krijohet më vetë por pa mos lerë mirë e pa mos marrë të mëkëpsët mirë, t' i prisnin kokën e t' a copëtonin në midis tyrej duke punuar ketij populli dramat më të mbëdha, fundi i fjalës ato të këqia që deri më sot nuk' i ka punuar jo Turku po as një kômpt tjatër në faqe të dheut.

Si tham, katër vjet me radhë vazhduanë kryengrijtëje në Shqipëri kû protestonin rreptësisht më, çdo anë të botës duke kërkuar të ndrejtat kombëtare dhe njohjën e indipedencës kombetare, duke kërkuar

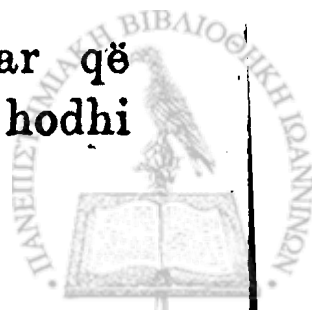

nga fuqitë e mbëdha kumbizmën politike e ndihmën e duhur.

Buçimi i puçkës e i dyfekut në Shqipëri u dha botës të kupëtojnë dhe veçanërisht fqinjevet lakëmuës t'anë në zvimin e çuditëshm të Shqipëtarit. Fqinjët armike, duke parë këtë zhvillim të fortë, këtë përparim të rrepët, zunë të vështrojnë së largu me habi, zunë të bisedojnë mbshehtazi duke përgjuar bashkarisht si macia minë dhe ata për të hedhur në dorë Shqipërinë gjëndenë duke marrë masëra të rrepëta. Duke qënë e pa mundur lidhia e tyre u rrufulluanë një copëhere dhe me të çpejtë shkuanë te Edëvarg Grey i cili ju fërmoi bashkimin.

Prandaj, munt të themi çiltazi se përfundimi i *marrë veshjevet* midis tyre për lakëmitë e zakonëshme shkakëtoi bashkimin e tyre për luftë të Ballkanit. Lufta e Ballkanit munt të themi sigurisht u shkakëtua nga idealet e fqinjëvet t'anë ushqyer prej shumë kohë për rrealizimin e grabitëjes e cila e katandisi dhe Shqipërinë sa me zi të ftihosë vetëm mbajtejen e një grusht vëndi.

Lufta dhe xgjim' i fundit kombëtar që u dëftua përpara botës do e mos do hodhi

një frikë të madhe në zëmërat barbare të fqinjëvet e pangopur t'anët dhe mbasi shpejtimi i luftës Ballkane me aqë një nxitim të çuditëshmë i barroset pa dyshim zhvillimit kombëtar t'onit.

Lëvizia e shqipëtarëvet në kohë të fundit si në Toskëri ashtu ca më mirë në Gegëri por ca më shumë bocitëja e armëvet të Shqipëtarëvet e Kosovës të cilët kurdoherë duallë mundës, i dha një bujë të madhe kombit shqipëtar në tërë anë t'Evropës.

Luftimi i rrepët në grykën e Kaçamikut të cilën nukë mundi dot Turqia e madhe t'ë mirr nga duart e shqipëtarvet përfundoi sigurimin moral të independencës e të njohëjes e Shqipëris.

Lufta e Ballkanit

Mbasi Imparaetoria Turke u munt shumë herë nga Shqipëtarët në shumë kryengrijtije të famëshme të cilavet nuk mundi as pak t'u bënte ballë, u dëshpërua kreit. Politika e saj Imperialistike e ndaloi së gjykuari çashtijen e Shqipërisë me gjak të ftohët duke ju siguruar të ndrejtat kombëtare, si mbas propozimit që i u bëri Qamil Pashai, veziri math i Turqisë të bënin

lidhje e miqësi me Shqipëtarët. Zhon Turqërit e pa besë muarrë hekurat në për këmbë duke mos bedhuar as pakë në marrëveshje e në lidhje miqësore me kombin e fortë bujar të cilin jo vetëm për interesë të Shqipërisë po ca më shumë për mirësimin e vehtës së tyre. Mos njohija e të ndrejtave kombëtare të Shqipëris prej tyre për veç që i solli dëm të math Atdheut t'onë të dashur ca më shumë shkaktoi humbien e saj politike e materiale në Ballkan. Mos dëgjimi i proponimit të Qamil Pashait për sa shikon enderesa ndër-kombëtare e jonë rrotull cakëtimit e kufivet Etnike të Shqipëris për veç që pasi thamë më lart shkaktoi shdukejen e tyre nga Ballkani por shkaktoj edhe lidhjen e të 4 fuqive Ballkanas të cilët mbas politikëslakëmonjëse të tyre e dërrëmuane kreit Shqipërin.

Shtetet' e Ballkanit duke përfituar nga mos përdorimi i politikës së vërtetë në Ballkan por ca më shumë në Shqipëri nga Imparatoria Turke e cila me politikën e saj që vazhdonte shihte varrin e saj me syt' e vat dhe në vënt që t'a mirësonte ç'ështëjen rëmihte e thellonte më shumë varrin e saj duke mos dashur të qasen Zhon Tyrqërit në lidhëjen, në marrëveshijen miqësore, në

në njohëjen e të drejtave kombëtare dhe të gjuhës; i mbëlodhi më një fjalë shtete e Ballkanit duke vrapuar me të çpejtë të çpallën luftënë e Ballkanit për kondra Turqis. Bashkimi i Serbisë, Greqisë, Bullgarisë, dhe Malitë e Zi që fjeshtë për të mbushur qellimet, dëshirat e shumë vjetëvet që ushqenin për Shqipërin e famëshme. e të begatëshme, Etnike dhe gjuridike.

Të katër shtet e përmëndura duke pasur më të madhen frik se këjo lëvizëjë Shqipëtare një ditë do t'i arrij qëllimit e shënjtë duke përbëledhur të katër vilajëtet kryesore të Shqipëris uënë një syndim Qeverimi të famëshme Shqipëtar ku dotë shkakëtonte humbëjen e enteresavet lakëmonjëse që ushqenin me kohë për kondër Atdheut t'onë të dashur; shpejtuan dorë për dorë duke i dhënë një notë Turqisë me anë të së cilës i kërkuan disa njohije rrotull enteresavet e famëshmë! të tyrej në Ballkan.

Zhonët e Turqis të gabuar si kurdoherë në vazhdimin e politikës së tyrej në Ballkan, me qënë se kërkimet e lehta të shtetevet e përmëndur nukë i pranuan, që atë ditë, më 30 të vjeshtës e parë 1912 filluan të gjith në përgatitëjen e ushtëris.

Më 3-5 të vjashtës u fillua lufta midis shteteve të Ballkanit dhe Turqis.

Organizma e fortë e shteteve lakëmusë të Ballkanit të xgjuar e të gatitur prej shumë vjetësh arrijtur në shkallë të zotësis duke përpjekur pët një qëllim, me një shpejtësi të pa treguar mbëledhën ushtarët e vet dhe me udhë të hekurt i shpunë nëpër kufirat ku duaj fillonte lufta.

Turqia e lodhur nga luftërat e brëndëshme, e çkatëruar më të gjithë anët, pa farë udhë hekuri dhe me shkak që vendet i kish fort të gjëra e të largë, nuk mundi dot me të çpejt të mbëlith ushtarët, ti shpij në kufi e të forconte fortesat me kohë që të mos rynnin dot brënda kufirit duke iu bërë ballë sulmevet e tyre te rrepta. Nga ky shkak ushtëritë. Ballkanase rynnë në kufitë e saj pa luftë. Kur arrijti ushtëria Turke e pa mobilizuar nukë mundi të mbahej dot gjikundi dhe kështu të katër mbretëritë me 25 ditë luftë i rynnë më të gjithë anët ashtu dhe të mjerës Shqipëri.

Shqipëria, e pa arrijtur mirë në shkallë të kuptimit e të bashkimit kombëtar, e pa bashkuar mirë në shpirtërat elementeve fetare dhe duke qënë e lodhur, e këputur

nga luftërat e nga kryengrijet e të katër vjetëvet, sado q' u përpoq për vehte të saj s'mundi të qëndrojë e tu bëjë ballë sulmevet e rrepëta t'armiqevet. Kështu fatkeqësisht u shkel më e madhija pjes e Shqipëris prej ushtëris Sërbe, Malezesve dhe Grekërvet për veç Shkodërs, Ianinës, Vlorës, Gjirokastërës, dhe Durrësit të cilat nuk janë shkelur aokma.

Ushtarët Sërbër të cilët pushtuan Kosovën bujare, Lumën, Dibërnë, Tiranën, dhe më pastaj Leshin, Krujë, Durrësin si dhe të tjera vënde të famëshme të Shqipëris ku vranë më tepër se 25-30 mije Shqipëtarë burra, gra dhe të vegjëj.

Shqipëtarët e jashtësmë nga Amerika, Misiri dhe Italia e tejë të dëshpëruar fort nga shkelia e Atdheut së tyreje nga ushtëritë e fqinjevet armikë t'anet protestuan rrepësisht sa kaqë herë shtetet e mbëdha te Evropës.

Atë herë Austria, Italia dhe Gjermania bashkërisht ngritën një zë të lartë duke kërkuar shpetimin e Shqipërisë. Ky zë i shkëlquer i fuqivet e mbëdhe mikeshat e Shqipëris sado që i drithmoi miaft qarket dhiplomatike t'Evropës por kush'i digjon n'atë kohë kur me të çpejt Shqipëria, u

pushtua, u doq dhe u shkretua më të gjitha anët. Shpëtimi i Shqipëris në këtë kohë bazohet mbi nevojën e një bashkimi të plotë dhe kështu në mos ishim të zotë t'arubanim më luftë e me kundreshtim, të përpiqeshim makarai me një vepër, me një mënyrë politike e cila sido kudo dota shpëtojë atdhenë t'onë të dashur.

Atëherë, me gjithë përçarjen e popullit Shqipëtar midis elementeve fetare që vazhdonte rrepësisht, filluanë të lëvizën krerët Shqipëtarë por që e pa mundur me që vëndet kryesore të Shqipëris ishin pushtuar, fuqit Ballkanase ishin gjërësuar tepër 'si nga an' e Shqipëris ashtu dhe nga an' e Maqedonis ku ushtëria Bullgare e futi ushtërinë Turke deri në Çatallxhe. Edrenea u rrethua, Seleniku, Manastiri, Shkupi ranë në duar të ushtëris Greke, Bullgare dhe Sërbe. Dinakëria e armiqvet t'anë, si mbas ëndës së tyre duke njohur tokën Shqipëtare si një vënt Turqie duke çfaqur se janë duke përzënë ushtërinë Turke, janë duke nxituar si qën të tërbuar mbi vizet Shqipëtare duke përdorur puçkën, topin dhe bajonetën me qëllim që të dalën deri në Vlorë që të mos mundë më

Shqipëtari të qirtë zënë e vetë për të kërkuar të ndrejtat kombëtare.

Në këtë kohë kaqë të zezë, të nxirë e të rrezikëshme, nukë është duke dalur fare nonjë udhëheqës dhe të punonte bashkë me popull. Të gjithë e humnë fare mejtimin dhe kështu ca nga udhëheqësit duallë jashtë dhe ca të tjerë u bindë te armiqtë. Si mbas kësaj kohe, të quajturit udhëheqësit e kombit duke mos dashur të çajnë kokë për të shpëtuar nderin e vëndit dhe jetën e popullit si dhe moralin njërëzor e kombëtar; rrinë në Stamboll, Greqi dhe Itali duke vështruar së largu.

Një zë i mbshehët por fort i shënjtë ndihet nga gjiri, kufari i Atdheut ku tingëllon në vesh të kujdo Shqipëtari duke ju porositur bashkimin e duke i thirrë në detyrrë të shënjtë të shërbimit por as një fare nukë po merr nisiativën për t' i bërë ballë rrezikut në mos me armë me krijimin e me çpallëjen e shënjavet kombëtare. Në këtë kohë Shqipëria me të vërtetë bonjake, pa një shënjë kombëtare, si një vënt i shkretë e i egër është duke shkelur, pushtuar e fikur nga më të rrepetit armikër të cilët nukë duanë të lënë më të rrojë i gjallë asnjë frymë Shqipëtari. Ndofta më

shumë vënde të Shqipërisë u bëhesh kundreshtim me armë armiqvet por ky kundreshtim i pa një formë kombëtare u ipte ca më shumë guxim armiqvet të vazhdonin më me rreptësi në sulmet e tyre që ishin duke bërë.

Në këtë kohë fort të rrezikut e Atdheut, i vetëmi shpëtimtar i kombit, i ndieri, i famëshmi Ismail Qemal Beu, bir i Mahmut Bej Vlorës, niset nga Kostantinopoja si ëngjell, si shënjt dhe si profit me qëllim që të shpëtojë Atdhenë që gjendet në pikën e fundit të rrezikut.

Ismail Qemali në një kohë trazimtare sa nukë e mori njeri fare prapa dolli nga Kostandinopoja me qëllim të shënjtë të shpëtimit e Atdheut posi Skënder Beu dhe vate në Bukuresh ku bëri një mbëledhëje me të gjithë Shqipëtarët si Luiqi Gura-kuqi e të tjerë të cilëvet u çfaqti qëllimin e tij të shënjtë. Nga Bukureshi, i shoqëruar me shumë Shqipëtarë duallë në Durrës ku me të dalë dha urdhër të ngrihet flamuri shënjtë kombëtar. Mbas mbëlodhi dhe parësinë e Qarkut të Durrësit dhe u thotë nevojën e çpallëjes të vetëqeverrimit në një kohë kur ushtëria Sërbe po i qasej Durrësit, por fatkeqësisht nukë qe e

mundur t' i bindeshin kësaj shënje të gjallë shpëtimtare kombëtare. Mbasi koha nukë pranonte më se Serbia po qaset, Greqia po e shtrëngon Vlorënë me anë të detit e të Himarës si dhe anët e tjera të Jugës ku në Himarë e në Delvinë kish qirtur fuqi ushtëriake dhe po lëftonte rretësisht me Shqipëtarët, u shtiëngua të lërë Durrësin dhe të vejë në Vlorë për të vënë qëllimin e shënjtë në vepërim. Mirë po me që Vlora ishte aplokuar nga Greqia e cila po bombardis Vlorën dhe qarket e saj, ish i shtërnguar të shkonte steresë.

Mbasi lajmeroi popullin e Vlorës që t' i bëjnë ballë arnikut deri sa të vijë ay, më parë se të niset dha lajmërimë në Qytetet e liruara duke ju lutur popullit të dërgojnë delegatët e tyre në Vlorë bashkë me letër përfaqësimet e vërtetuara dhe fort i dëshpëruar nga gjëndëja e Durrësit iku dhe arrijti në Vlorë në mëst të natës të 27-11-1912. Ndonse Qemali u prit me një fytyrë të ashpërt prej aristokratëvet si Toptanasit, Virionasit e të tjerë oxhakë të cilët dëshëronin për një të atillë nisëativë e ca më shumë prej Thyria Beut i cili e kish marrë atë nisëativë ditë më parë me telegram nisëativë e cila nukë bëri as ma

të vogëlin efekt në popull dhe më në funt me gjithë që shtyjtim ushtërinë Turke të vërë në zbatim urdhërin e Esat Janinës për t' a zënë Qemalë por nisiatori i pajosur me ndjenja të shënjtë i bashkuar me popullin fisnik nukë e la udhën e mbarë.

Shpresa e kombësisë, bashkë me delegatët e qyteteve, u pritnë nga populli i Vlorës i cili dëshëronte t' i shërbente si kurdoherë idealit kombëtar. Vlora djep' i Shqipërisë dhe i idealismës kombëtare dijtë t' a çmojë shumë mirë dhe t' a presë me gëzim të plotë këtë nisëativë të shënjtë duke i pritë nisiatorët me flamur të shënjtë kombëtar duke ju shoqëruar e duke ju dhënë fuqinë e ndihmënë morale e materiale në zbatimin e qëllimit të shënjtë të nisiatorit e të delegatvet shqipëtarë.

Çpallij e vetë Qeverrimit Kombëtar

Shpresa e Kombasisë Ismail Qemali, me 47 Delegatë t' ardhur nga vizet e tjera Shqipëtare, për të veuë në veprim qëllimin e shënjtë kombëtar, me nxitim u mbëlodhë më 15 allaturka, më 28 allfranga të vjeshtës III 1912/1328 ditën e bardhë të Mërkurënë ora më 11 1/2 allaturka, më 5 1/2 pas-

dreke allafirënga ku u çpall *vete Qeverrimi* Shqipëtar duke vartur flamur' i shënjtë i cili kish 445 vjet në robëri i shkelur prej armikut barbar. Çpallie e *vetë qeverimit*, varja e flamurit të shënjtë si dhe formimi i qeverris kombëtare qënë shpresat më të sinjgjerta e më të shënjtë për shpëtimin e Shqipërisë. Një shumicë e madhe prej popullit fisnik Shqipëtar u betua përpa flamurit e shënjtë deke thënë me zë të lartë (të qofshim falë o shënja e bukur, nevej bijt e Pellazgevet do të të mburojmë duke çpërkatur faqen e dheut me gjak që të të mbamë kryelartë për jetë).

I tërë populli mbushur plot gëzim dhe kënaqësi duallë jashtë duke festuarë e duke bërritur (rroftë Shqipëria më vete, rroftë flamuri i shënjtë, rroftë trimëria dhe bashkimi).

Këtë ditë të shënjtë, shpëtimtare, të bekuar, të lavduruar dhe të shënjtë e priti populli me gëzim dhe kur të shoç për një herë u varë flamurët kombëtarë më ç' do anë të qytetit si dhe natyrisht më tërë zyrat e Qeverris. Të mbëdhij e të vegjël, burra dhe gra, fytyrë çkëlqyer formojnë bashkimin e shënjtë duke lavduruar arrijtëjen e kësaj dite, të cilën e kish dëshë-

ruar dhe kish sakrifikuar për të e cila shkakëtoi dërrëmuarjen e zinxhirevet të fortë të tiranis Turke që i kish penguar ma se 4 shekujë më parë.

U ngre flamuri i shënjtë kombëtar shënja, e kombit fisnik i cili kish mbetur në zî po thua që kur se vdiq Skënderbeu më 17 Nëntor 1467. Natyra e skëtërme e Shqipërisë u ndërrua e u zbukurua. Malet bujarë dhe fushat pjellore të Kosovës, të Myzeqesë dhe të Janinës lëshuanë lule të bukura. Mirë po fatkeqësisht në një kohë miaft të rrezikëshme kur armiqtë janë futur në Shqipërinë bujare. S' ishin më ata burra trima, ata ushtarë të Skënderbeut që kishin çuditur botën me trimërin' e qëndrimin e tyre; s' ishin më ata burra që digjeshin në kulla të barutit për të mos rënë në duar të Shqehet për së gjalli. S' kishte më as një Ali Pashë që të ishtinte drithmën Moresë, as një Kara Mahmut o Hodo Bej që t' i hynte Çetinës.

Veçme për mrekulli, atëças kur duken punët më të rrezikëshme për Shqipërinë çohet or' e saj për t'a shpëtuar.

Në një kohë kur zëmërat e çdo atdhetari ishin heshtuar e pushuar prij cipës e robënisë e të rrezikut në një mënyrë që nuk

t'ipte më shpresë për të, në një kohë kur cipa e skllavërisë ishte tue shtrirë tmerisht mbi kry të kombit shqipëtar arrijti dit' or'e shpëtimit.

Në një kohë kur pandehej se ishte mbaruar Shqipëria, se ishte shuar Shqipëtaria, e s' kishte mbetur më zëmër, s' kishte mbetur më shpirt, ishte fikur kreit shpresa; po shpërndahet një shkëndi shprese në zëmërat e shqipëtarëvet, një rë e lumtur e e bardhë vjen duk' e çarë ato të shkreta rë mizore e të zeza që kish mbuluar qie-llin t' onë e po shkëlqen brigjet e Adria-tikut. Ay ish Ismail Qemali, Profit i lirisë arbërore që vjen i bashkuar me apostojt e vetë, kish pruë sihariqin e shpëtimit dhe sigurimin e vërtetë t' atdheut.

A thtua me të vërtet një grusht plak i thinjër, i fortë prej atdhetarisë i cili me gjithë ato mundime arrijti në mest të natës në Vlorë, i shtyjtur prej një atdhetarie të ushqyer në gjithë jetën e tij me mundime të mbëdha, i forcuar dhe prej besimit të plotë të popullit që kishte mundur me e përfituar me sjellhjen e mëndies të pa shoqe për t' arthmin e Atdheut të dashur.

Ay plak i shënjtë që kish prurë në dorë shpëtimin e sigurimin e jetës së kombit

shqipëtar. i cili më vonë u kundrështua prej atyrej që nukë besonin e se nukë u ish mbushur mëndia dhe nukë u ish ndriçuar zëmëra si duhet për mirësin' e lartë e të shënjtë. Por ay si shtyllë e hekurtë, si guximtar i gjithëmonëshm me një ide të lartë njerëzore ftoi gjithë Shqipërinë në besë t' atdheut, çau rrugë e duk' e mos gietur shesh kombëtar të lirë në Durrë ku dësheronte me u ngulur arrijti në Vlorën kreshnike natën e 27 Nentor ku u prit me krahë hapët.

Kongresi kombëtar çoi nëpër duar të plakut të mëth flamurin kombëtar madhështor i cili qe i përunjur prej robërisë, atë Zhgabë krye lartë që armiqtë nukë e kishin lënë të fluturonte lirisht në airin e qëruar t' Atdheut.

Dita 28 Vjeshtë e III heth poshtë zinë e robërisë së gjithë asaj perinde të gjatë duk' e i thënë botës së qytetëruar se ish vendosur të rrojë në liri o të vdesë mender.

Pas çpalljes e vetë qeverrimit dhe ngrijtëjes e flamurit

Në çastin e çpalljes, të formimit e qeverris Shqipëtare nënë mbrojtjen e tërë fu-

qive të Mbëdha; kryetar i qeverrisë provizore të Shqipërisë shkëlqesa e tij, shpëtimtar i kombësiës Shqipëtare Ismail Qemal Beu qirti zërin e shkëlqyer duke lajmëruar tërë visetë e liruar të Shqipërisë të cilët këtë çpallje të dobishme e prinë me gëzim dhe ngritin më çdo vënt flamurin e shënjtë; n' atë çast u dërgoi një notë tërë Shtetevet e mbëdhij e të vegjij dhe ju bëri të njohue çpalljen, formimin e qeverris Shqipëtare e bazuar mbi dëshirat e shënjta fjeshtë Shqipëtare të popullit fisnik që rron me më të shënjtin ideal duke ju çtuar këto fjalë " jemi Shqipëtarë dhe e duamë Shqipërinë për vehte se Shqipëria është për Shqipëtarët. Për të rruar Shqipëria më vehte, populli Shqipëtar i bashkuar mërr ne s' y si ç' do sakrificë dhe therrori „.

Lajmërimin i kryetarit të qeverrisë që ju bëri gjithë visevetë Shqipëtare si dhe në Janinë e në Shkodër e tej, natyrisht për veç visevetë e pushtuara prej armiqvet që në këtë mënyrë " u formua dhe u çpall vetë qeverrimi i Shqipërisë, u ngrit flamuri dhe po valon shënja e jonë e lartë dhe e shënjtë kombëtare kundruall Adriatikut,

Shqipëria u bë më vehte dhe rruarëja e saj si shtet më vehte u sigurua „.

Idealistët Shqipëtarë të dëshëruar dhe të përpjekur me kohë për këtë vepër të shenjtë patriotike e vunë me të çpejtë në veprim sa më parë e cila u dha të kupëtojnë ushtërisë e tërbuar armik që ishin duke sulur me një hovë të math se Shqipëria nukë është vënt i Turqisë dhe ka të ndrejt të rrojë më vehte për të cilën populli saj ka sakrifikuar dhe ka vendosur akoma të derdhë gjakun e shenjtë.

Fatkeqësisht as Janina as dhe Shkodëra nukë mundë dot të shoqëroheshin duk'e marrë pjesë në këtë vepër patriotie me që atje ishte duk'e vazhduar lufta akoma me formë otomane. Me gjith që idealistet Shqipëtare u përpojnë që të themelonin e të çpallnin formën kombëtare në të dy qytet kryesore dhe Historik të Shqipëris por si Esati i Janinës komandan Turk me ndienja Greke ashtu dhe Ali Riza pashai i Shkodërs fjesht Turkoman kundreshtuanë. Vazhdimi i luftës si në Janinë dhe në Shkodër makari me formë otomanë i solli Shqipëris një të mirë e cila i ndaloi për një kohë të gjatë sulmet e armiqtet të lindëjes dhe të perëndim veriut. Në Gjiro-

kastër u bënë pakë fjalë se thoshnë disa që Shqipëria të jetë nënë sundimin e Turqis. Në Pogon me gjithë që shumica e popullit ishte e hidhruar me prapagandë Greke dhe kundreshtuanë por me fuqinë e të ndierit atdhetar Vehbi Pogonit u çpall dhe atje *vet qeverrimi* Shqipëtar tue i dhënë bësën dhe fjalën e nderit qeverris së re kombetare që do të bashkë punojnë duke derdhur dhe pikën e fundit të gjakut,

Për fundimi i bisëdimevet të mbledhëjes kombëtare e cila formoi qeverrinë e për-kohëshme, zgjodhi për krye Ministër dhe

- 1/ M. punëravetë jashtësme Ismail Qemal benë,
- 2/ Mehmet Pashë Kallkandeleni M. i luftës,
- 3/ Poga M. i drejtësisë, Myfyty/Libohova M. P. të brëndëshme,⁵ Gurakuqi M. i arrësimit
- ⁶Abdi Toptani M. i financavet,⁷ Pandeli Çali M. i bujqësis,⁸ Mithat Frashëri M. i Punëravet botore dhe⁹ Lef Nosi M. i Postës.

Kyj kabinet mbron të drejtat kombëtare te Shqipëriës duke pritur për fundimin e luftës dhe të liruarit e vizevet Shqipëtare të pushtuar prej ushtësis e armiqëvet dhe duke ndërmjetësuar me ç' do mënyrë cakëtimin e kufivet Shqipëtare të cilat do t' i shënojë Konferenca Dhiplomatike Evropiane në Llundër.

Kyj kabinet do të përpiqet të mbajë qe-
tësinë e Shqipëris, t' i përgjigjet si ç' do
pune politike të jashtësme dhe të brëndësh-
me si mbas nevojës e kokës deri sa të
vijë L. M. e tij mbreti i Shqipëris i cili
mbas si të xgjidhet nga an' e Rigatavet
dhe të pëlqehetë plotësisht nga tërë popu-
lli shqipëtar; ka për të marrë në dorë
frënë e Shqipërisë.

Mbëledhija kombëtare dhe mënyra e bisëdimit

Mbëledhija e parë e kuvënditë të përgji-
thëshme, mbasi tham më lart u mbëloth
më 28 të Vjeshtës së III 1912 i përbër
prej Delegatëvet e të gjitha vizave Shqi-
pëtare në qytetin e Vlorës ku u hap në
orën 4 pasdreke në shtëpinë e Xhemil beut.

Nisiator i veprës së shënjtë kombëtare,
shpëtimtar' i kombësis, shkëlqesa e tij Is-
mail Qemal beu, si nisiator i parë i mbë-
ledhëjes mori fjalën duke ju treguar Dele-
gatëvet qëllimin e kuvendit, d. m. th. që
të përpiqen së bashku të marrën masat e
nevojshme për të shpëtuar Shqipërin e
dashur nga rreziku i math q'është e shke-
lur dhe e qarkuar.

Si e kërkon rregulla e zakoni, filluanë më parë në kqyrëjen e vërtetimin të kartërvet e Delegatëvet të cilët janë këta më poshtë.

Nga Berati Ilias Virioni, Haredin Cakrani, Xhelal Skrapari, Dudë Karbunara, Taq Tutulani dhe Sami Virioni.

Nga Dibëra Myfti Vebiu, Nga Durrësi Abas, Mustafa, Jaja, dhe Domo Nikolla, Kaccorri nga ana e Arqipeshkopit të Durrësit për të gjithë Shqipëtarët Katolikë.

Nga Elbasani Shefqet Daiu, Lefnozi, Qemal, dhe Midhat Frashëri.

Nga Gjirokastëra Azis, Veli, Elmas dhe nga Ipeku Rexhep, Bedri, Sali Xhuka dhe Midhat Frashëri. Këta janë edhe Delegatët e Gjakovës, Plavës dhe të Gusinës.

Nga Kruja Abdi Toptani, Mustafa, Asimi dhe nga Lushnja Qemal, Ferit Vokopola e Nebi Sefa.

Nga Ohri e Struga Zyhdi, Dr. Myrtëzai, Nuri Sojli dhe nga Shijaku Xhemal, Imer dhe Ibrahim, nga Tirana Abdi, Murat Toptani.

Nga Vlora Smail Qemali, Zihni, Arstidhi Qazim Kokosh, Jan minga dhe Eqrem Syrjai.

Nga Kolonia e Shqipëtarëve të Bukureshtit Dhimitrë Zografi, Dhimitri Mborja, Dhimitër Berati dhe Dhimitër Llua.

Pas vërtetimit e kartëravët, Sali Xhuka mori fjalën duke thënë që Korça sot ndodhet e qarkuar nga ushtarët e armikut dhe nukë munt të dërgojë Delegat. Me qënë se atdhetarizëma e Korçës është e njohur e që ndodhen në mest t'onë Zotërinjtë Korçarë të njohur në shërbimet patriotike kërkojnë që të pëlqehen prej mbëledhëjes si përfaqësonjës të Korçës Pandaliçali, Thanas Floqi dhe Spiro Lloi. Mbëledhëja me plotësim të zëravet i pëlqyen dhe e poltisnë këtë vendim,

Mustafa Asimi kërkoji dhe për Shkodërnë që ndodhet në shtërngim e në luftim më keq se Korça, të pëlqehet si përfaqësonjës Luixhi Gurakuqi i çili ka qënë dhe në të tjera mbelëdheje kombëtare përfaqësonjës i asaj krahine e që është edhe një nga nisiatorët e kësaj mbëledhëje. Kuvëndi prapë me plotësim zërash e pëlqeu Luixhi Gurakuqin përfaqësonjës të Shkodërs.

Nga Përmeti erdhi telegram në të cilin thuhet se Delegat' i tij Veli Këlcyra nukë ka arrijtur akoma në Vlorë, të zërë vëndin e tij Syrëja Vlora e Midhat Frashëri. Erdhi një tjetër telëgram nga Hamdi, Mustafa Barotçiu në të cilin thonë se po vijnë ghe ata si Delegatë të Ohritë e të Strugës.

Mori fjalën Rexhep Beu duke kërkuar të xhgijdhët si kryetar' i kuvëndit shkëlqesa e tij Ismail Qemali, si shkronjes i parë Luixhi Gurakuqi dhe si shkronjës'i dyjtë Shefqet Dain. Delegatët e pëlqyen këtë mejtëm dhe i emëruanë duke përpjekur duartë. U hap pastaj fjala mbi dhënëjen e zëravet e të votavet dhe mbas shumë bisedimesh u vendos që çdo Prefekturë të ketë vetëm një zë pa vënë re nëmurit e Delegatëve. Mustafa Asimi kërkoj që të tregohet mirë situata dhe gjëndëja e sotme e Shqipërisë përpara mendimit t' Evropës. Mori fjalën kryetari me një folëje të nxëhtë, të lidhur e t'arrësishmë duke thënë : Shqipëtarët janë besnikër kurdoherë te mbretëria Otomane por nukë e kanë harruar kurrë as gjuhën as kombësinë e tyre e provat më të mira janë përpjekëjat e kryengrijtëjet që bënë kurdoherë e sidomos ca më mirë në këto të katër vjetë e fundit duke ruajtur e duke mbrojtur të ndrejtat kombëtare e zakonet e tyre. Qeverria Otomane nukë e vështroj kurrë enteresën e tyre e nuk deshi kurrë t'u a shpërblejë me të mirë Shqipërvet shërbimet e mbedha q'i bënë në kohërat e fundit. Qeverria Otomane nukë mori të gjitha masat e nevojshme për të

paqësuar e kënaqur Shqipëtatët duke qasur në marrëveshje me kombin t'onë. Në këtë e sipër krici lufta me të katër mbretërit e Ballkanit të cilat kërkonin përmirësime ë të ndrejta për vëllezërit e tyre një komp e një besë.

Më vonë e harruanë qellimin e parë. Pasi lufta u vajti mbarë, u muarrë vesh për coptimin e ndarëjen e mbretërisë e pra dhe të Shqipërisë. Shqipëtarët të cilët kishin marrë pjesë në luftë më fortë se si ushtarë, si të zotët e vëndit për të shpëtuar vehten e tyre. Kur e panë se ushtëria e Turqisë u munt e mbretëria nuk munt të qëndronte vrapruanë të marrën masat q'i kërkon koha. Me këtë qellim u nisa nga Stambolli e pas si që u muarçëvesh me Shqipëtarët e Bukureshit u nisa e vajta në Vjenë, u muarrëvesh me njëra tjatërnë qeverritë e mbëdha që kanë enteresë më shumë në punën e Ballkanit. Pas si që nukë mbetej më asno një shpresë për të shpëtuar Shqipërinë me armë, e vetëmija udhë e shpëtimit ishte ndarëja e Shqipërisë nga Turqia. Këtë mendim e këtë qellim vura përpara syvet e cila u pranua me simpathi nga të gjithë Qeverritë e mbëdha e si domos nga Austria e Italia. Vetëm Rusia munt të mbahet pakë

si e ftohët nga shkaku i Sllavëvet. Po edhe ajo nukë mohon Shqipërinë e kombin Shqipëtar. Për të mbaruar këtë qëllim ftova të gjithë Shqipëtarët në Vlorë e sot jam i gëzuar që thirrma nukë më vatë kot po nga të gjithë anët e Shqipëris u dërguanë Delegatë që të mendoheshin e të përkujdëpsemi së bashku për Shqipërinë e për Atdhenë, lypset të marrëm masat më të nevojshme për Shqipërinë, të bëhet Shqipëria më vehte nënë një qeverri të përkohëshme. Të xgjidhet një pleqësi për ndihmë e kontrollim të qeverrisë, të dërgohet një komision në Evropë për të mbrojtur çastëjen Shqipëtare përpara mbretëritet të mbëdha .

Të gjithë Delegatët me një zë të plotë e të lartë e pëlqyenë fjalën e kryetarit dhe vendosnë që :

“ Shqipëria të bëhet
që sot më vehte, e
lirë e e mos varme, nënë
një qeverri të përkohëshme „.

Gjëndëja, këtë vendim e priti me një pa durim të plotë e me të përpjekura të pëllëmbëvet. Mbëledhëja u la për të nesërmen e Delegatet duallë jashtë — sikundër që

e thanë më përpara-bashkë me popull të përshëndetën Flamurin q'u ngrijt në orën 5¹/₂ pasdreke Allafirënga. Kryetari qeverrisë së përkohëshme u xgjoth shpetimtar'i kombësis çkëlqesia e tij Ismail Qemal beu e Nënëkryetar Dom Nikolla Kacorri.

Mbëledhëja II më 30 vjeshtë. III 1912

Mbëledhëja u hap në orënë 3¹/₂ pasdreke. Si Delegatë të rij, erdhë Mehmet Pashe Dhëralla, Isa Bullatini, Ajdin Draga, dhe Dërvish Ipeku nga Kosova. Si dhe Sami Virioni nga Berati, Dërvish Elbasani dhe Mahmut Kaziu nga Peqini. Me telegram emërohet si delegat'i *Përmetit* Ismail Qemali si dhe nga grëmshi e nga Tomorrica. Si u këndua dhe u pëlqye proseverbal i mbëledhejes së përparëshme, Gurakuqi kërkoi që të mos nënëshkruhet ditë për ditë po të lihen të gjitha për në funt. Në këtë mënyrë si delegatët e rij që erdhë si dhe ata që dotë vijnë përpara se të mbarohet kuvëndi dotë shënojë emërinë në këto shkresa të përkujtimshme, të gjithë Delegatët e pëlqyen dhe e pranuanë mejtimin e Gurakuqit.

Z. Azis kërkoi që zoti Mexhi të njëjtte si Delegat i Tepelenës dhe Lefnothi kërkoi

njohëjen e Z. Sherif si Delegat i Dibërs. Mbëledhëja i pëlqeu me plotësim zërash.

Z. Dervish pyeti Kryetarin e Qeverris së përkohëshme se sa do të jetë nëmur' i Ministrave? Kryetari tha se he-për-he munt të emërohenë vetëm këta: 1, Ministër i punëravet jashtësme, 2, M. P. Brëndëshme, 3, M. i ushtërisë e i sigurimit botor, 4, M. i kurcimit, 5 M. i Drejtësisë, 6 M. i Arrësimit. U vendos që xgjedhëja e Ministrave të lihet në dorë të kryetarit e qeverrisë dhe kështu Ministria të mos mundë të rrëzohet deri sa të mos mbëlidhet nonjë kuvënt tjetër i përgjithëshme për të themduar qeverrinë e re. Gurakuqi kërkoi të vihet në bisedim çashtëja e xgjedhëjes së pleqësisë e Numuri i kshilltarëvet.

Mbi këtë gjë kryetari i qeverisë proponoi që nëmur i pjestarëvet të pleqësisë të jetë prej 12 vetash, pastaj duke qënë se ay si kryetar i qeverisë së përkohëshme nukë munt të mbetet dhe si kryetar i kuvendit; Kështu kërkoi të xgjidhet një tjetër si kryetar' i kuvendit. Gurakuqi proponoi për kryetar Myfti Vehbinë dhe Mi-dhat Frashëri, kërkoi që xhjedhëja e kryetarit dhe e nënë kryetarit të bëhet me zëra. Me plotësimin e zëravet u xgjodhënë

Myfti Vebiu si kryetar dhe Lofnothi si nënkryetar.

U hap fjala mbi nëmurin e pjestarëvet të pleqësis ku 'ca Delegatë thanë që të pëlqehet fjala e kryetarit për N. 12 dhe ca të tjerë thanë që kryetarët të jenë tëmbëdhjetë dhe një pjesë e tretë e Delegatëvet thanë të mbeten si pleqësi të gjithë Delegatët.

U vendos që të vihet në votim nëmuri i pjestarëvet të pleqësis dhe ju dha urdheri shkronjësir të këndonjë emëret e Delegatëvet për votimin e hapët.

Shkronjësi Z. Gurakuqi vuri re që po votohet pas Delegatëvet e jo pas Kazavet, gjë e cila ashtë kondër vendimit të përparëshmë. Me gjithë atë nuk'u digjua dhe votimi vajti përpara. Për të gjithë votuanë 4 vetë, për No. 18, votuanë 27 Delegatë, për No. 12, votuan 16 vetë. Mbeti pra që nëmuri i pjestarëvet të jerë 18.

Kryetari kuvëndit tha që nesër mbëledhëja të hapëtë në orën 1 pasdreke dhe Gurakuqi proponoi që radha e punëvet të jetë këjo: Formimi i Ministrisë, xgjedhëja e pleqësisë dhe e Delegatëvet për në Evropë.

Mbëledhëja e III. më 1-XII-912

Mbëledhëja u hap në orën 2 pasdreke nënë kryesinë e Myfti Vebiut. Gurakuqi këndoi proseverbalin e mbëledhëjes të përparëshme që u pëlqye, pastaj luti Delegatët të flasën me radhë, përndryshe shkronjësit nukë munt të bëjnë detyrën e tyre. Kërkoj dhe 2 shkronjës të tjerë për ndihmë ku u xgjodhë Mustafa Kruja dhe D. Berati.

Kryetar'i Qeverrisë mori fjalën mbi proseverbalin e vuri re se votimi mbi nëmurin e pjesëtarëve të pleqësisë u bë kundër rregullës me që ishte vendosur që zërat të hiqen për çdo kaza pa vënë re nëmurin e Delegatëve. Midhat Frashëri tha se pasi votimi u ba pa ndonjë kundërshtim domethënë se u rrëzua vet vëtin vendim i përparëshmë. Gurakuqi u përgjeq se ay si Delegat u kundreshtua duke thënë se votimi u ba kundër rregullës. Kryetar'i Qeverrisë çtoi se pasi që nukë u pëlqye No. 12 për pjesëtarët e pleqësisë, munt të thuhet se lindi një kundreshtim në mest të Qeverrisë e të kuvëndit.

Shumë Delegatë muarrë fjalënë duke bisëduar miaft mbi këtë çështje dhe më në funt si nga anë e qeverrisë ashtu dhe nga

kuvëndi u pëlqye mendim'i Gurakuqit i cili tha se nukë munt të flitej për kundrësntim a mos besimi ndaj Qeverrisë. Pasi që ndryshimi nukë gjau mbi programën e qeverrisë po mbi një çështëje pa rëndësi themelore.

Kryetar'i qeverrisë Ismail Qemali kërkoi që formim'i Ministrisë të mbetej deri sa të vinin e dhe Delegatët e tjerë si dhe Ajdin Draga kërkoi që edhe e pleqësisë të mbetej për pastaj.

U vendos që xgjedhëjet të mos bëhenë deri sa të mos vijnë Delegatët e Janinës, të Gjirokastërs, të Çamërisë dhe të Tepelenës. U vendos që njërezit që dotë dërgohenë si komision në Evropë, t'i xgjedhë Ministria dhe kështu bisëdimi mbi këtë çështëje u la për ditë tjetër.

Mbëledhëja e IV. më 3-XII-912

Mbëledhëja u hap, këndohet një telegram nga Kavaja ku thuhet se Kavajasit kanë xgjedhur për Delegat Abdi Toptanë si dhe nga Tepelena ku çfaqën se sheh Maksudi dhe Sami beu janë të sëmurë e s'mundën të vijnë në kuvënt, si Delegat në vent të tyre shënohetë Myfit Libohova, Fehmi

kryetar' i klubit Shqipëtar të Janinës, Kristo Meksi dhe Aristith Rruci. Sot erdhë Delegatët e Gjirokastërs emëret e të cilëve janë këta, Myfit L. P. Poga Jan Pappadhopulli, Hysen Gjirokastëra dhe Veli Këlcyra.

Myfit L. kërkon shënimin e Delegatëve të Çamërisë prej kuvëndit me që telegrafi me atë krahinë nuk punon. Ky proponim u pranua me një herë dhe ashtu xgjodhi kuvëndi si Delegatë Veli Rreshadien, Vesel Iakupin, nga Margëllëçi, Aziz Tahirin nga Ajdonati dhe Raxhep Demi nga Filati. Kryetar' i mbledhëjës proponon Qërim Bejnë si Delegat' i Ipekuti. Duke kënduarë letrën e Jahia Durrësit i cili kish vatë me leje në shtëpi ku shkruan se lë si ndëkëmbës Abdî bejnë. Bisëdohet çështëja se ka të nhrejtë a po jo Delegati që të lërë ndëkëmbës. Vendoset se këtë të ndrejtë munt t'a ketë Delegati atë herë kur shkrualë ashish sojë ndë letratë e emërimit të Delegatit.

Kryetar' i Qeverrisë së përkohëshme ngrihet dhe tregon konditata që duhet të mbush Ministria që të kënaqë Evropën dhe Stambollë më tjetër anë. Prandaj duhet të jenë emërat e tyre të njohur si ndë Shqipëri

ashtu dhe jashtë Shqipërisë. Pas kësaj kryetari Qeverisë qirti përpara një listë si projekt në të cilën ishin të shënuar Medmet Pashë Tetova, Myfit L., Azis. Virioni, Vehbi, Abdi Toptani dhe Midhat Frashëri.

Dudë Karbunara ngrihet kundër faktit që ndë këtë listë s'gjëndet as një i krishterë. Në këtë mënyrë flasën dhe Pandeli Çali, D. Berati dhe Qemal Elbasani. Lista nuk votohet dhe mbetet që të mbarohet këjo punë të nesërmen.

Mbëledhëja e V. më 4-XII-912

Mbëledhëja u hap, nga 63 kongresistër mungojnë 6 vetë. Lajmërohet se Delvina xgjodhi si Delegat Mehmet Ali Pashën po kyj me shkak të pashëndetësisë nukë erdhi. Kuvëndi pranon birin e tij Avni. Kryetari këndon urdhërin e ditës 1) të xgjëdhurit e Ministravet, 2) të xgjëdhurit e pleqesisë.

Kryetar'i Qeverisë shtron përpara kuvëndit një mënyrë të re për xgjedhëjen e Ministravet duke thënë " fuqinë që e kam unë në këtë çështje ja lë kuvëndit," kuvëndi e të xgjedhë 8 vetë a 7 siç kishim thënë që të jenë 4 të krishterë e 4 myslimanë,

i lutot kuvëndit t'a pranojë këtë mënyrë, të mos merret me fjalë shumë po t'a mbarojë këtë çështje sa më parë. Disa Delegatë flasën kundër këtij proponimi dhe kërkojnë prapë që këjo barrë t'imbetet krye Ministrit. Me gjithë që më të shumë e folësvet ngrihen kundër kësaj mënyre por më së fundi mbetet që t'i xgjedhë kuvëndi Ministrat.

Votuan 5 vetë; Gurakuqi fitoi 54, Myfit Libohova 52, Mehmet Pashë Tetova 42, Abdi Toptani 34, Midhat Frasheri 35, Pandeli Çali 22, P. Poga dhe K. Meksi nga 21, Lefnozi 20, Sami Virioni 15, Myfti Vebiu e Dudë Karbonara nga 14, Murat Toptani 13, Eqrem Vlora 10, Ian Papadhropulli 8, Ilias Virioni 7 dhe i fundit D. Zograti fitoj 6 vota.

Nga këta, proklamohen të xgjëdhur 5 vetë. Të parët që kanë një nëmur votash më të madhe e më shumë se gjysma d. m. th. ata që kanë për mbi 28 vota. Fitojnë pra ndë këtë votim Myfit L., Gurakuqi, Mehemet Pashaj, Abdi Toptani dhe Midhat Frashëri. Të 12 emërat që vazhdojnë pas këtyre, duke mos pasur nëmurin e votavet të mijafte viren përsëri në votim.

Në votimin e dytë zërat u ndanë kështu:

P. Poga fitoi 40, Pandeli Çali 39, Lef Nosi 37, K. Meksi 19, Dudë Karbunara 16, Eqrem Kyrjai 2, Myfti Vebiu dhe D. Zograti nga një votë. Quhen të xgjedhur tre të parët që fituan më shumë se gjysmën e votavet 28. Përpara se të fitohet votimi për të xgjedhur kshillonjësit, D. Berati i lutet kuvëndin që të mbarohet këjo xgjedhëje me një votim d. th. të quhen të xgjedhur ata që dotë kenë vota më shumë. Proponim i tij pranohet dhe sa kaq nis votimi. Zërat u ndanë në këtë mënyrë: Ilias Vrioni 55, Sami Vrioni 54, Dudë Karbunara 48, Mustafa A. Kruja 42, Murat Toptani 42, Eqrem Syrjai 40, Myfti Vebiu e K. Meksi nga 39, D. Berati 38, D. Zograti dhe Bedri Ipeku nga 35, Sali Gjuka 35, Veli Këlcyra dhe Hairedin Cakrani nga 22, Xhelal Skrapari dhe Shefqet Daiu nga 30, Dervish Elbasani 29 dhe fundi Ajdin Draga fitoi 27 vota.

Midis atyrej që s'muarrë dot aqë zëra që duheshin që të xgjidhen, vetëm ata që panë më shumë se 70 vota janë; Veli Gjirokastëra dhe Zenel Peja nga 24, Rexhep Peja, Isa Bullatini dhe Azis Gjirokastëra nga 23, Zihni Abazi 21, Jan Minga 20, Qemal Elbasani 19, Aristidh Rruci dhe Floqi nga

14, Qazim Kokoshi dhe Jan Papadhopulli nga 13, Qerim Ipeku dhe Riza Jakova nga 11. 11 Delegatë të tjerë fituanë që nga 11 zëra e poshtë.

Mbëledhëja VI, 6-XII-912

Mbëledhija hapet në orën dy, nënë kryesinë e Myfti Vebut. shkronjësi Shefqet Daiu hapi fjalën duke i kërkuar mbëledhjes t' i xgjedhë ata njëres, që dotë mbrojnë çështjen Shqipëtare në qarket politike t' Evropës,

Përgjigjet kryetar' i Qeverrisë duke thënë se këjo punë ka mbetur ndë barrë të Qeverris e cila punon pa reshtur për me i dhënë një funt të dobishm e të çkëlqyer. Vendoset që Qeverria të ketë liri të plotë në këtë çështëje. Kryetar' i Qeverrisë merr fjalën më pastaj duke thënë se Qeverria e përkohëshme ka ndër mënt të japë një faleje të përgjithëshme për të dënuarët që gjënden në për burgje të Shqipërisë pasi të mirret vesh me auktoritetët e gjithë krahinave Shqipëtare. Kongresi e pëlqen këtë mendim dhe i lutet kryetarit t' a zbatojë.

Mustafa Asim Kruja pyet " si do të

mbushet sërish nëmuri i pleqëve atë herë kur pleqësia do të prishet me nonjë farë mënyre? përgjigjet shkronjësi D. Berati duke thënë se në vënde të hapura të kshillës duhet të vihen ata që dotë ishin atëhere kur të mos gjëndesh fare ay q' u xgjoth prej kongresit, d. m. th. ay që vjen pas atij q' u xgjoth me vota më të pakta nga të tjerët.

Vendoset ky proponim më terësinë e zëravet. Fjala mbyllet duke vendosur që me qënë se qeverria tash zuri një veprim të rregullshmë, kongresi të mbajë edhe dy ditë.

Mbëledhëja VII, 7-XII-912

Mbëledhëja u hap si rribas zakonit. Lajmërohet t' ardhurit e Delegatëvet të Ohrit Hamdi Beu dhe Dervish Hima, nga Starova Hajdari dhe Mustafai si dhe nga Mati Ahmet Miftari, Riza Beu dhe Kurt Agai. Nga këta Zotërij s' kanë ardhur akoma në mbëledhëje Dervish Hima dhe Hajdar Bloshti

Meksi hapi fjalën duke i kërkuar kryetarit e mbëledhëjes, kongresi dhe për së dyjti t' a çquajë barrën dhe emërin e

Delegatëvet; quhemi Delegatë, Këshillonjës apo Senatorë? formojnë këta 18 veta një senato-konseile d' etat a tjatër gjë? kështu thotë Sami Vrioni. Murat Toptani flet gjithë në këtë mënyrë. Kryetar' i qeverrisë së përkohëshme u pëgjigjet gjithë këtyrej duke u thënë se këto sende i do Meksi të vendosen sot kanë marrë funt që ditën e xgjedhëjes së pleqësisë. Q' atëhere u tha se këjo pleqësi por si "mandatareja," ndë kembësia e kuvëndit dotë bashkpunojnë me qeverrinë e përtashme, do t' a kontrollojë dhe t' a kshillojë kur te jetë nevoja. Në këtë mënyrë flasën dhe Gurakuqi, Kacori dhe Shëfqet Daiu. Mustafa Kruja çel një çështje e cila rrieth prej së parës. kanë të drejtës thotë Z. e tij atë here kurr s' u pëlqen ndo një sent në punë të Ministrisë t' i kërkojë llogari dhe po të mos digjohen t'ia marrin atij Ministri fuqinë?

Kryetari i qeverrisë flet kundër ketij mendimi dhe duke thënë se këto fjalë si kur dëftojnë se kuvëndi s'ka besim të plotë te qeverria, vë "çështëjen e besimit," ka apo jo kuvendi besim të plotë në veprimet e Qeverrisë?, të gjithë për një gojë përgjigjen pooo...!

Vendoset pra se pleqësia sot për sot

s'munt të punojë pas një program hollë-sirash, se pse një program i tillë s'munt të bëhet, s'munt të dimë ç'na siell dita e nesërme. Vendoset se pleqësia s'ka të drejtë të rrezojë një Ministër. K. Meksi, i pa kënaqur me këto vendime s'munt të punojë pa programë dhe i kërkon kuvëndit t'i pranojnë dorëheqëjen.

Kryetar'i Qeverrisë, i lutet Meksit, t'a marrë prapë dorëheqëjen dhe kuvëndit që të mos t'i a pranojë kërkimin e tij.

Këtu mbaron mbeledhëja Kombëtare detyrën e shenjtë dhe të rëndë që ju përket.

Mbi vazhdimin e luftësë Ballkanike dhe veprimet e Qeverrisë Shqipëtare.

M'anë tjetër Turqia pas 25 ditë luftë u munt më të gjithë anët nga ushtria e shtetevet të Ballkanit dhe kështu u shtrëngua të kërkojë paqenë. Në Çatallxha u bënë fjalimet duke nënëshkruarë të pushohej lufta. Mirë po greqia nukë e firmoi protokollin tuke qënë e shtyjtur nga dëshirat e ushqyera të shokëvet e tij me të cilët ish lidhur por ca më shumë për të siguruar enderesat e vet kish qëllimin të qëndronte Armike për të ndaluar Turqinë që të mos

sillte dot ushtarë nga det'i bardhë; se po të bij ushtëri munt të bëhej e zonja të çpallte luftë. Pas këtij fjalimi që thamë u xgjodhë Delegatë prej Turqisë dhe prej të katër mbretërivet të cilët shkuanë në Llundër ku mbahej konferenca e paqes.

Delegatët e Shqipërisë të dërguarë prej Qeverrisë Provizore Shqipëtare, Z.Z. Rasih Dinua nga Çamëria, Mehmet Konica, Noga nga Shkodra kishin arrijtur dhe ata në Llundër të cilët bënë marrëveshëje me kryetarin e Qeverrisë provizore për hera ku mernin programet e kërkimevet q'i paraqitnin në konferencë. Marrëveshëja që bëhej midis kryetarit e Qeverrisë dhe Delegacisë Shqipëtare në Llundër si dhe çpallëjet që bënte kryetar'i qeverrisë në qarket politike siguruanë fitimin e Shqipërisë si dhe bujën'e Shqipëtarit n'Evropë.

Venizellu, krye Ministër i Greqisë duke mos i bërë ballë dotë kundreshtimevet e arrësishme dhe të famëshme të Delegacisë t'onë, plasi nga nakari dhe me të çpejtë dërgon tropidot të prishën kabllon që me këtë mënyrë të priten marrëdhënëjet e të famëshmit kryetarit të qeverrisë t'onë që bënte me Evropën. Tropidotë Greqe shumë ditë Vuanë së kërkuari telin në det përbrënda.

stazanit dhe së bombardisuri me gjyle Vlorën sa më në funt i arrijtin qëllimit duke prerë kabllon. Porë mbasi u mërguanë vaporret e Greqisë nga Limani vrapuanë Nëpunësit kompetentë Shqipëtarë dhe e godinë prapë. Fillon prapë kryetar'i Qeverrisë së shkruari n'Evropë si dhe Dalgacisë t'onë në Londër duke ju lutur fuqivet e mbëdha të ruajnë interesat e kombit Shqipëtar i cili ka mundur të rrojë më vehte në Balkan duke përbajtur gjuhën më të vjetër dhe zakonet më të mira të tij.

Greqia Barbare, më e para armike e kombit t'onë duke parë se Shqipëtarit me këtë udhë që ka zënë munt të rrojë një shtet i fortë, përpiqet me çdo mënyrë djallëzie për t'i thurtur rrugën e fatit të Shqipërisë. Trepidot e saj si qën të tërbuar futen prap në Liman të Vlorës dhe pas mundimevet e bëra në 4 ditë e sipër, me ndihmë të disa trathëtorëvet mundi t'a prishë kreit telin dhe kulën e kabllon. Shpie një tufë ushtarë dhe në Sazan dhe e bën aplok Shqipërinë duke ruajtur e ndaluarë tërë marrëdhënëjet Shqipëtare.

Aplokim i Vlorës më tërë anët shkakëtoi një hidhërim, një dëshpërim të math në zëmërat e Shqipëtarëvet të cilët mbenë

në mest të armiqëvet, pa nonjë udhë të hapët që të lajmëron dashamirët. Tash qeverria provizore merret vetëm me rregullimin e brëndëshme e me sigurimin' e qetësisë si dhe të ndihmojë Janinën me ngrënëje e më së fundi të forcohet duk'e i bërë ballë luftës që po bënet me Grekërit në Brekdet e në Delvinë. Fuqia Greke nënë kryesinë e Spiro Milos kish dalur ndë Himarë që më 21 të Vjeshtës e III ditën e festës të Barjemit fuqi e cila duke pasur ndihmën më të madhe nga popull, i padijtur e trathëtor të katundevet e Bregut të detit pushtuanë brinjat' e malit të asaj krahinë.

Burratë trima të Lumit e Vlorës si dhe të kurveleshit atë minutë u ngrenë ca me armë e ca pa armë, ju sulë malit e lartë të Bogonicës. fillon lufta më të gjithë anët, por fuqitë më të shumta ishin në qafë të mëretes, në qafë të Gurrës, në Çikë dhe në Llogora.

Shqipëtarët luftëtarë sa do që e qëndruanë dhe e shtyjtin ca më tejë fuqinë armike por armiqtë t' armatosur mirë me armët e Greqisë ngulë këmbët në fortezat natyrale t' atij Vëndi. Komisioni i formuar në Vlorë kish dërguar si kumandant Eqrem

Syrijanë i cili bëri qëndër Vranishtin kundër luftës e Gurrës e të Çikës, Kuçin kundër qafës e mëretës dhe Dukatin kundër Llogorasë.

Vendoset që t' u bëhet sulm dhe të çkatërrohet kreit Bregu i detit, apën një fjalë, një parrullë dhe shënohet një ditë, një orë për t' a vënë në veprim qëllimin. Ora e shënuar pritej prej popullit padurim por pa mos ardhur ajo orë, mb' anë tjetër shpëtimtar i kombësisë kish ardhur, kish çpalltur dhe kish ngrijtur flamurin kombëtar në Vlorë. Kryetar' i qeverrisë provizore atë ças mbëlodhi Ministrinë, parrësin e vëndit dhe komisionin e luftës i cili ish formuar më pare ku i pyeti mbi gjukimin' e sulmit.

Kuvënduanë gjërë e gjatë dhe më të shumtat e mejtimevet çfajnë dëshirën e plotë mi nevojën e sulmit. Me që Greqia ka pushtuarë të gjithë detin e Shqipërisë dhe për veç që do të bombardojë rrepësisht po të shohë se Shqipëtarët pushtojnë, djegën Himarën por Shqipëria e pa lindur mirë moralisht ka për t' i sjellur një dëm të plotë.

Prandaj u lajmërohet nga ana e qeverrisë qëndravet e luftës duke porositur të

qëndrojnë në pozitat që janë duke i bërë ballë armikut me armë dhë me shënjë kombëtare.

Vendim' i njoftuar në çetatë luftëtare bëri aqë një përshtypëje të keqe sa arrijti gati në mos bindije me dëshirë të vazhdonin programin' e parë. Porë populli luftëtar, i bindur në veprimet e Ismail Qemalit i cili u lajmëronte çpallëjen e vetqeverrimit, qenë të shtrënguarë t' a vënë në veprim. Populli i cili kish një besim të plotë te kryetar' i qeverrisë ku n' ato kohëra nëmërohej si Profit; me gëzim, të kënaqur u bashkuanë me fuqinë e qeverrisë. Pse se populli Shqipëtar i aratisur më çdo anë të Shqipërisë, duke parë që Turqia me një herë u munt, mjerisht duke parë që armiqtë nga tërë anët i rynë Shqipërisë, të mahnitur e të hidhruarë fort mejtonin se si puna dotë bahet.

Në mest të kaqë mendimevet e trubullimevet, në mest të shumë pa kënaqësive morale dhe materiale që ndiejnë, shohën se arriu udhëheqës i kombit në Vlorë dhe merr për sipër fatin' e popullit e të shtetit Shqipëtar duke çpallur vetë qeverrimin i cili përndau rëtë e zeza dhe në vënt të tyraj çelet, feks një dritë e shkëlqyer. Shqi-

pëtarët, pa si tham drita e çkëlqyer u ngrohu zëmërat e ftohëta, u forcoi shpresat e ndienjat e tyre dhe për një herë filluanë t'i hedhën duartë qeverrisë Shqipëtare nga e cila kthyen gjithë mendimin e pandehmën për të shpëtuar kombin'e vet

Si një i sëmurë që merr sigërim për rrojtiqe dhe fillon të cmiliset së rish ashtu dhe populli i Vlorës, Beratit, Tepelenës e Kurveleshit plot zëmërat me shpresa shkojnë palë palë në luftënë që përmëntm më lart. Me shkak që lufta e Gurrës dhe e Çikës kishin më shumë rëndësi nga të tjerat, gjëndesh dita ditën në Vranisht një fuqi e riservuar prej 4-5 qint njërës, dhe në qëndrat e tjera thua po kështu. E tërë këjo fuqi mbahej me ngrënëje jo nga qeverrije por nga popull'i qëndravet të cilët me një dashuri dhe me një zëmër bardhësi patriotike i ndanin vetëdashësit dera me derë.

Shqipëtarët të mbëledhur nënë syndimin e qeverrisë kombëtare filluanë bashkarisht të punojnë duk'e i dhënë besimin Qeverris'e e dalur prej gjirit, shkefit tyre. Por duhet të përmëndet se një Qeverri provizore e tilla e kishte barrën shumë të rëndë dhe ndërgjegjejen morale e materiale shumë të madhe.

Më një anë përpiqet t'i bëjë ballë luftës jugore, më anë tjetër të ndihmojë Janinën por rrezihu i tretë kundreshtim i ushtërisë Turke e cila kish pushtuar më parë Myzeqenë e Beretin.

25 mijë ushtarë Tyrqër të prishur nga lufta e veriut që bënë me Sërbinë, të xbatshur, të xhveshur dhe të urët, mbasi e ropnë dhe e shkretuanë gjithë Myzeqenë vënt i cili kish për të siguruar jetën ekonomike të shtetit t'onë, ju reshtënë Vlorës me qëllim të sigurojnë ushqimin e tyrej si dhe të shtien në rrezik Qeverrinë kombëtare t'onën.

Mbasi ushtëria Turke kupëtoi se është e pamundur ryrëja në Vlorë, më të shumë shkuanë në Janinë, ca më të paktët nga ata që mbenë në Berat u përhapnë në anëra të Myzeqesë e në Vlorë. Një rrezik tjetër i Qeverrisë ish ajo që vëndi i ngushtë, populli i shumtë, Myzeqea pje-llore e pushtuar dhe më të gjithë anët e apllokuar, qysh duaj t'i benej ballë ushqimi?

Shkodëra dhe Janina po leftojnë rreptësisht, Sërbia po i qaset Vlorës duke për ndëjekur ushtarët Tyrqër të cilët po përpiqen të qirtën ngatërime si ujku që dotë jetë faqia e dheut mjegull për t'i arrijt

qellimit, Greqia mb'anë tjetër po hidhet si qën'i forte i lidhur me zinxhirë, Sërbia thotë do hyj unë në Vlorë e mb'anë tjetër Greqia i kundreshton duke thënë deri në Shkumbin është imija.

Vulneti i qëndruarë dhe dëshira e popullit por ca më shumë xhpresa e kombësisë u bën ballë rrezikevet me ç'do farë mënyre. Natë e ditë nuk bën gjumë por nga sulmet e armiqëvet nukë trëmbet as pak duke kumbisur në fuqinë e vërtetë besnike të popullit Shqipëtar.

Pa mos shkruarë të themi si për një shënim çudie: Populli Shqipëtar, i trëmbur nga rreziket e tmeruara që kishin qarkuar shtetin t'onë të ri, nga frika e topavet vijnë një pas tjetërit, i math, i vogel, me nxitim të kryetari pa mos mejtuar se është mesnate ose i pushtuar me punë. Ismail Qemali i priste me gëzim duke ju kshilluar të jenë gati për të shpëtuarë Shqipërinë sa dhe dylmerët e bagëtive i thoshin kryetarit "jemi me tyj dhe e presëm shpëtimia t'onë nga tinë".

Kryetar'i Qeverisë priste çdo sërë njeriu që t'i vinte, i dijtur i pa ditur, nat, e ditë kurdohera e gjenin të ngrijtur dhe pa mos murzitur fare i përgjigjej pas pyetëjes që

t'i bënej. Nuk'u tregua i math e i rëndë, nuk'u tregua fytyrë ashpër si aristokrat o feodal por gjithënjë tregohej si në sjellëje ashtu dhe në punë si një demokrat e si një patriot nacional i vertetë. Tërë dimërin nukë e lanë nonjë natë të flij më shumë se dy orë gjumë. Kish gjarë shumë herë që flij pa xhveshur, që e ngrinin nga gjumi.

Dua të them, të mos që Ismail Qemali në këtë kohë kur Shqipëria është e qarquar prej shumë rrezikevet; doj të ishte e pa mundur që tjetër njeri të bëhej udhëheqës i kombit dhe t'ia arrinte qellimit si Ismail Qemali i cili me kshillimet dhe sjellëjet e tij në një popull fare të pa organizuar të fitojë një dashuri, një simpathi dhe me këtë mënyrë të formojë një fuqi të çeliktë e cila i vu dre të fortë Shqipërisë.

Përparimi dhe forcimi i Qeverrisë së re Shqipëtare e cila po ju bën ballë tërë rrezikëvet, aplokimevet dhe sulmevet e rrepëta; hoqi vrejhtëjen Greqisë sa u shtrëngua të mbëlidhet Ministria nënë kryesinë e Venizellos ku Mbas shumë bisedimevet rrotull çështëjes Shqipëtare vendosnë të bejnë një sulmi të përgjithëshmë me qëllim

që t'a bindën dhe t'a pushtojnë shtetin e vogël Shqipëtar i cili pas përparimit që ka filluar do t'i arrijë njëi ditë që t'a sëmurë dhe mbase t'a vdesë fare Greqinë. Më një anë prej toke dhe mb' anë tjetër prej deti u sul ushtëria Greke e cila gjeraty lashti ka qënë nënë sundim të Ali Pashait dhe më pastaj nënë pallën e prehëtë të Shqipëtarëvet. Mir po sulmet edhe gjaku i tyre që derdhë u vate kot duke mos muundur dot të marrën prej Shqipëtarëvet as një pëllëmbë vënt. Bombardoi nga liman'i Vlorës rreptësisht qytetin. Popullsia e qytetit fort'i drithmuar arrijti te kryetar'i Qeverisë i cili doli përpara rrëmetit duk'ë u thënë "mos kini frikë, kini kurajo, armiku nukë ka se çtë na bëjë, ju siguroj 99 për qint ashtë fitim'i ynë, fundi do përpigemi me trimërinë që trashëgojmë duke vdekur nënë hien' e lartë të flamurit kombëtar". Dërgohen nga an'ë Qeverisë 3 vetë me flamur të bardhë të cilët venë në Vaporët e armikut në Liman duke ju thënë "ç'jane këto gjyle që hidhen, ç'ke që ngacëmon shtetin Shqipëtar? Juve keni luftë me Turkun e jo me shtetin Shqipëtar të as një anëshm ku mbretëron liria dhe flamuri kombëtar".

Vazhdim i kësaj lufte për qark kufivet e Shqipërisë se vogël shkakëtoi ikëjen e Shqipëtarëve nga Janina ku me gjithë që qenë të shtrënguar nga mungim' i ushqimit por ranë në dyshim të fëmijëvet. Më parë u aratisnë nga Pista ca Boshjot dhe pastaj Sheh'i Hornovës me Tepelenas, Gjirokastritë dhe më të bisht e prapa Vlönjatë duke i lënë të hapur armikut shekullor portën e Toskërisë. Qeveria provizore dërgoi në Janinë një pas tjetër dy komisione, për të kshilluar Shqipëtarët por mjerisht kshillimi vate kot se dhe një pakicë prej tyre kish mbetur të cilët duke mos duruar dot vrejtëjen e dobërt të oficerëve Turqër filluan të shkojnë pas gjurmëve të të parëve.

Në këtë kohë Sërbia po qaset në midis kufis Lushnjë-Fier dhe ushtarët Turqër në Myzeqe po shumohen. Kohë miaft e trubulluar dhe e mejtuar në të cilën fillojnë propagandistët të trubullajnë akoma mëndjen e popullit me qëllim të prishën bashkimin'e shenjtë.

Më një anë rreziket, mb'anë tjetër propagandat e thëna, të bëra prej disa belevet trubulluanë aqë shumë mëndijen e popullit besnik sa ca nga ata vanë të

Kryetar'i qeverrisë dhe i thanë " mos n'a merr me qafë, mos na le të prishemi, na nuk mundëmë dot t'i prapsëmë tërë këto rrezike po lena të ipemi me të mirë „.

Ismail Qemali, i cili kish formuar iden'e vetë u tha " unë jam Shqiptar dhe nukë epem në duar të armiqvet, kush të det të rrijë me mua jo po fundi-këtu u zëmërua për të parën herë dhe tha me një helm të math, unë me besnikët e mi do vete fundi më një mal a më një gërxhë ku do të hap flamurin të valojë „.

Ismail Qemali për të mbajtur fuqinë e vet kombëtare me besnikëri deri në fund filloj duke ju bërë popullit lehtësira të ndryshme duke mos'i shtrënguarë në nxjerrëjen e havajetevet, cavej u a falte fare, punërat zyrtare i shikonte pas zakonisht, lutëjet i pranonte pa pulle, punëravet fetare iu bënte më të madhen nder e lehtësi, të prishurvet shqipëtarë u ndihmonte, fali vergjin'e luftës, bëri xhelepiu 3 grosh këkën. Kujdo njerut i fliste fjalë me përgëthela, të vogëlin si i vogëh, të madhit si math, trimit si trim, të frikëshmit i ipte kurajo, të dijturit i kuvëndonte fjalë filosofike, me pleqtë bënte gaxhi mbi përfundimin e ëndërravet e të shpatullavet të

cilat i kish në vënt të lajmevet telegrafike që ishin të prera prej njëj kohe të plotë.

Populli shkonte në mol me qellim se mos shohën no një vapor, por fatkeqësisht as një gjemi nuk luante të cilat ishin lidhur për shtylla të molit dhe deti Adriatik kish rënë në zi duke qirtur tërënjë Valë të zeza.

Qeverria kombëtare e cila nuk merr as më të vogëlin lajmë rrotull bisëdimevet dhe opinionit dhiplomatik për sa i përket çështjes shqipëtare, disa herë me anë të anievet, mbëshehtazi dërgonte njëres në Itali me shkresa mbi nevojat e kohës.

Në kohera të fundit, reziqë më i math qe ajo që po mbarohet buka fare, por besnikëria e pepullit ish aq'ë çuditëshne sa linin fëmijën e vet pa bukë dhe luftëtarët nukë mërgoheshin nga ballina e luftës. Vazhdonte një qetësi e madhe sa s'digjohej të vidhej a të vritej njeri.

Lufta Ballkanike, në Jenar kish qëndruar, pushuar në mest të Bullgarisë, Sërbisë dhe Malitz'i e Turqisë. Greqia s'kish bërë paqe dhe po leftonte akoma. Konferenca e Llondrës vazhdonte në bisëdime e cila kish çfaqur se çështja e Shqipëris dhe e Nisivet do të çkoqitej prej fuqivet e mbëdha dhe

çështëjet e tjera të Ballkanit të çkoqiten midis qeverrivet e Ballkanit.

Për çashtëjen e Shqipëris kishin firmuar qeverritë e Ballkanit duke ja lënë në dorë konferencës që t' i cakëtojë kufit. Qeverritë e Ballkanit umbelodhë dhe biseduan gjer' e gjatë në mest të tyre por me shkak që ishin të tërë lakonjës nuk' u ndrejné dot dhe ashtu u përndanë për të përsërijtur luftën sërish. Nisëa e luftës për së dyjti herë ish një vdekje e dyjtë për Shqipërinë, se gjer n' atë kohë as Shkodëra as Janina si dhe disa vize të tjera nuke kishin rënë akoma.

Vendim i njohejes së Shqipëris.

Konferanca e Llundërs, mbas shumë bisedimevet mbi enteresën e kombit Shqipëtar ku mbasi muarre firmat e të katër Shtetevet e Ballkanit si dhe të Turqis vendosné më 20 (12) 1912 njohëjen e Shqipëris duke thenë "Shteti Shqipëtar njihet, bëhet më vete i cili do rrojë në mest të Sinisisë e Ballkani, Kundreshtimi i rreptë i trikupëtimit mbeti pa rëndësi e i pa themel kundër deshiravet, kërkimevet e trilidhejes e cila mori në sy ç' pallëjen e

luftës të përgjithëshme në një ditë e sipër në qoftë se nukë u dëgjohet fjala për mirësinë dhe njëhëjen e Shtetit t' onë.

Më vonë, prap ajo Konferencë, më 17 prill 1913 vendosi në pikat e përgjithëshme kufirin e veriut. Më 11 gusht 1913 vendosi kufirin' e jugës në vijat e përgjithëshme. Dy komisione qenë dërguar në Shqipëri njëri për kufin' e veriut në vija të çkoqitura dhe tjetëri për të jugës. Kyj i fundit mbasi do thuhet më poshtë, e mbaroi detyrëu por mjerisht komision' i kufivet të veriut i cili shkoi në vënt qysh më 1912-14 nukë mundi m' e mbaruar veç se një pjesë shumë të vogël të kufirit edhe nga shkaku i luftës së përgjithëshme i la punët vartur. Kyj vendim ndofta kreit i pa ndrejtë këputi nga gjiri i Shqipëris Kosovën dhe Çamërinë, dy pjesa më të mbëdha me ndienja fjesht Shqipëtare. Shqipëtari i pa gatitur dhe i pa organizuar, mbas nevojës e kohës u shtrëngua t' a pranojë përkohësisht këtë vendim të të pa ndrejtë i cili i këputi po thua nga gjiri i mëmës të saj ma se gjysmën e trupit të Atdheut duke i falënderuarë kujdesimin e fuqive të mbëdha.

Shpresat e plota ishin se Konferenc' e

Llondrës kish me i dhënë Shqipërisë gjithë kufitë etnike, kufitë që i ka falur zoti deri ku flitet gjuha e ambël e zogjvet të Shqypes por çashtëja siguroi të kundërtën pse se kundreshtaret e Shqipërisë në atë konferencë përkrahnin tepër fqinjët t'anë që ishin ma të fuqishm nga nevej dhe miqt e Shqipërisë me gjithë që ngulë këmbë ashpërisht por fuqia e tyre nuk arrijti deri sa t' i epen Shqipërisë kufitë etnike për veç njohëja e garantueme e mvehtësisë të kombit Shqipëtar.

Në këtë vendim të pa shpirtë të Llondrës i u dhanë vënde Malit të Zi përveç vëndevet që i ishin dhënë në kongres të Berlinit më 1878 veçanërisht i u dhanë Sërbisë, dhe Greqisë vënde fjeshtë shqipëtare të cilat kanë një vënt të gjerë e një popullsi sa ma e shumta e Shqipërisë të sotme që garantoj konferenc' e Llondrës. Sikurse dihet shumë mirë prej gjithë Shqipëtarëvet, kufiri etnik — kufiri i vjetër — i Shqipërisë fillon prej gjinit te Spicës (nëveri te Tivarit), kthehet drejt në nord-estit duk' e marrë brënda Tuzin, Hotin, Grudën, Triepshin, Podgoricën, dhe duk' e ndjekun kufirin e Malit të zi që ka pasun përpara motit 1912 përmbledh Pejën

Gjakovën, Mitrovicën (pjesën lindore) Prishtinën, Gjinlanin, Ferizovikun, Kaçanikun, një pjesë të kazasë të Shkupit, Tetovën, Gostivarin, Kërçovën, Dibren, për me arrijtun te mal i thatë ndërmjet liqënevet t' Ohrisë e të Prespës. Që nga këjo pikë kufini ndjek vijën e 1913 deri te maja e malit gramos e vazhdon prej sudit për me dalë afër gjinit te Prevezës. Të gjitha vizet që gjëndenë në perëndim të këtij kufi përbajnë Shqipërinë etnike e Historike.

Brënda në këto kufi që cakëtohen më sipër jetojnë ma se 2.000.000 Shqypëtarë nga të cilët ma pak se gjysma janë ndër kufitë e shënuara në konferencë të Llondrës që tham ma sipër dhe të tjerët janë në ato vize që u lanë po në këtë konferencë Malit e zi, Serbisë e Greqise.

Munt të thuhet pa u larguar së vërtetës se në vizet e lëshueme shtetevet që u përmëndë ma sipër, popullsia shqipëtare përban n' ato vende një shumicë 80 % mbi elementet slavë e grekër. Në disa nga këto vize, për shëmbëll në kazatë e Pejës, Gjakovës e Pizrendit në nord e në krahinën e Çamërisë në Sud, elementat sllavë e grek formojnë një pakicë fort të vogël.

Ay që nukë i ka pasë njohur ma sëpari

të drejtat e kombit shqipëtar ka pasë këndë kuvëndi i Berlinit. Arrësyetë e kësaj mos njohëje shkoqiten me faktin që Shqipëria nukë ka pasë kurrë mbrojtës ashtu siç kanë pasë kombë të tjera të Ballkanit. Shkoqiten edhe me situatën gjeografike të Shqipërisë që ka pasë tërhequn gjithë monë lakëmitë e fqinjëvet t'anë.

Traktat i Berlinit i ka këputur Shqipërisë Tivarin, Hotin, Grudën, Triepshin, Kuçin, Podgoriztën, Plavën, e Gusiënë për Malin e Zi edhe një pjesë nga ana e poshtërme ndërmjet Gjinit të Prevezës e Lumit të Kalamasë për Greqinë.

Mbi këtë pa drejtësi shqipëtarët formuanë lidhëjen patriotike të Pizrendit që i u kundrështuan me armë lëshimit të Plavës, Gusiës Hotit e Grundës. Fuqitë e mbëdhaja i dhanë atëherë Malit të Zi si shpërblim të këtyrej visëvet limanin e Ulqinit edhe ky shpërblim mundi të vihet në veprim vetëm me një demonstrate navale.

Nga ana e poshtërme lidhëja qëndroi gjithë ashtu gjallësisë. Komisioni ndërkom-bëtar që kish vatur as i kohe në Prevezë për me i dhanë Greqisë ato vise shqipëtare hasi në qëndrimin e popullsisë shqipëtare e duall e shkoi prapë për gjurmë

pa kë në i zoti me e mbarruem mision' e vetë. Me raportin e këtij komisioni, fuqitë e mbëdha ishin shtrënguar t'a njohën karakterin shqipëtar të asaj krahinë që deshnë t'ia apën Greqisë dhe e zbritnë asi kohe kufirin e Shqipërisë deri te Lum' i Nartës së Madhe.

Me arrësye fort të drejtë anht thirrur e konsideruar traktat i Berlinit, traktat i vorrimit të Shqipëriës. Më gjithë këto, mjerimet q' i ka dhanun traktat i Berlinit Shqipërisë munt t' i quajmë fort të lehta po t' i vësh në peshë me ato mjerime e e katastrofe të pa mshirëshmq që i ka bapun, që po i bën konferenc' e Llundrës të cilës fatkeqësisht nuk i mjaftoi via e Kalamasë si kufi të cilën shqipëtarët, siç u tha ma nalt e kishin prishur e çuarë në Nartë por i dha Greqisë gjithë atë krahinë prej gjirit të Provezës e deri në Këp Stilos. Kejo krahinë e cila shtrihet deri në 30-40 kilometra thellë, ka pasur para luftës Ballkanike një popullsi të përgjithëshme prej ma se 65 mijë frymë nga e cila 42 mijë shqipëtarë muhamedane, 14 mijë shqipëtarë orthodhoksë e 9 mijë grekër.

Në Nord e në Est i ka falur Malit të Zi e Sërbisë, siç u tha ma parë krajën, anën

e Malit e Bajrakët e Hotit e të Grudës Plavës, Guciën, Gjakovën, Mitrovicën, Prishtinën, Gjinlanin, Feqizovikun, Kaçanikun, Shkupin, Pizrendin, Tetovën, Gostivarin, Kerçovën, Dibrën, Strugën, dhe Ohrin.

Ne këto visë të cilat gjëndenë në të dy vilajetet Kosovës e Monastirit popullsia shqipëtare forman një shumicë 80 % mbi elementin Slav ku shqipëtarët e Kosovës të famëshme kanë derdhur kurdohere gjak për të mbrojtur lirinë, e mvehtësinë e zakonet e tyre e veçanërisht më 1910, 1911, 1912 kanë bamun kryengrijtëje gjakësore për të fituem lirin e tyre; më 1912, 20 mijë shqipëtarë prej Kosove bënë një luftë të rrepët kondra ushtërisë Turke dhe pushtuanë qytetin e Shkupit duk' e shtrënguar turrqinë që t' u siguronte koncesione.

Qeverria e turqvet të rij e cila me gjithë që nukë ishte në një gradë deri sa të mbante e stabilonte një politike të qartë, qe gati t' u njohë Shqipëtarëvet të ndrejttat e tyre të kërkueme për të formuar një administratë autonome e cila siç ashtë thënë dhe ca ma parë do të mbelithte të katër vilajetet e famëshme, Kosovën, Shkodrën dhe Janinën si dhe një pjese të vilajetit të Monastirit.

Shtetet e Ballkanit të cilët duk' e kupëtuar dobësin e Turqisë të mundur prej Shqipëtarëvet e duk' e pasur frikë se po formohej një shtet vetëqeverrimitar Shqipëtar në ato vënde q' i lakëmonin prej disa kohë, shpëjtuanë dhe i shpallë luftë Turqisë dhe nga ky shkak Shqipëtarët nukë mundë të siguronin ndonjë fitim nga koncesionet e fituara me gjak e me armë të shkëlqyera në dorë.

Me gjithë këto katastrofe e copëtime q' i bënë shqipërisë, prapë nukë u ngopnë armiqtë t'anë dhe ashtu greqia po përpiqet të bindë qarket politike t' i apën akoma Epirin e veriut duke u shtruar si argument se në këtë krahinë ka një popullsi 120 mijë grekër e 80 mijë shqipëtarë kurse popullsia greke në këtë krahinë nukë ashtë ma se 20 mijë frymë dhe këta rrinë në fushë të Dërropullit e të vurkut të Delvinës si bujq të pa tokë, të pa shtëpi që punojnë dherërat shqipëtare. Dhiplomacia greke shton akoma duk' e thënë se gjithë Ortodoksët e kësaj krahinë janë grekër pa u marrë parasysh kombësia e tyre. Këjo dava e kotë e ka pasë shtytur zati kur da herë priftërinë greke t' a bëjë fenë një vegël në dobi të greqisë.

Lidhëja e Pirzëndit i pati marrë e këputur Turqisë lejen dnk' e hapur një shkollë shqipe në Korçë dhe priftëria greke mallëkonte ata prindër Ortodoksë që dërgonin fëmijën në këtë shkollë.

Nga ana tjetër Qeverria Turke duk'e shtrënguar gjithë ashtu prindërit Muhamedanë të mos dërgojnë fëmijët në shkollën shqip; munt të themi çiltazi se kishin së bashku me priftërinë greke një bashkëpunim të plotë ndërmjet tyre për dëm të shqipëtarëvet.

Psé vallë konferenca e pa shpirt njëzëmi nukë merr para sysh sakrificat e shqipëtarëvet? pse nukë shef çka thënë Z. Jaray në librën e tij; shqipëria e pa njohur: " Prej 1908 deri më 1913 shqipëria ka pasur pjesën ma të parë në çashtëje të Orientit: më 1908 shqipëria e bëri Qeverrinë Turke të mundet e të bjerë; qysh prej 1909 shqipëria ka këne kazma e themelit të Qeverrisë Turke; në gushtin e motit 1912 triumf i lumtur i Shqipëtarëvet që rynë në Shkup ka shënuar mbarimin e zotnimit të portës e naltë në Maqedhoni; kur, më 1912 besatarët Ballkanikë kanë ryrë në Turqi, kanë ryrë në një Turqi anarçike, dua të them në një Maqidhoni

ku auktoriëte, prej disa muajvet, faktos, kanë kënë bamun të pa kënë e diku edhe të dbuar fare nga an' e Shqipëtarevet; shkurt, çashtëja e shqipërisë ashtë problema ma e rand që mbetet për t'u zgjidhur pasi u shtynë Turqit në Stamboll e në Anadoll „.

Por, mjerisht nukë gjukohet ma e ndrejta dhe ashtu shqipëria nukë munt të fitojë as një sent prej mundimevet dhe sakrificavet të tyre. Konferenca e Llondrës në vënt që t' u njohë të ndrejtat dhe t' i vërë një melhem shërimi plagëvet e hapura e të mërijtura nga kongres i Berlinit duk' e i u dhënë të ndrejtën e bukur që dëshëronin, përkundrazi u këput vënde, krahina ma të bukura dhe u a fali fqinjëvet t' anë.

Rrotull rënëjes e Janinës

Armijtë t' anë, duke pasur frikë se Janina po të mos bjerë, doj t' i mbetej Shqipërisë; i ndihmuanë me ç' o mënyrë Greqisë që t' a pushtojë. Janina e forcuar me shumë fortoza si Bezhanë, kundrështon rreptësisht. Topat' e armikut zunë e po gjëmojnë në për vizet jugore, në për anë të

detit të Shqipërisë nga të cilat kishin mbe-
tur dhe pak pa shkelur. Më anë tjetër
Mal i Zi po e rreh Taraboshin duke bom-
bardisur. Kral Nikolla u bërtet ushtërivet
të tij “ja do marrëm Shkodrën ja vdekje”,
Sërbia e përkrah Malin e Zi, të cilët po
vriten e po priten për të marrë Shkodërnë.

Të gjitha këto gjajnë në muajnë e Je-
narit. Rumania po kërkon Silistrën nga
Bullgaria. Përfundim' i bisëdimevet në
Petresburk ja dha Rumanis.

Konferenca ambasadorjale në Llundër
bisëdon fatin e Dibrës e të Gjakovës si
dhe mbi kufit e tjera të Veriut.

Anët' e detit të Shqipërisë janë të rre-
thuara prej ushtëris greke e cila më një
anë bombardon dhe më tjetër anë aplokon
e shtrëngon ca më shumë. Çmimi i ngrë-
nievet në Vlorë merr një vleftë pas kohës
shumë të madhe.

Lumtërisht misëri sado që shitej me një
vleftë të madhe por me që gjëndeje në
dorë të qeverrisë ishte kursyer. Më 17-II-913
sarënda bombardiset dhe bie në duar të
grekërvet, Mecova gjithë në këtë kohë bie.
Lufta po na copëton, po i këput krahët
Shqipëris.

Venizellua, mbasi u nis lufta për së dyjti

herë vjen në Greqi, merret vesh duke ju dëftuar dhe rrëzikun që hiqte Janina. U tha " Janina po të mos bjerë rrëzikonet Greqia dhe përfiton Shqipëria „. Me nxitim vjen në Prevezë ku piqet me Konstandinë dhe mbasi i tregoi punërat, e shtrëngoi të marrë Janinën. Mbasi shtrënguan mjaftë luftën në të cilën panë shumë dëme grekërit dhe nuk po e shtiënë dot Janinën, fort të dëshpëruar zunë me ca mënyra dhelpërie. Esat Pashë Janina mbasi e pa që Turqia iku dhe po të mos bij Janina duaj t' i mbetej Shqipëris; me qënë që Janina për Turqinë shkoi; atëhere për se të vritej? Trathëtor' i Shqipërisë nukë duaj farej t' i dëgjon ëmërin përparimit të At-dheut të tij Shqipërisë.

Zhon turqit e pa besë qënë të gëzuar shumë që t' i lënë Janinën Greqisë e cila ka për të shkelë gjithë Toskërinë. Shqipëria e as një anëshme përveç që gjëndet midis shumë rrëzikeve dhe s' munt t' i bënte dot ndihmë materiale Janinës, por nuk i ipte dhe dorë për t' i ndihmuar asaj lufte e cila vazhdonte akoma në formë otomane.

Janina kryeqytet i Shqipërisë më 4 Mars 1913 ra në duar të grekëret.

Grekërit kishin vdekur tersej, nashti që

muarr Janinën ndiç u ngjallë pak. Filloi së pushtuari katunde dhe qytete të Toskërisë. Konica dhe Leskoviku bien më 12 Mars 913. Grekërit tashti pa mos parë farej nonjë kunddrështim pushtojnë Filatin, Paramithinë, Përmetin, Pargën, Tepele nën, Këlcyrën, Delvinën, Gjirokartrë, Pogonin, si dhe Himarën më parë e tej. Shqipëtarët e këtyre vizeve duke mos pasur më në dorë vegël kundrështimi, nevojërisht qenë të shtrënguar t'i binden, t'i unjen bajonetës së ushtërisë barbare. Zia e madhe e mbuloi Torkërinë e cila pati fatin t'i unjet barbarit.

Tani në këtë kohë fillojnë vojtëjet, mjerimet e shqipëtarëvet duke vrarë tërë ata që kuvëndojnë gjuhën shqip. Me mijera shqipëtarë zihen, lidhen dhe mërgohen në burgje të Ianinës, t'Athinës, të Korfuzit si dhe në Gjirit e në Selenik por më të shumët i vrasën, i therën dhe i ç'nderojnë nëpër udhëra. Shtëpit e shqipëtarëvet pushtohen duke qirtur fëmijerat shqipëtare jasht, pa ngrënëje dhe pa veshëje.

Me të rënë të Ianinës, qeverria Shqipëtare ndien dy rrezike: ardhëja e ushtëris së armikut si dhe ajo e Turqisë. Dërgohen ushtarë kombëtarë në qafën'e Ylnecit të

cilët shtrënguan ushtërin e prishur të Turqis të mos vijë në Vlorë.

Qeverria shqipëtare lajmëroj Gjiroka stërnë dhe Tepelenën që të përmbajnë shënjat shqipëtare. Me gjith që Qeverria shqipëtare nukë kish fuqinë e duhur materjale për t'i kundrëshuar ushtëris Greke pot situata e kohës e ndalonte nga frika e ushtëris Turke në Berat si dhe nga fuqia Sërbe e çila kish ardhur në kufi të Fierit, pas ca ditëvet ushtëria Greke arrijti deri në Tepelenë e në fshatin Kuç dhe qëndroj.

Dorë për dorë pushoj lufta e anës jugore.

Ardhëja e Prins Ferdinandit në Vlorë.

Në një kohë kur populli shqipëtar rronte në mjerime dhe në fatkeqësira nga pikë pamija e ushqimit e shkakëtuar nga apllokimi që vozhdonte prej shume muajsh, arrijti të shohë më 29 të Marsit 1913 një vaporr i cili arrijti në Liman. Ca të gëzuar po më shumë të friksuar vrapuan në mol. Me një herë dolli nga vaporri dhe arrijti në sqelë më i madhi mik i Shqipërisë Prins Ferdinandit Francois Burbon-Orleanit i cili ushqente dëshirën e veçantë të bëhej Prinç në Shqipëri. Mbasi shëtiti

qytetin si dhe që më parë natyrisht vizitoi Kryetarin e qeverrisë shqiptare ; shkuanë në vaporr së bashku me kryetarin e qeverrisë. Isa Bullatini, trimi i fortë me ndienja patriotike të vërteta kish mbrojtur kurdo herë interesën e kombit, shqipëtar ; rrinte gati në mol bashkë me popullsinë shqipëtare.

Mbasi kryetari qëndroi miaftë, si Isa Beu ashtu dhe popullsia tjetër ranë në dyshim se mos kryetari ju linte vëndin.

Por sa kryetari doli nga vaporri dhe arrijti në mol, Isai i tha kryetarit duke qeshur “ burr i jetës thamë se na ike, po qënke vërtet i besës „ dhe e përqafoi.

Më të nesëret, kryetar'i qeverrisë mbasi mori leje nga populli dhe mbasi la zëvëndës Myfit Libohovën, i shoqëruar me Isa Bullatinë shkoi bashkë me Princin e përmëndur n'Evropë me qëllim dhe me porosi për të prishurit e apollokos që kish rrethuar shtetin t'onë si dhe për sigurimin e enteresavet të Shqipëris.

Në këtë kohë, kufitë e veriut të Shqipërisë në bazë të pikavet e përgjithëshme kishin marrë funt. Kish mbetur vetëm kufir'i jugës për të cilën do flasëm më poshtë.

Rrotull rënjes e Shkodrësë.

Lufta e Shkodrës, mbasi kemi thënë më lartë vazhdonte në formë Otomane në Kumanandën e Hasan Riza Pashait i cili ish një fjeshtë Turk. Kumandant' i përmëndur mbasi e pa që ra krejt në humbëje enteresi i Turqisë me prishjen e ordhisë së saj në veri të Shqipëris, dijt i të çmojë shumë mirë rolin dhe ndryshimin politik të kohës. Mbëlodhi parësin' e vëndit si dhe oficerat e ushtëris dhe i porosit mbi nevojën e çpallëjes e të forminuit e shënjavet kombëtare Shqipëtare dhe ashtu së bashku me Shqipëtarët t'u bënte ballë armiqëvet për të siguruar enteresin e Shqipërisë. Këtë dhiplomasi kaqë të drejtë e të shënjtë e cila lë pika të çkëlqyera në Historin' e njej kumandanti të tillë; makari t'a kish përdorur dhe qeverria Turke në fillimin e luftës së Ballkanit si mbas porësisë që ju bë prej Qamil Pashait, si dhe Esat Pashë Janina që ish një Shqipëtar. Pa mos vënë në vepërim qëllimet e shënjta të Hasan Rizait, arrijti kuçedra në Shkodrë Esat Toptani i cili mbasi e thirri Hasan Rizanë për darkë më të dalë e vrau me të pa besë. Esat Toptani si një kumandant' i Turqis që

ishte si dhe një i par'i vëndit, mbasi mori kumandën e ushtëris në dorë, leftoi ca kohë deri sa beri marrëvesheje me shqetë, të cilët mbasi i siguruan enteresën vetjake, u a dorëzoi Shkodrën më 23 Prill 1913 pa mos trasferuar luftën e atij qarku në mënyrë dhe në shënja kombëtare.

Austria me një herë çoi ushtarët në ku- fi dhe u jep një ultimaton shqehet në të cilën kërkon lishimin e Shkodrës. Malizi, i trëmbur nga këjo ndërhyrëjë del me një herë nga Shkodra duke dorëzuar atë qytet fuqisë Enternacionale. Kryetar i syndimit shenohet amiral Burnëy.

Esat Toptani me ca topa dhe me një tufë ushtarë arrijti në Tiranë si pa gjë të keqë.

Prishëja' e aplokos.

Aplokua që kish qarknar Shqipërinë dhe që i ipej dita ditës ca më shumë shtrëngim nga armiqtë po më shumë nga Greqia e cila kish zapëtuar detin e Shqipërisë; me qithë që ra Janina dhe Shkodra por akoma nukë po hapet. Me vatëjen e Kryetarit të Qeverrisë në Itali, ndërmjetësoi për hapëjen e aplokos se ndryshe tha popull shqiptar ka për të vdekur urish.

Mbasi lufta Jugore morri funt, Fuqitë e mbëdha vendosnë dhe lajmëruanë Greqinë për prishëjen e aplokos e cila u vu në veprim më 1 Maj 1913. Italia me një herë dërgoi dy vaporë me bukë të pjekur e cila u nda në popull. Kapedanët e vaporëve si dhe lajmet zyrtare rrotull prishëjes e aplokos sa do që u përhapnë me një herë si me thënë me telegraf pa tel, por populli akoma nukë duaj të besonte pse se dhe shumë herë më parë ishin gënjer për këtë punë. Më të nesërmet, ardhë dy vaporë me miell ca më shumë siguruan hapëjen e aplokos. Njërëzia filloi të lëvrijë i qeshur e i çkelqyer. Ju duk kujdo njeriut sikur lenë sërish. Në pakë ditë u mbush qyteti me çdo sent plaçkë tregëtie. Italia dhe Austria dërguanë dy herë ndihma ngrënëjesh të cilat u ndanë në popullin e vobektë.

Vlora që nuk kish fare gjësendi nga sendet e nevojshme, më 10 ditë e sipër u plotësua si me ngrënëje ashtu me veshëje e tej.

Dogana, si dhe degat e tjera të Qeverisë filluanë të punojnë duke përfituarë shuma të mbëdha.

Bollo Peste.

Për veç Doganës dhe Llodërsë e të tjera dega të Qeverrisë që mbushnë arkën e shtetit me napolona por zuri dhe pasta të mbëledhë ca më shumë. Posta bëri një sërë pulla Poste si një vulë të cilat më vonë i ndryshuan tjetër lloi. Nga shkaku [se këto pulla nëmëroheshin me një vlerë e me një nevojë të duhur, grahu gjithë bota duke blerë nga 2-3 qint napolona njeriu. Arka e shtetit mbëlodhi një lloi paraje të tepërme shumë.

Ministrat e Qeverrisë të cilët nukë kishin rrogë të cakëtuar, filluanë të marrin nga një rrogë. Shumë pulla Tyrqisht që kishin mbetur në Postë, mbasi ju vunë një vulë me Zhgabë, i shesën në vënt të antikavet të cilat prunë miaft t'ardhura.

Djallëzitë Esadiste

Me të ikur të kryetarit, si dhe me të hapurit e aplokos, filluan mos marrëveshjet midis shqipëtarëvet. Mÿfit Libohova i cili ishte zv. i kryesisë së Qeverrisë, në vepërimet e anëshme që bënte hidhroi popullin dhe ryri një grindije midis minis-

travet e pupullit. Myfiti më vonë proklamoi Shtetin e Rrethimit dhe kështu solli qetësi.

Kur në një kohë që nga të gjith' anët rrudhë shqipëtarët në Vlorë për të vizituar dhe për të ndihmuar Shtetin e ri ku u plotësua kreit së përdoruri gjuha kombëtare në të gjitha zyrat e qeverrisë ; vetëm Esat Toptani nukë bedhoi as pak të vijë dhe t' i ndihmojë qeverris e re duke i dhënë tërë fuqin e vet.

Esati, me gjithë që nukë ndihmoi qeverrinë kombëtare por ndënji kondër duke çfaqur dëshirën mbi formimin e njëj tjetër qeverrie. Mbasi kërkoi votë besimi nga populli për të njohur si Princ i Shqipëris ku në përgjigjëje mori shumë protestime nga populli, u shtrëngua hëpërhë të heqë dorë. Thuria Beu aherë nga Evropa shkon në Tiranë dhe kuvëndojnë gjat e gjërë me të. Shumë partira bahen dhe shumë ministra e kshillëtarë apën dorëheqëje dhe bëjnë një prapagandë të ligë.

Atëhere, populli besnik, i trëmbur nga nonjë trazim thirrë Ismail Qemalë me të çpejtë i cili arrijti në Vlorë. Mbasi mori frënë e qeverrisë në dorë dhe siguroi qetësinë, hapi shkolla fillore dhe normale,

mori masa të duhura në botimin a gazetës n'ëmën "përlindëja e Shqipërisë", e cila tregon për herën e parë udhën' e përparimit.

Esat Pasha për herë të parë, çfaqti dëshirën në përkrahëje të qevertrisë kryetari i së cilës i dërgoi një avullore në Durrës dhe ardhni në Vlorë ku mori punë si Ministër i brendëshëm dhe më pastaj si gjeneral i përgjithëshëm i Shqipërisë. Mbase i pranoi me gëzim duke i u dhënë fjalën e besës që dotë punëje me besnikëri, nukë kishin shkuar shumë ditë, merr leje dhe shkoi n'Evropë duke qënë i bashkuar dhe me Syrja bejnë. Myfit Libohova, Ministr' i jashtëm mbeti zëvendës në këmbë të Esatit.

Duke vënë për shkak se kryetar' i qeverrisë jep urdhër pa mos e pyetur, Myfit Libohova dha dorëheqëjen. Populli shkon te Myfiti dhe i pyesën shkakun e zemërimit që mori. Mbase nukë kish nonjë arrësye, u shtrëngua të marrë prapë dorëheqëjen dhe filloi në punë me pa kënaqësi i cili u tregua sheshazi një kundrështar i bashkamit dhe një antar i Esatit.

Esati si një Ministër i Shqipërisë, mbase shetiti shumë shtete dhe kryeqytete si në

Romë dhe Wien ku bëri marrëveshëje ;
u kthye prapë në Vlorë.

Mbasi bisëdoi mbshehtazi me Myfytin,
Mehmet pashën si dhe me axhentat Greke
dhe me kushulla shkoi në Tiranë ku gje-
ti Midhat Frashërin, Dervish benë, Fazlli
pashën dhe Faik Konicën e të tjerë. Këta,
bënë bisëdime për kondër qeverrisë dhe
pasandaj erdhi Esati në Vlorë.

Çlirim i Vizevet nga Sërbia

Austria, i ep një ultimatom prapë Sër-
bisë në të cilin i thotë të hiqet sa më
parë nga vizet Shqipëtare të cakëtuara
nga Konferenca. Serbia deshi t' i kundre-
shsohej, bënet-s' bënet, u shtrëngua t' i li-
rojë vizet e veriut por, jo kreit akoma.

Ushtëria Turke në Myzere.

Mbasi kemi thënë më sipër, Xhavit Pa-
sha me ushtërin Turke kish pushtuar Be-
ratin, Fierin e gjithë Myzeqenë dhe po i
sundon duke ju marrë vergji, të dhjetë
e të tjera ndihmëra e nevoja që kish të
cilat ja plotësonte populli Shqiptar. Në
kohë të fundit i çpallë një luftë ushtërisë

Sërbe që ish në kufi të Fier-Lushnje ku u vranë nga të dy anët.

Indieri Niazi Resnja, ikën nga ushtëria Turke dhe vjen në Vlorë me qëllim për të vatur në Stamboll. Nga të këqiat që ju kish bërë shqipëtarëvet, u vra në mol të Vlorës. Por ushtëria Turka kërkoi vrasësit nga Qeverria Shqipëtare. Për t'i bërë ballë grindëjes, shumë shqipëtarë zunë Vjosën dhe ju kundreshtuanë.

Mbasi ushtërisë Turke ju ra një sëmundëje e keqe, iknë me anë të Semanit tërë ushtëria e luftës së Veriut nënë kumandë të Xhavitit e Ali Rizait të dyjtë.

Sulmet dhe barbarizmat greke.

Greqia, mbasi e pa që si me aploko ashtu dhe me prapagandë nukë pati së çfarë t'i bente popullit shqiptar, lishoi një trum ushtarë në Vranisht nga fuqia e Kucit. Kundreshtimet e rrepëta që ju bënë nga popullsia e këtij katundi si dhe nga katundët e tjera që u mbelodhë në Urë të Vaut, shtrëngoi ushtërinë greke të hiqet me të mirë mbas 24 orësh.

Mbasandaj lajmëron popullsinë e katun-
nevet të Mesaplikut që t'i binden do e

mosdo. Por mbasi mori përgjigjëje të përkundërtë, filloi të shtrëngoje popullsinë e vizevet që ka pushtuarë si kadri gjolekën, sadullah Tepelenën të cilët çfaqnë në Qarket Politike duke pranuar sundimin e Greqisë. Botoi shumë libra shqip për t'u dhënë prapagandë shqipëtarëve duke i kshilluar mbi njësinë e gjuhës e të zakonit. Deshi më pas të pushtonte Bolenën për mbasi trimat e rrepët kombëtarë Bolenasit ju kundreshtuanë me luftë ku i vranë shumë ushtarë; u shtëngua të hiqet më të prapë.

Rrezik i Korçës dhe i Gjirokastërsë.

Përprojekjet e Greqisë, arrijtin të trubullojnë mejtimin e Qarkevet politike ku lajmërohet për rrezikun e Korçës. Korça me gjithë që ishte akoma e pushtuar nga greqia por si popull' i Korçës me shumë therori ashtu dhe të gjithë qytetet e tjera protestuanë rreptësisht duke thënë se Korça djep'i Shqipërisë dhe fjeshtë shqipëtarë kurrë nukë do ndahet nga gjiri i Shqipërisë.

Mb'anë tjetër vjën mandata e rrezikut të Gjirokastërsë me Gjithë qarket e saj.

Për t'i u bërë ballë këtyre rrezikeve,

për veç protestimevet e tërë popullit shqipëtar por mb'anë tjetër dhe qeverria dërgoi një komision në Evropë në të cilin qenë Myfit Libohova M. i F, Poga M. i D. dhe nga an'e popullit Eqrem syriai, Reuf Fico dhe Thoma P. Me gjithë që Komision'i përmëndur mori fjalë të saktë për sigurimin'e ketyrej vizeve por pa mos u kthyer mirë Komisioni në shqipëri vjen prapë lajmi i rrezikut të vizevet jugore. Hidhram'i math ndihet në zëmërat e shqipëtarëvet.

Nukë vonuanë gjithë shqipëtorët e brëndësm dhe të jashtësm por ca më shumë Korçarët protestuanë rreptësisht qarket e politikës po ca më shumë Edvar Grey-t që është kryetar'i konfetencës së Llundrës. Shqipëtarët e Rumenisë, të Misirit, të Rusisë, të Bullgarisë dhe të Amërikës, si nga qytetet dhe nga Katundet, si dhe nga ç'do vënt që ndodheshin Korçarë ipen protestime sa Edvar Grey-t ju bënë pirk duke thënë Korça është palca e shqipëtarizmës, duhet domosdo si Korça ashtu dhe Gjirokastëra t'i mbeten Shqipëris.

Këto të fundit gjanë në muaj të qershorit.

Çpallëj e njëj Qeverrie tiater Shqipëri e Mesme.

Esat Toptani, mbasi plotësoj marrëveshëjet e tij dinake, kish shkuarë me leje në Tiranë me shkak të festimit e Barjemit. Mbasi shkuanë shumë dit pritej të kthehej në Vlorë, por për kundrazi kësaj idëshire ep një tel në të cilën tregon çfaqazi sjellëjen për kundrazi Qeverrisë. Ky lajmërim si breshëri në mot të qëruar, si shiu në mot të kthjellët çuditi gjithë shqipëtarët ku u kupëtua fort mirë se ay përpiqet të lozë me fatin e Shqipërisë. Kërkimet e tij janë :

1. Të mbëlidhet një kshillë a mbëledhëje kombëtare.

2. Esati vetë me kryetarin'ë qeverrisë së bashku të xgjedhën një kabinet a Ministri të re.

3. Ministrat të mos rrinë në Vlorë po të venë në Durrës.

Në këtë kohë Esati ka bërë me vehte një parti të plotë si dhe popullin e Durrësit me qarket e saj. Ka të gjithë Pashallarët dhe Bejlerët aristokrasër si Myfitin, Azis pashën me të gjithë Virionasit, Syrianë, Bektash Cakramin e të tjerë të cilët janë

në programë të kundërtë me Qeverinë me qëllim të sjellës përçarëje dhe grindëje midis popullit që të çkatërrojnë bashkimin e shënjtë në një kohë kur'e lypte nevoja e shpëtimit të Shqipëris, fercimin e atij bashkimi nënë një Qeverri si ajo e Vlorës e cila kish treguarë vepra të gjalla patriotike.

Më e para dhe më e madhija klikë e tmeruar e organizuar, prej armiqëve dhe prej njerësve me mejtim antipatriotik e cila për të parën herë nxin faqen e Historisë kombëtare. Vënëja në vepërim të kësaj klike e të kësaj programe antipatriotike hidhroi tepër shqipëtarët kombëtar dhe gëzoi armiqtë e Shqipëris si Zografon e Greqisë ashtu dhe Sërbinë e Italinë.

Populli i Vlorës, Berotit, Lushnjë, Skrapar dhe i Elbasanit duk' kupëtuar mirë dëmin q' i ka për të prurë Atdheut çpallëj e kësaj klike, protestuanë rreptësishtë duk' e i u thënë si Esatit e të gjitha vizëve shqipëtare ashtu dhe Evropës. "Poshtë klika e Durrësit e e Tiranës, poshtë Esati dhe partizanët e tij të cilët nukë përfaqësojnë as pakë popullin shqipëtar dhe idenë kombëtare."

Bektash Cakrani, si një kundreshtar i

rreptë i qëverris duke ndërruar karakterin e tij kombëtar, filloi të bëjë metinge në Mallakastër e të luftoje me fuqin' e qeverrisë.

Mbasi e kshilloi Qeverria që të heqë dorë dhe kyj për kundrazi kërkon rënëjen e Ministrisë; Qeverria i dërgon një fuqi në Cakranë dhe mb'anë tjetër e kshilloi akoma me anë të Veli Këlcyrës. Por ay duk' e pandehur se ka Mallakastrën më vete, vazhdoi kundrështimet me luftë. Një patriot i mirë mjerisht për ca egoizma personale gaboi. Ashtu mallakastriotë patriotër nuk' e shoqëruan, fuqia e Qeverrisë ryri në Cakran ku i vunë zjarrin tregut.

Këtë kohë Etati lajmëren Qeverrinë duk' e thenë se hoqa dorë nga kërkimet tash për tash. Mirë po kush' e beson, Ujikut në i bie qimia lëkurën e ka më vënt. Bektashi me Dervish benë mbëledhën fuqi n' Elbasan me qëllim të vijnë mbi Qeverrinë. Qeverria dërgon një fuqi të madhe në Lushnjë dhe ju kundrështon në anë të Shkumbinit. Partizanët e Esatit filluanë me prapagandë dhe me të holla të kthejnë fuqi, ca më shumë të bëjmë Elbasanin me vete. Por Aqif Pasha, besniku ma i math i përlindëjes kombëtare ju kundrështon.

Pas situatës e sotme, këjo klikë gjën më shumë ndihmën dhe përkrahëjen e duhur nga fqinjët t'anë. Dhe populli u përçua, ca donin Greqinë se është e vogël dhe shpëtojmë çpejt, ca kërkonin Austrinë se është e mirë dhe ca të tjerë donin Italinë se është afër. Por fuqia kombëtare dhe idea nacionale përpiqet me tërë fuqin' e vet, me therori e me sakrificë duke u bazuar që Shqipëria të rrojë më vete.

Sërbia ndihmon Esatin, Sulmon në Shqipëri.

Më shumë nga Greqia në jugë filloi dhe ajo në Veri duke vrrarë, vartur, duke ju prerë rrugën që të mos venë në Trek Shqipëtrët të blejnë drithë. Shqipëtarët duke mos'i duruar dot këto ligjësi vendosnë të bëjnë luftë dhe të vdesën ma mirë burrisht. Në luftimet e rrepëta që bën muarrë Dibrën e madhe, Strugën dhe Ohrin dhe po i afrohen Resnjës e Manastirit. Sërbia mbëleth ushtarë të tjerë dhe me trathëti të disa partizanëvet Esadistë e morri prapë Dibrën e tej, duke vazhduarë së rish në thereje të fëmijeve Shqipëtarë ca nga të cilët u shtrënguanë të lënë vatrat e tyre duke ardhë n' Elbasan.

Me nje herë Austria e famëshme me politikën e naltë të saj si kurdoherë i dha ultimatom Sërbisë duk'ë i kërkuar lishimin e vizeve Shqipëtare.

Prapë vendim i Konferencës

Me gjithë që në Shqipëri janë duk'ë gjarë klika dhe mosmarrëveshje të brëndeshme si dhe ndërhyrje të jashtësme nga fqinjët t'anë, por mbasi kemi thënë më parë pozita me shumë rëndësi që ka Shqipëria në Ballkan, i shtrëngon fuqitë e mbëdha të cilët më 11 Gusht 1913 ju dhanë funt kufivet e Jugës në pikat e përgjithëshme. Por mjerisht, e lanë punën trubulluar dhe plagët të hapëta.

Vendimi i tyre: Sazani me gjithë vizet e anës së detit deri në Stillo me gjithë malet e anës, i mbenë Shqipëris si dhe Korça me gjithë kazan' e vjetër. Vija e kufisë të jet Korça — Stillo dhe gjithë vëndi tjetër të kqyret me anë të njëj komisioni i cili ka për të shënuar kufinin mbi pikat e veçanta duk'ë u bazuar në atnografi e gjeografi d. m. th. ç' do vënt që flat shqipe, që ka shënjat etnike të kombit e vetë t' i mbetet Shqipëris të cilët do

kenë për themel gjuhën e gravet dhe të fëmijëvet. Me shkak që vizet jugore gjenden nën pushtimin Arbitrar të Greqisë e cila do përpiqet të ngatërrojë gjuhën si dhe shënjat etnike, është frikë në pikat e veçanta të kufirit Gjirokastër, Delvinë, Konicë, Përmet, Leskovik dhe Kolonjë.

Vendosnë akoma që Shqipëria të rronjë indipendente, të ketë një Princ Evropian, të jetë dhinastia trashëgimtare, për dhjetë vjet do jetë një komision për të kontrolluar gjithë punërat e shtetit. Princi i cili do shënohet nga fuqitë e mbëdha dhe do pëlqehet nga shqipëtarët, do vejë në Shqipëri pas 6 muajet që nga dit' e fundit të konferencës, të dërgonën për organizatorë hollandezë, komision i jugës të nisë punë pas një muaji e të ketë mbaruar pas tre muaj, t' i komunikohet Greqisë që pas njëi muai të hiqet prej vizevet shqipëtare.

Këto vendosi konferenca për së fundi herë dhe u përnda.

Në këto kohëra, Hota dhe Gruda të cilat n dënuau që t' i mbeten Malit Zi; trimërisht burra dhe gra lëftojnë sa Mal' i Zi s' qe i Zoti t' i pushtojë dhe ashtu mbenë të bashkuar me mëmën e tyre të dashur.

Komision i kufivet Jugore.

Komision'i kufivet të Jugës më 6 të vjeshtës I^{rë} 1913 ardhì në Brindis dhe s'andejmi n'Athinë Selënik, Manastir dhe u sos në Korçë ku panë shumë gjërëra të bëra prej disa Grekomanëve të cilët, gra dha burra me armë në dorë të veshur me rroba në mënyrë Greke duke dashur të tregojnë Korçën si me gjuhë ashtu me shënja etnike të Greqisë. Ca me dashje e ca të frikuar nga bajoneta Greke muarr pjesë në këtë seremoni antipatriotike. Be-tohen njeri me tjetër se do derdhënë gjak në qoftë se Korça nuk'i mbetet Gre-qisë, por fatbardhësisht këto seremani ishin si vesa përparë diellit ndaj patriotizmës e Korçarëvet.

Komisioni u ndoth në Korçë më 18 të vjeshtës e I^{rë} dhe që andej vate n'Ersek ku gjau dhe atje si në Korçë. Sado që klika Greke nukë la mënyrë pa përdorur me anë të disa Grekomanëvet por Komi-sioni i sheh gjithë këto pa udhësi që është duke bërë Greku. Vanë në Leskoviç, prapë këto.

Ndalimet e bëra në këtë mënyrë, trego-nin se përfundim'i punës duaj xgjatëj miaft.

Me gjithë atë vazhduanë duke vatur në Kolonjë të madhe, Në fshatin Porovë u duall Grekërit t'armatosur përpara dhe po i ndalojnë duke ju thënë: nevej jemi Grekër, duam këto vënde t'i mbeten Greqisë. Komisioni pa prishur farej fytyrën u fut në fshat ku gjenë një shtëpi në të cilën ishin mbyllur pleq, plaka, djem dhe çupa, gra e burra që s'dinin gjuhë tjetër për veç Shqipen. Të mjërët i shtrëngojnë duke ju mbësuar Greqisht. Më të nesëret gjenë një tok çilimiqër të cilëvet ju kishin mbësuarë të flasën nga pak Greqisht. Komisioni i provoi duk'e derdhur të holla përpara vetiut të cilët mbasi u trazuan njeri mbas tjetërit për të mbëledhur kush më shumë të hollat, harruanë ç'ju kishin porësitur dhe filluanë të kuvëndojnë Shqip.

Delegat' i Francës u hidhrua por, ay i Austrisë i cili dij shqip dhe ish mik'i së drejtës vepronte siç duhej. Kyj mik'i së ndrejtës, i famëshmi Behliçi pa mos mbaruarë puna fatkeqësisht vdiq, por dhe në minutën e fundit të shpirtit godit një rapor për punë të kufisë Jugore dhe e dërgon n'Austri. Behliçi dij Shqip dhe kudo që vinte Komisioni kyj gjëndevoj i parë duk'e folur Shqip e duk'e ju thënë: flisni.

Shqip, mos trëmbi se kini mua, rroftë Shqipëria e tej. Shqipëtarët i duaj shumë për të cilët sakrifikonte më të mbëdhatë mundime e shërbime. Mbas vdekëjes e Behliçit, Greqia gjeti shesh të gjerë të trazoië opinionin e Komisionit. Austria u protestua. Delegat'i Anglisë me anë të Qeverrisë së tij gjeti një mënyrë në përfundimin e çpejtë të kufirit duk'e bërë një proponim Inglitera e cila shënonte vijën e kufisë Jugore. Si u pranua kyj proponim nisen Delegatët dhe venë në Florancë, n'akadeninë Xheografike ku i dhanë funt-punës më 17 shënëndre 1913 dhe u përdanë.

Kufitë janë këto : Që nga Korça në mest uravet, delt' n' anë të Adriatikut, në Stillë ku përmbloodhë këto qytete të Toskërisë. Korçë, Kolonjë, Leskoviç, Përmet, Gjiro-kastër, Delvinë dhe Sarëndë.

Sëdo që Konferenca i dha një notë Greqisë për t'i a dorëzuar vizet Jugorë Shqipërisë por Inglitera më pastaj kërkon një muaj afat që të hiqet Greku nga Vizet dnk'e shënuar dhe ca pika për nisë të që t'i përgjigjet Aleancës. Aleanca për vijën e kufivet i u përgjiej shpejt por në shënimin e pikavet për nisë të kërkoi kohë dhe

kështu vonoi puna për të zbrazurit e vizet nga Greqia e cila gjeti kohë të gjat' e të gjërë mbi përfundimin e masave dinake, dhe për të organizuara të filluara që nga shumë kohë në Epir.

Banga ndërkombëtare

Qeverria e përkohëshme, mbas shumë bisedimeve që u bënë në kabinet vendosi prurëjen e një bange Austro-ital. në Shqipëri. Kontratua që u bë më 19 të Vjeshtës e II 1913 u firmua prej Qeverrisë me kondita të dobishme dhe ashtu u çel banga në Vlerë. Shumë njëherës nga ata që s' dinë mirë çështjen, të bashkuar me ata që s' kishin besim te Qeverria kundërshtuan rreptësisht. Aqë u mbadhua çështja sa i epet një memorandum Qeverrisë me 15 nënshkrime me anë të se cilit i heqën vretëjen Qeverrisë. Kabineti çfaqti se këjo bange është prurë me kondita të dobishme.

Kontrollorët

Si mbas vendimit e konferencës për të cilën kemi dhenë çkoqitëje të duhura më lart; përfaqësonjësit e të 6 fuqive të mbë-

dha, më 21 të Vjeshtës e II 1913 arrijtin ne Vlorë. Më parë erdhi i Iinglites dhe më pastaj të tjerët të cilët u prinë me nderime të mbëdha. Të parën mbëledheje e bënë në Bashki më 29 të këtij muaji. Që nga kejo ditë filluanë të mbëlidhen rregullisht duke kqyrur punërat e shkuara dhe të ardhura të Shqipërisë. Si kush do ng'ata mori një degë dhe po e vështrojnë së largut vazhdimin e vepërimevet si dhe të llogarivet e Qeverrisë.

Po të kishin nevojë për nonjë pyeteje shkruanin te kryetari, ose bënë marrëveshëje verbale.

Një shumicë shqipëtarë, me flamurë në dorë shkuanë në shtëpira të tyre për t' i u thënë mirseardhëjen. Kontrallor i Francës tha: Evropa ju njahu me vehte, por duhet të jini aqë të zotë duke i vënë karrucës kuaj të fortë, te dijtur e të stërvitur që t' a heqën rrugës e ndrejtë. Se po u shtëmënk karruca nga udha, do të thyhet kreit.

Kontrollorët zgjodhë Z. Myfit Libohovën si kontrollor' i Shqipërisë.

Hollandezët

Mbasi kemi thënë më lart, organizatorët e gjindarmerisë nga Holanda Z. Z. Tomson, Deveri arrijtën ne Vlorë dhe sa më parë filluanë në punën që kishin marrë për sipër. Për ca ditë erdhë dhe të tjerë hollandezë.

Gjindarmeria, pakë shpesh e rregulluar më parë ku Qeverria i kish veshur, mbathur dhe stërvitur si këmbësinë ashtu dhe kalorinë më një shkallë sa të gëzonte zëmëra kur shkonin trumat si ushtëri gjermane. Si ç' do trumë kish emërin e atij qyteti që duaj t' a mirr në dorëzim. Me ardhëje të hollandezëve natyrisht për veç që u pa një diferencë e madhe në gjindarmeri por akoma përparoi dhe populli nga kshillimet dhe ligjeratat atnore që bënin pa farë kurcimi.

Bashkim' i Shkodrësë

Mbas ardhëjes e kontrollorëve në Shqipëri, komisioni ndërkombëtar që ishte në Shkodrë dhe leje që dhe Shkodra të bashkohet me Shqipërinë duke emëruar nëpunës n' atë vënt dhe duke marrë pjesë në organizim.

Shkodrianët, Patriotër dhe Idealistër të vërtetë të cilët ishin marrë vesh dhe më parë me Qeverrinë Kombëtare të Vlorës ku Kryetar'i së cilës kish dërguarë dy herë njëherës me qëllim të lidhë e të plotësojë marrëveshjet; formuanë Qeverrimin dhe bashkimin me Shqipërinë.

Shkodra me qarket e saj vunë Kryeprefekt të ndierin i cili ish dhe Kumandant i ushtëris Angleze që gjëndeje atje. Shkodra në këto kohëra për mbajti një qetësi, godi, zhvillim të math sa mbretëron një gëzim, bashkim e vëllazëri e madhe.

Shqipëri e mesme.

I madhi tradhëtor Esat Toptani, mbasi bëri me vete një parti të plotë prej Shqipëtarëve, duk'e përfituar nga ndryshim i situatës së kohës prej fqinjëve dashëkeqër t'anët të cilët i dhanë sigurim e kuxim të plotë që të vërë në veprim pllanet e tyre; bënë mëtinge më ç'de qytet kondër Qeverrisë dhe flamurit kombëtar. Thirri pleqësitë e vëndit antipatriotër dhe formoi Qeverinë e thënuir Sënato d. Shqipëri e mesme me pleqësi prej partizanëve e tij e cil-

la do të sundojë Durrësin me qarket e saj deri sa të vinte Princ' i Shqipërisë, si kryetar'i pleqësisë është vetë Esati.

Mbasi diqiaroi jashtë dhe brënda Shqipërisë, lajmëron Kontrollorët në Vlorë duk' e iu thënë "u mbëlodhë pleqësia të përbërë prej popullit dhe formuan një Qeverri pleqësore në Shqipërinë e mesme, unë pata fatin të jem një kryetar i pleqësisë, Për këto vende që do të rregullojmë, do të japëm llogari kur të vijë Princi. Ju lutem të me keni në sy e të më ndihmoni."

Kyjt mejtim e veprim i poshtërm nga ujku plak hidhroi gjithë popullin Shqipëtar.

Kontrollorët i u përgjegjën këntu : Neve nukë munt të njohëm tjetër Qeverri përveç Qeverrisë e Vlorës nga që nukë kemi urdhër!

l'rik'e fuqisë që kish në Tiranë Shtrëngoi Qeverrinë Kombëtare të dërgojë fuqi në Lushnjë. Një plagë e tretë në trup të Shqipërisë prej dorës e Esatit ku përsëfundi herë po maqiliset dhe nukë munt të gjëjë shërim. Këjo trathëti e pru Shqipërinë më një shkallë fort të ligë sa të sundohet me shumë Qeverri. Qeverria kombëtare e Vlorës, e Tiranës, Qeverria enter-

nacionale e Shkodrës, mb'anë tjatër vizet Jugore nënë Greqinë dhe vizet 'e Veriut nënë Sërbinë. Fundi i fjalës Shqipëria sot gjëndet nënë 5 lloi Qeverrish.

Në një kohë kur enteresi i shenjtë kombëtar kshillon pa tjatër nevojën'e bashkimit për t'i arritur përparimit dhe shpëtimit e vëllazërevet t'anë që ç'nderohen nënë armiqtë shekullorë, fatkeqësisht për kundrazi gjajnë grindëje, çfaqen perçarëje midis Shqipëtarevet ku mbetet shpresa e shpëtimit në dyshim. Vallë si do t'i vejë puna dhe gjallërim e shpëtimit' i njeit popullit, kurr pa mos cakëtuat kufitë, pa mos njohur dhe formuar mirë Qeverri' e vetë të gjëndet përpara kaqë trubullimevet!

Qeverria kombetare sundon vetëm Vlorën, Beratin dhe Elbasanin; Durrësi me qarket e saj sundohet prej Esatit.

Nga të tilla grindëje dhe përçarëje fatkeqe u shtrëngua kryetar i Qeverrisë i cili më 23 të vjeshtës e II. 1913 mbëlodhi pleqësin'e katundeve dhe mbajti një fjalë mbi perçarëjet e kohës e mbi kantone e tej: Më në funt foli dhe mbi çashtëjen, e bangës kombëtare se populli ka marrë vesh likështë dhe ish dëshpëruar. Ju tha popullit "thoi kush është i lik, në jam unë i lik m'a thoi në sy t'u për-

gjigjem, m'a thoi në sy dhe të hiqem e të mërgohem nga puna.,,

Ca kundrështarë i thanë: Pse apën dorë heqëjen Ministrat njëri pas tjetrit? Kryetari i u përgjehq: Burri se ç'kuvëndon me gruanë nukë i tregon dot jashtë. Po në ka njeri nga ata që janë hequr nga puna, të dal'e të thotë përpara popullit se cili ashtë kundreshtim i tyre!

Me të vërtetë Qemali kish shumë të ndrejtë se kundreshtimet q'i bëheshin nukë ishin fare gjë tjetër për veç çështj'e kryesisë e të fronit të cilët ishin lidhur me armiqtë që të sjellën ngatërrime në Shqipëri.

Kështu nukë doli njeri nga kundrështarët që t' i përgjigjej: Më në funt vendosnë që të shkruajnë të vijë mbreti sa më parë në Shqipëri. Mbajti parësinë e katundevet në qëndër më shumë se një javë dhe nukë mundi të çfaqë përfundimin e qëllimit.

Nga ministrat Mehmet Pashai mbasi mori hua 200 napolona nga arka, shkoi në Durrës, dita ditës, një nga një shqipëtarët venë në Durrës, Bashkim'i shqipëtarëve sa vjen e përçahet.

Mbret' i Shqipërisë

Konferenca e Llundrës, qarket politike shumë gjatë bisëduan për të shënuar mbretin e Shqipërisë, por akoma nukë munt të mbetishnë në një fjalë. Shumë princër çfajné dëshirën, të gjitha mbretëritë donin të dërgoniu princër të tyre por Gjermanisë e fortë i shkoi ca më tepër fjala dhe ashtu Anglia, Franca dhe Italia fare të pa kënaqura u shtrënguanë të vënë firmat e tyre mbas insistimit Gjerman.

Ky vendim u lajmërua zyrtarish në Shqipëri ku u prit me gëzim të math emërim i të madhit Vilhelm D. Vjed nga fëmija e madhe e Gjermanisë. Shqipëtari natyrisht e priti me gëzim duke pëlqyer më ç' do vënt të Shqipërisë.

Vid Vilhelmi burrë i ri, trim, zbret ndrejt për ndrejt prej brezit të Vilhelmit të Oranisë, i madhi njeri i urtë; stërnip i Frederik Vilhelmit të III edhe i mbretëreshës Luisa, mbesë i të madhit Perandor Vilhelm i cili është dhe kumbaraja e tij, Shtëpia e tij prindore n' a ka dëftuar një sërë burrash të shënuar.

Mbretëresha e Shqipërisë, shoqeja e tij Sofia, grua e re, e mënçme fort, i kanë

lindur dy foshnjë të hiëshmë, një bijë Maria fleonora, edhe jo prej shumë kohë një djalë Karl Viktorr. E gjyshija e saj prej fisit Rumune, ka dhe një fytyrë e cila të dëften se është prej njei vendi jugor.

Klika e Beqirit

Zhon tyrqërit, me gjithë që u ndanë dhe u mërguanë miaft lark nga Shqipëria por nukë duan të heqën dorë duk' e dëshëruar dhe ata ca më shumë nga fqinjët t'anë e duk' e radhitur prapagandistët njëri pas tjetërit. Zenel Ipeku, Zia Gjakovanisen nga Stambolli dhë arrijnë në Shkodrë, të cilët të përkrähur nga Esati guxojnë të bëjnë prapaganda në popull për kondër shënjavet kombëtare.

Më pastaj erdhë në Durrës, Tiranë, Shijak dhe Kavajë ku gjenë dhe te tjere shokë të cilët hapen sheshazi duk' e përpjekur kondër mvehtësisë dhe mbretit e Shqipërisë.

Një e tillë prapagandë për të prurë në Shqipëri një mbret Muhamedan munt t'ashtjerë Shqipërinë në një rrëzik të math me që vendim' i fuqiver të mbëdha ish në bazë të njei Princit Evropian, se ndryshe Shqipëria nuk' duaj kish gjikundi

kumbismë n' Evropë dhe përveç asaj duaj shih ma të mbëdhatë kundreshtime nga të gjith' anët.

Prandaj si Qeverria ashtu dhe kontrollet nuk' i linin të çpenguarë, nuk' u shpëtonin nga syri këto ngjarëje të cilat ishin krejt kondër mejtimit t' Evropës, ishin marrë të gjitha masat e nevojshme për t' a farosur këtë lëvizije në kohë kur krerët e kesaj klike do të kujtonin se e mbaruanë qëllimin e tyrej.

Por edhe trazimtarët e thënë ndiq kuptuanë thellë nga këto masa dhe kujtuanë se e tërë puna do t' u vejë kot duk' e u a lidhur duart' e këmbët me nonjë farë mënyre qeveritare. Kujtuanë se për këtë punë kurrë do të mos gjëjnë rrast ma të mirë se tani kur në Vlorë jan duk' e shkruar Zhandërma të rij gjith' ata që dëshëronin. Nuk' e dijtin mirë se Shqipëtarët që merren me rregullimin e të tilla çështëjvet janë nga ata që nukë munt t' i shtyjnë dot n' udhë të shtrëmbër.

Një farë Beqir agai nga Grebenea, Oficer Tyrk i cili qënka dhe ky një nga më të mbëdhijt' e kesaj klike. Ky farë njeriu, më parë paska ardhur në Durrës ku mbasi u kshillua me Esatin ka ardhë në Vlorë.

Si mori pakë sheshin këjo çështëje dhe

u sigurua mirë qënëj' e këti komploti i cili përpiqet më të gjith' anë të vërë në praktikë qëllimin e vetë, Qeverria bëri përgatitëje të duhura duk' e u marrë vesh me kontrollarët për mbi gjithë këto gjarëje dhe me një kupëtim më 24 Shënendro 1913 ditën e martë ora më 7 mbrëmanet kryetar' i Qeverrisë me shtërngimin e Komisionit ndërkombëtar të kontrollit proklamoi Shtetin e rrethimit si një ngamasat e domosdoshme për t' u bërë ballë punëvet që munt të ngjajnë.

Mb' anë tjetër Major Tomsoni bashk me Kolonel Deverin e muarr në dorë organizimin e sigurimin e vëndit me energji të jashtëzakonëshme duk' e bërë gati masat ushtërore. Kështu kurrë nuk' ishin parë nënjë herë kaqë xhandarë në Sqelë të cilët po ven' e vinë, ndajnë fishekë si dhe bënin përgatitëje të tjera.

Ditën e përmëndur më pasdreke dërgohet një fuqi në mol ku presën me kujdesi. Qeverria dhe kontrollorët kishin marrë me kohë lajmim e mbësëhur të nisëjes nga Stambolli për në Shqipëri një vapor me 300 veta.

Ora më 4 të natës a. f. kur në mol asnjëri po thua për veç policiës nukë gjën-

det, zakonërisht u afrua vapori "Marna" i Lloitit. Tomsoni me një fuqi kombëtare vate në vaporr. Kupëtohet se u ish dhënë urdhën që ditën të dy tropidovet e luftës të cilal ju qasrë për ane dhe gati t'andalonin n'ish se duaj t'ikën

Në vaporr ishin 500 Tyrqër, 200 Shqipëtarë skllëvër të zënë në luftën e Ballkanit, në mest të Tyrqvet kish Ianinjot, gjashtë oficerë nga Stambolli, Anaselishti Kalaraja dhe nga Grebenea ku u xbrinë nga vapori dhe u gjenë kobure gjashtare, 14 mijë f. një bangonatë, fishekë bum-bum dhe shumë kartëra të enteresacme. Këta janë shokët e Beqir agait i cili dy ditë më parë kish shkuar në Itali. Mejtin'i këtyrej thuhet se ish të proklamojnë Izet Pashanë mbret në Shqipëri dhe Shqipërinë nënë Sulltanë.

Ditën e mërkurë, vjen Beqir Agai me vaporr në Vlorë kur pelica kish nevojë për të. U formua gjyqi ushtëriak nënë kryesinë e Deverit ku u burgosnë dhe shumë shqipëtar të tjerë nga të cilët shumë u dënuan për vdekëje. U pa e nevojshme dhe thirrëj e kryetarit'e Qeverrisë për të dhënë çkoqitëje në gjyq me që ay si kur paska qënë i ditur më parë në këtë çështëje,

por ay si një kryetar'i Qeverrisë miaftoi puna vetëm me dhënëjen e çkoqitëievat përpara kontrollorëvat.

Marrëveshëja e Shkodrës.

Si mbas nisëvatës e idealizmës e shënjtë patriotike t'ati qyteti të famëshm të cilët nuk'u tundë as pakë nga vazhdimi në bazë të kombësisë duk'e mos mundur t'i bindën dot propagandat antipatriotike midis të dy besimvet, e duk'e mos mundur dot t'i çajnë shkoderianët nga Qeverria e Vlorës kombëtar; më sëfundi herë u bë një mbëledhëje e përgjithëshme e për të bashkuar mendimin e kujdo vëndi. Në këtë mbëledhëje muarrë pjesë tërë krahinat duk'e dërguar përfaqësonjës të tyrej. Nga Toskëria shënohen prej Qeverrisë së Vlorës Z.Z. Elmas Kanina, Ali Kreshpa dhe Ramis Gjirokastëra të cilët udhëtuanë dy herë.

Fugia Kombëtare për të marrë në dorëzim vizet Jugore

Qeverria Shqipëtare mbasi i stërviti shumë mirë trumat e shuma të Gjendarmerisë i kish nisur më parë për të marrë në dorëzim vizet Jugore nga Greqia. Fugia e përmëndur e armatosur mirë me topa,

mitraloza kishin vatur si kushdo mb' anë të saj në kufi të vizevet Korçë, Tepelenë, Gjirokastër, Himarë e tij. Fuqia q' u nis për në Korçë pa mos ryrë n' Elbasan bie në yshte të fuqisë Esadiste e cila pat zënë vënt më parë dhe i celën luftë fuqisë kombëtare. Sado që fuqia kombëtare i u lutet t' i lënë të shkojnë sa më parë në detyrë të shënjtë por ata nukë dëgjojnë dhe vazhdojnë përpjekëjet e tyre kundër programit e dëshirës kombëtare.

Prefekt i Elbasanit i famëshmi Aqif Pasha lajmëroi me rëndesi kontrollorët mbi mejtimin e lik t' Esatit i cili shërben për të huaj dhe për mos marrëjen e vizevet nga Greqia.

Esati u kupëtua mirë dhe nga kontrollorët që vepron kundër mejtimit dhe idealit patriotik Shqipëtar si dhe me veprime kundër mejtimit dhe vendimit t' Evropës, u lajmërua prej tyre të heqë dorë nga të tilla vepra antipatriotike.

Me gjithë që kontrollorët ishin rresponsabl mbi çdo gjë që munt të gjante në Shqipëri por dhe ata nukë punonin të gjithë me ndreq për shpëtimin e Shqipërisë e cila ish dorëzuarë në duar, në mshirë dhe në ndrejtesin' e tyre.

Më një anë sheshazi ndalime e kundreshtime nga Esati dhe mb' anë tjetër sulmi i ushtërisë Greke në Bolenë — 60 km. larg nga Vlora — të cilët në vënt që t' i lëshojnë vizet, kërkojnë të marrën akoma në një kohë kur përfaqësonjësit e fuqivet të mbëdha, gjënden në krye të qeverrisë shqipëtare; pa dyshim t'ep të kupëtosh se kontrollorët vetë ata janë duk'e lozur rrolin më të math si mbas enteresës dhe ndryshimit politik të mbretërivet e tyrej.

Nukë dua të shkoj pa mos treguar trimërinë e famëshme kombëtare të patriotëve Bolenas q' i u kundreshtuan duk' e i sjellur më të mbëdhatë dome ushtërisë Greke të cilët më pastaj u thyenë kreit.

Enteresa e fuqivet miqësore të Shqipërisë i shtrëngoi bashkërisht fuqit' e mbëdha duk' e i dhëlë një notë të fundit Greqisë në të cilën i thonë të fillojë që nga ballët e Marsit e deri në fund të këtij muai të jenë kreit të zbrazura vizet Jugore të Shqipërisë.

Për të siguruar popullin e vizevet Jugore që do të lirohen ng' armiku, kontrollorët bënë një zëdhënëje mbi 4 gjuhëra të cilat u varrë në çdo qytet ashtu dhe Hollandezët muarrë masat e duhura me çpallëje të veçantë.

Përfaqësonjësit e Shteteve të mbëdha të cilët kanë marrë për sipër krijimin e Shtetit Shqipëtar, çfajné me anë të thirrë-jevet që qo të shkruhen më poshtë Atdhe-tarisë dhe gjukimit e ndrejtë të njërëzisë e vizevet që do të lëshohen nga ushtarët Grekër me shkak që prapagandat e armi-qëvet po i ftohën të krishterët e atyrej vizevet duk' e i lënë në dyshim që Ad. e Qev. Shqipëtare do të vazhdojë në një mënyrë ku do të shtypë shumica pakicën.

Të krishtërët e atyre vizevet nukë duan të japën besimin e plotë organit Shqipë-tar i cili formohet në një mënyrë kombë-tar në krye të sëcilit nukë janë as Tyrqë-rit e Stambollit, as Grekërit e Athinës ku prapagandat e sëcilëvet janë duk' e hum-bur fatin' e kombit t' onë por e dinë fort mirë që Shqipëria ka në krye një Princ Evropian, i shënuar prej fuqivet e mbëdha.

Me gjith' atë nukë dimë të kenë as pakë një shkak t' arrësishmë në mës besimin e organit e në vazhdimin e trathëtivet në një kohë kurr për të vendosur, siguruar fatin, jetën, enteresën dhe pasurinë e kujdo nënështetasi kanë vendosur për një periudë vjetesh të gjatë një komision ndërkombë-tar të kontrollit në mes të secilës gjëndet.

vetëm një Delegat Shqipëtar. Princi dhe Komisioni kanë për barrë të vendosën një Administratë që t'u përgjigjet të gjitha nevojave të vendit duk' e mbajtur përpara sysh dëshirat e ndrejta të kombit pas Idesë nazionale të vërtetë Shqipëtare.

THIRRËJE

Komisioni ndërkombëtar i kontrollit që përfaqëson qeverritë e mbëdha të cilat kanë marrë në dorë krijimin e Shtetit Shqipëtar i sillet me këtë thirrëje atdhetarisë dhe gjykimit e ndrejtë të njërëzisë së vizevet që dotë lishonen nga ushtëria grek. Komision' i kontrollit e di mirë që janë përhapur andej e këndej disa çpifëje për të hedhur popullin në dyshim kundrejt Qeverrisë e Shqipërisë e për t' i shtirë frikën që në Administratën e saj do të ketë përsëri fuqi shumica kundër pakicës. Këto shpifëje janë përhapur me dashëjë të ligë e me qëllim të keq. Pse dëshir'e e qeverrive të mbëdha ashtë që të krijojë një Shtet autonom e më vehte që të mundë të rrojë e të përparojë e sidomos të jetë i themelosur mbi parimin e njësisë për të gjithë.

Ky qëllim, munt t' arrihet vetëm me bashkëpunimin e të gjith' elementeve të panonjë ndryshim në vënt që armiqësit'e brëndëshme e pa besim i njëri për tjetërin dot' a hedhë në rrëzik.

Në krye të këti Sheti të rì, qeverrit'e mbëdha kanë vënë një Princ të xgjedhur prej tyrej edhe ato prapë kanë vendosur për një periudë vjetësh të gjatë komisionë ndërkombëtar të kontrollit në mest të sëcilës gjëndet edhe një Delegat Shqipëtar.

Princi edhe komisioni e kanë për barrë të vendosën nj Ad. që t' u përgjigjet të gjitha nevojavet e vendit duk' e mbajtur përpara sysh dëshirat e ndrejta të kombti shqipëtar.

Firma

*Myfit, Nadolny, Petroviçi, Krajeksi, Sany,
Leoni, Petricef.*

THIRRËJE

Duk' e pasur marrë në dorë kumandën e lartë të gjindarmerisë që po dërgohen në vizet e Jugës, n' a duket pun' e mirë të tregojmë rregullat e nevojshme pas të cilavet dotë sjellëm në vëndet që dotë pushtojmë.

1° Të gjithë njërezit prej çfarëdo besë

e prej çfarëdo kombësie që të jenë,
e oila do që të jetë gjuha që flas-
sën, kanë të ndrejhtë të kenë mbroj-
tëjen t' onë.

2° Ashtë rreptësisht e ndaluar që t' u
bëhet e liga më e vogël e një-rës-
vet të qetë e që t' u preket gjëja
e nderi i tyre. Ay që dotë punojë
ndryshe, dotë dënohet ashperisht.

3° Ata që dotë guxojnë të qëndrojnë
kundër pushtimit të vizevet e kun-
dër masavet ushtërore që do të na
duket nevoj të marrëm, dotë nëmë-
rohen si kryengrijtës e dotë gjy-
kohen si të tillë.

Këmi shpresë të plotë se të gjith'
ushtarët që dotë jenë nënë urdhërin
t' onë si edhe ata që dotë veprojnë
bashkë me neve, e kanë në zëmër dëshi-
rën që të veprojnë pas këtyre rregullavet
për dashurin' e një-rëzisë e për të mirën
e interesavet të Shqipërisë.

Firmuar

Kolonel *Deweer*

Kumandari *Tomson*

Këto masa që muarrë-kontrollorët dhe
hollandezët për rregullimin e mirësimin e
Shtetit Shqipëtar, i bëri të kënaqur

gjëndjen' t' onë shqipëtare. Mbas këtyre masave të cilat sigurojnë jetën nji-rëzore dhe kombëtare të shqipëtarit, kontrollorët, më 8 Shkurt 1914, çpalli vendimin' e prishëjes të qarkut e rrethimit dhe lanë të lirë gjyqin të këtyrë punërat si mbas zakonit.

Qeverrim' i Shqipërisë dorëzohet në kontrollorë

Kryetar' i Qeverrisë së përkohëshme Z. Ismail Qemal, duk' e parë ndryshimet, përcarëjet dhe trubullimet që gjanë si më parë 'ashtu dhe në kohëra të fundit dhe duk' e gjukuar se Shqipëria ndodhet e qarkuar midis shumë rrezikeve, mbas si u mendua gjat' e gjërë mbi rresponsabilitetin që munt të sjellën përfundimet e ç'shtë-javet të tmeruara, vendosi që t'i apë funt punës me një mënyrë të pëlqyer.

Dekllaroi në kryesinë e së nderçmit Komisionit ndërkombëtar të Kontrollit në të cilën i thosh se: Përpara këtyrëj trazimevet, kshill' i ministrisë nukë ka tjetër xgjdhëje e tjetër shpëtim për veç; ja dërgimin e një Komseri për të sunduarë gjithë Shqipërinë ng' ana e Lar. M. së tij Mbretit D. Vjed, ja po komisia e Kontro-

llit t'a marrë në dorë qeverrimin e Shqipërisë e të mundë përbashkimin'e vëndit dhe për të bërë përgatitje për të pritë princin e Shqipërisë.

Komisioni ndërkombëtar i Kontrollit, e çmoi tepër këtë deklaratë të kryetarit dhe u dhanë fjalë që në qoftë se dot'a marrën në dorë punën e shtetit të ri, do të punojnë mirë, dot' a rregullojnë bukur, do të përpiqen që t'a bashkojnë Shqipërinë në një fuqi e në një Qeverri. Po bashkë me këtë thanë Kontrollorët se nukë munt t'a marrëm për sipër këtë barrë të rëndë pa mos pyetur Rigatat.

Në dy javë e sipër, shumë ç'këmbime mendimesh u bënë midis Kontrollorëve dhe fuqive të mbëdha për këtë punë dhe më së fundi deklaruanë fuqit'e mbëdha se ishin gati t'a vinin plotësisht në dorë fatin' e Shqipërisë.

Kryetar' i Qeverrisë, pasi bëri protokollin me Kontrollorët, ay më gjithë kshillën Ministrilale pa vonim e dhanë fuqinë e tyre që i u kish dhënë kongresi 14 muaj më parë duk'e u falur nderit përfaqësonjësvet e fuqive të mbëdha për mundimin e rrogullimit që do bënin në Shqipëri.

Mb'anë tjetër Kontrollorët i u lavduruan

patriotizmës e njërezve që janë në dorë deri më sot frën'e Qeverrisë, që të rrinë dhe këtu tutje të punojnë bashkë me ta.

Teksti protokollit formuarë midis Qeverrisë e Kontrollor vet ashtë:

- 1° Shqipëria të bashkohej e tërë te një Qeverri e të mos mbesë më vehte as nonjë anë, as nonjë vënt i Shqipërisë
- 2° Ushtria Shqipëtare kur të marrë vizet Jugore, të mos përpiqet me fuqinë Greke.
- 3° Po të shkelë këmba e L. M. e tij Princit, të nderçmit Kontrollorë të jenë dorëhequr.

Kryetar' i Qeverrisë pasi mbaroi punë me Kontrollorët, udha falënderëje tërë fuqive mbëdha dhe Prefekturës e Vlorës, Beratit dhe Elbasanit duk'e i u falur nderit popullit dhe nëpunësvet për bashkëpunimin që bënë deri në 22 Janar 1914 e duk'e i porositur që fuqin'e tij i u a dha Komisionit e Kontrollit.

Qark'i Ministrisë sa do që mbetë të bashkëpunojnë me të por u quajtën si Drejtorë e jo më si Ministër dhe për mbi këta janë Kontrollorët.

Mërgim i Smail Qemalit nga Shqipëria, mund të thuhet sheshazi që në vënt të shpresavet që ushqenin kundërshtarët e tij, për kondrazi gjajtin shumë fatkëqesia, zira, pushtime e katastrofe në kurris të popullit e të Shqipërisë për të cilat u bënë shkak ndreq qër ndreq kllasi i quajtur intelektual të cilët për të siguruar shpresat e veta, u dhanë fuqinë kundërshtarëve të tji, Myfitit si dhe Bibë Dodës, Thuria Bent e ca më tepër Esatit, tue pandehur se ky i fundit ishte dora e fortë dhe e hekutë.

Smail Qemali tue parë këtë gjëndëjë anormale dhe tue megjaur se Esati si mashë e Italisë bëri bashkim me kryetarët e Epiritvet të lidhur me greqinë nga e cila do të vijnë pemë shumë të hidhura e tue parë se me atë mënyrë janë tue kabërxyer edukatën e politikës, ardhur plot në trathëti, u hoqë tue u lënë ndërgegjën kombëtare kundërshtaravet të tij.

Ligjet e shtetit që kish bërë Qeverria provizore janë; Ligji Qivil (idarej mylqie) d. m. th. mënyra e Qeverimit; Ligji i të ndamit të pasunivet administrativist (taksim i idari); Ligji zhuri për krime e tej; Ligji shtojca të dhjetave si dhe të xhelepit; Ligji detyravet të gjandarmarisë e

të Hollandezëve; Ligji të marrurit prapë (istirdat) të dheravet e grabitura nga pasuni e shtetit nga të cilat Ligji i parë ashtë Turqisht dhe të tjerët janë shqip.

Propagandat e aristokratëve të cilat trulluan mjaft opinianin e popullit ishin mbi pranimin e Bangës ndërkombëtare, të ligjit Qivil, të vonuarit e thirrjes të mbretit, çashtëj e Beqir Agait, dhe çashtëja e dokovilit të Vlorës mbasi Qemali deshte t'u aipte një kompanie Italo-avustriake. Por qellim i mbshehët i tyre ishte sepse tue këne Qemali në krye të punës ata nuk munt të lozin dot si të donin me fatin e Shqipërisë.

Për veç çashtëjevet e sipërshënuara të cilat u bënë po thua shkaket kryesore të së ndamunit e tij nga kryesia e Qeverrisë ashtë dhe një tiatër çpifëje e cila ashte punë kantonizimës mbasi Qeverria provizore në Ligjin Qivil nenin 43 ku flet për kshillin e përgjithëshm të Prefekturavet si dhe në disa nene të tjera të këtij ligji i ipte të ndrejtë të plotë kujdo krahinë në të marrurit e çdo masë zhvillimi e ekonomie gjë e cila me gjithë që ishte shum'e merituar e favorabl për zhvillim e përmirësim të atdheut t'one por kundreshtarët

e rritnë këtë çashtëje si dhe çashtëje të tjera deri sa të bindën njerëzinë e pa dijtur, të pa stërvitur në fushën politike.

Edhe kontrollorët, erdhë pothu në vjëmëjtin të cilët ishin tue kshilluar Qemalë të mergehej sepse dhe ata të shtytun prej Qeverrivet të tyrej ushqejnë mejtime të ndryshme për çashtëje të Shqipërisë mbasi ishte përgatitur lufta e përgjithëshme e tue kene Qemali në krye të punës i cili nuk linte flamurë te binte për dheu ; nukë kishin dot guzim për para Qemalit të loznin në fushë të politikës lodrat e tyrej dinake për të varfëruar e shkllavëruar Shqipërinë e bekuar.

Qeverria e Kontrollorëvet në Shqipëri.

Pas programit e Kontrollorëvet, ja se si u formua mënyra e Qeverrisë së Shtetit Shqipëtar. Z. Z. Delegatët e fuqive të mbë lha u ndanë më 3 administrime : Administrata e brëndëshme, e Financave dhe e Drejtësisë. Në krye të Ad. e Brëndëshme është Z. Petroviçi Del. i Austrisë dhe Z. Nadalny Dele. i Gjermanisë. Në krye të Ad. e Drejtësisë Z. Z. Loni Del. i Italisë dhe Petrajef Dele. i Rusisë. Në

krye të Ad. e Financave Z. Z. Krajevski Del. i Francës dhe Llamy Del. i Angllisë i cili është dhe kryetar'i tanishmë i kshillës së Kontrollorëve.

Në këtë Komision është dhe Fejzi Ali Zot'i Drejtor'i përgjithëshmë i cili merret me gjithë punët e Brëndëshme dhe është pa pushim në prekje. në bashkëpunim me Komision'e përgjithëshmë e veçanërisht me kriterët e s'cilësdo prej atyrej 3 ndarëjevet që shënuam më sipër.

Punët e Brëndëshme ndahen më 5 Drejtorira. Drej. e P. të Brëndëshme, e Financave, e Arrësimit, e Drejtësisë dhe e Postës. Në krye të kujdo nga këto Drejtorira gjëndet nga një Drejtor Shqipëtar. Drej. e P. të Brëndëshme gjëndet gjithë në dorë të Dr. e përgjithshm. Drejtor'i Financave Çakua, i Arrësimit L. Gurakuqi, i drejtësisë Poga dhe i Postës Lefnozi. Drejtor i përgjithëshmë ka dy sekretarë, njëri për Frëngjisht dhe tjetëri për Shqip.

Mbasi Kontrollorët muarë fuqinë e Qeverrisë kombëtar dhe goditnë degat e Qeverfisë, gjithë ata sëbashku shkuanë në Durrës për të marrë dhe fuqinë e Esatit. Proponim i disa herëshëm i kontrollorëve për të dhënë fuqinë atyrej, u rrefuzua nga

Esati. Mbasandaj kontrollorët të zëmëruar u ndanë dhe hipuë në Vaporrr për t'ardhë në Vlorë. Në një kohë kur duaj udhëtonte Vaporri, Esati i u dërgon një letrë dhe ashtu pasi u kthyen përsëri në Durrës dhe pasi Esati i u lut që të paktën të lërë një zëvendës i cili të këtë fuqinë e tij dhe ata nukë ja pranuan; mbas shumë mendimesh u shtrëngua të apë fuqinë e vetë në duar të Kontrollorëvet. Kontrollorët, zunë dhe atie të goditën Qeverrimin e vendit duk'e emruar Drej. të përgjithëshm Azis Virioni si dhe të tierë Shqipëtarë nga ata që kishin përkrahur ca më tepër Esatin në kohë kur ay formoi Qeverri më vete. Qeverria e kontrollorëvet pruri ca më shumë qetësi, zunë tërë të liqtë, të burgosurit qirten n'udhëra e punojnë dhe paguhen havajetet rrënjesh.

Delegatët Shqipëtarë për të marrë mbrenë.

Shumë më parë se t'apë fuqinë e vetë në duar të Kontrollorëvet Qeverria Shqipëtare e Vlorës kish telegrafuar Prof. e Vlorës, Berat dhe Elbasan për të xgjedhur Delegatët të cilët do të venë t'i paraqitën kurorën mbretit dhe ashtu sëbashku

do vijnë në Shqipëri. Si dhe në Tiranë e në të tiera vënde ashtu populli me gëzim kish emëruar Delegatë.

Sado që në Tiranë e në Elbasan shumë njerës ishin të hidhruar me prapagandën e Esatit për të kërkuar një mbret muhamedan por vulnet i pa tundur i popullit me ndienja patriotike t' atyrej vënde vet si dhe ca më tepër masat e mira që mori i Shkëlqyeri Aqif pashai: kështu me dëshirë të popullit mori funt pun e xgjedhëjes të Delegatëvet.

Mbasi kontrollorët marrë ndreq për ndreq frën' e Shqipërisë në dorë edhe ata ca më shumë e shtrënguanë punën nga frika e nonjëj gjarëje duk' e dhënë urdhërin e çpejtë në vizet Shqipëtare më 23 Jenar 1914 për ardhëjen e Delegatëvet.

Situatat e kohës që rrjedhën e ndryshojnë gjithënjë midis fuqivet e mbëdha shtërnguanë ca ma parë të shkelë këmb' e L. m. e tij mbretit në Shqipëri në një kohë kur kufitë, vizet Jugore nukë janë liruar akoma nga Greqia dhe kur vizet veriore nukë janë venë në pika të veçanta e sidomos ardhëje e mbretit pa një fuqi ushtërore Evropianë e cila munt t' i bëjë ballë kësaj gjëndëje të tmeruar; shumë pakë

sollí një dyshim. Por sido që të jetë puna ardhëja sa më parë e mbretit udhëheqës në fronin e lartë të Shqipërisë, sëbashku me vulnetin e popullit ka për t' i bërë ballë ç' do rreziku që munt të gjajë. Në rrast t' emrimit e Delegatëvet në Vlorë u bënë pakë fjalë se populli shënoi dhe Ismail Qemalë. Por kontrollorët nukë ishin të kënaqur në vajtëjen e Ismail Qemalit me që ata i kishin dhenë fjalë Esatit të quhej si kryetar i Delegacisë.

Mbas shumë bisedimevet midis fuqivet e mbedha kishin vendosur për kryeqytet Durrësin si mbas enderesës së Esatit e të fuqivet armike për të bërë kryeqytet Durrësin që të lazën rrolët e dëshërueme dhe ashtu Delegatët e shënuar më poshtë u mbëlodhë në Durrës.

1° Esat Toptani	Kryetar
2° Eqrem Libohova	Gjirokastër
3° Paminondo Koleka	"
4° Dr. Adhamidhi	Korçë
5° Abdi Ypi	"
6° Isuf Abas	Vlorë
7° Ilias Virioni	Berat
8° Llazar Xhumurteka	"
9° Shoqet Elbasani	Elbasan
10° Lefnosi	Elbasan

11° Sami Virioni	Durrës
12° Z.	"
13° Noç Çoba	Shkodër
14° Pashko Kakariqi	"

Delegatët e Shqipërisë, nën kryesinë e Esat Toptanit udhëtojnë nga Durrësi për në Evropë më 30 Jenar 1914, ditë e gëzimit të math të popullit shqipëtar i cili vështron pa durim kundruall Neuviedit duk' e pritur lajmin gazmor prej delegatëve të tyre.

Mbreti mbasi vizitoi Italinë dhe Austrinë ish kthyer në Neuvied ku priti përfaqësuesit e popullit shqipëtar të cilët u sosenë atie më 8 Shkurt 1914 ditën e Shëtunn.

Princi, me fjalë të nxërta e t' urta, të dashura, me një herë e pranoi dëshirën e popullit shqipëtar e kështu xgjedhëja e lumtur e Evropës hoqi pas xgjedhëjen e Kombit Shqipëtar i cili me një zëmër e me një ndienjë të dashur që t' a ketë në krye të vetë madhësin' e tij Vilhelmin e Ire

Ditë të këtilla, kaqë të shënura në Historinë e Kombit t' onë, nukë janë shumë në jetën e njëi Kombi e veçanërisht sa për Kombin Shqipëtar është e para. Është edhe mbetet një ditë historike nga më të shënuarat në jetën qytetënore ku populli

shqipëtar pëlqen një mbret, vë fatin e vet në duar të sigurta, rryn në radhën e të tjera mbretërive me një udhëheqës nga kurorat princnore më të famëshme të Gjermanisë i cili lidhet me kurorën e të stërvjetërit Komp Shqipëtar duk' e i u vënë themel njëj japie dhinastisë Shqipëtare; dhinasti e cila e mbështetur në dashurinë e besnikërin' e pa kufishme, dote dije e dote munde t' a ngjallë edhe një herë atë kohë të bardhë që mbajti deri në çastin e fundit të jetës e Skënderbeut.

Fest' e dhënëjes së fronit e të kurorës, u bë në kështjellën e motëshme të femijes Wied, në qytetin Neuwjed ku ka shkëlqyer gjithë monë shtëpia e vjetër gjermane, Historia e të cilës lidhet me Historin' e Shtetit të ri. Kryetar i Delegacionit, pas njëjzatjetimeve të zakonëshme mbajti këtë fjalë n' emër të Delegacisë.

LARTESI!

Dërgata, e sëcilës kryetari iam dhe që si i tillë kam nderin e math t' u a prezanttoj, ka ardhur këtu që t' u lutet që t' a pëlqisni fronin e kurorën e Shqipërisë së lirë e independente; ashtu pra është në gëzim të pa kufi që munt t' a mbarojë

këtë detyrë me të cilën e ngarkoi Shqipëria e Lirë.

LARTESI!

Komp' i ynë i eli tjetër herë ka qënë i shtrënguar të lëftojë rregullisht për lirin' e tij e të shkojë më vonë në për një kohë shumë të zezë, nuk' i harroi kurrë. Me gjithë këto, ditët e famëshme të kohës së shkuar dhe mendimet që janë ngulur në mëndjen e tij, ka dijtur t'a përmbajë shpirtin kombëtar edhe gjuhën e prindëvet të vetë. Ndryshimet politike q' u bënë në Ballkan në kohën e fundit, përkujdesia e ndihma e fuqive të mbëdha t' Evropës, e siguruan fatin' e tij, Shqipëria është posatërisht e lumtur që lartësia e juaj që jeni bir i njei kombi kaqë të famëshme në punën e shkencave e të qytetërimit politiset që të bëhi mbret i ynë.

Zoti fuqi plotë t'i u ketë nënë krahun'e vetë, ju edhe shtëpinë t'uaj për të mirën e Shqipërisë. Shqipëtarët të gjithë pa ndryshim, gjithëmonë do të jenë t'unjur, besnik të lartësisë s'uaj e të gjithë gati për të ndihmuarë mundimet t'uaja për t'i prurë Shqipërisë jetë përparimtare e të lumtur.

Rroftë madhësia e tij Mbret' i Shqipërisë.

Përgjigjëj'e L. M. e tij Mbretit.

Mbreti u përgjeh Gjermanisht : Çkëlqesi ! Zotërij ! erthtë këtu si të dërguarit e tërë Shqipërisë që të më dhuroni fronin e Atdheut t'uaj i cili pas shumë luftimesh e shumë fështirësirash e fitoi së prami herë lirin'e vetë. Ia pres me gjithë zë të këtu në Nënvvjed, qyteti ku jam lindur në kështjellën e gjyshëve të mi. M'a kish ënda t'u pres këtu që t'a njihni edhe ju vëndin e origjinës s'ime. Kishia dëshirë të veçantë që të vijë te unë një dërgatë nga Shqipëria e cila të m'a thotë lutejen e popullit e të kërkojë nga mua t'a poltis fronin e atji vëndi. Fuqit'e mbedha të cilat me ndihmën e tyrej m'irëdashëse e me mbështetëjen e tyrej e siguruanë gjendëjen e Shqipërisë si Shtet Indipendente, më shënuan mua për të parin e vëndit t'uaj e dhe jam i lumtur t'u a them që e poltis fronin e që Princesha e unë do të vijmë pas jush në vëndin t'uaj i cili do të jetë Atdheu ynë i ri. *Këtë vendim nuk'e mora me lehtësi, pata nevojë të mendohem më shumë muaj deri*

sa të tregohem gati për t'a pultisur atë fron.
Por fështirësitë e mbëdha e përgjegjësitë që rrjedhën s' andejmi, më bënin të qëndroj në dyshim. Me gjithë këtë, tani pas si mora një vendim mbi këtë gjë, dua që me gjithë zëmër e me gjithë fuqinë timë të jem i Atdheut t'im të ri. Kam besim e çpresoj se gjithë shqipëtarët dot'i gjëj njerës me zel e bashkëpunëtorë, të besës për të themeluar këtë shtet e për të siguruar zhvillimin, përparimin e tij, të më epni edhe ju provë për një besim i cili të jetë mbaras me besimin për të cilin do t'u ap provë unë e atëhere përpjekëjet, mundimet t'ona, me ndihmën e zotit fuqi plotë, do të dalin faqe bardhë e plot dobi. Me gëzim e mirënjohëje i u qas siguri net që m'epni për besnikërinë t'uaj për atë besnikëri e cila gjithëmonë ka qënë e shenjtëruar në Shqipëri dhe e famëshme në tërë botën. Se pse munt të mbështetem mbi ndih nën qe dotë m'apën gjithë shqipëtarët duk'e kryer me mua tok misinë barrën, e bashë ne, na do të arrijmë, shpresoj t'a kërrejme Shqipërinë në një jetë fatmirë e të luntur.

Pas si e sosi këtë fjalë mbreti thirri Shqip : Rroftë Shqipëria.

Lajmi gazmor prej Delegacisë s'onë rro-

tull pranimit e fronit të Shqipërisë prej Princit, madhështor e kryelarte Gjerman, në tërë vizet e Shqipërisë u prit me gëzim e me entuziazmë të pa treguar duk'e festuar dit'e Diell me 9-shkurt 1914. Më të tër anët buçiste zjam'i gëzimit ndër në zëmërat e popullit Shqiptar, dhanë urimet e dhura me telegram tekst i të cilit është:

**Madhërisë së tij mbretit e Shqipëterëvet
Wied Wilhelm i parë, Newied.**

Lajm'i gëzuarëshm që fron'i Shqipërisë u pëlqye prej madhënisë s'uaj e që kurora e të pa vdekurit Skënderbe u bashkua me armën e famëshme të fëmijës Wied, mbushi plot me gëzim të pa treguar anë mb'anë të gjithë vizet e Shqipërisë jetike. Populli Shqipëtar, bashkë me përfaqësonjësit e vëndeve të paliruara, i mbëledhur me një frymë e me një ndienjë dashurie për madhësin t'uaj, i u dërgon urimet më të nxërta për jetë gjallësinë t' uaj e të madhësis' e saj mbretëreshës' e gjithë së vjeters fëmijës Wied e për lumtësin'e popullit Shqipëtar që më një besnikëri-të pa tundur, hyn nënë hien t'uaj.

Princi duk'e qënur i bashkuar me De-

legazinë Shqipëtare vizituan vjehërin e tij, i cili mbasi u hoqi një drekë, mbajti një fjalë kundruall dhëndërrit e bijës kështu :

Një popull që vuajti nga fati, shpreson nga ju që kini për të rrëfyer udhën e fatbardhësisë. Përpiquni me gjithë fuqinë t'uaj e me dashuri që të mbushni detyrat t'uaj, që të mundni të mirrni mbi vehte përgjegjëjen kundrejt mëmëndheut t'uaj e kundrejt vehtes s'uaj.

Rregji duk'e kthyer sytë nga Delegatët u tha: Iuvej zotërij Delegatë që kini ardhur nga Shqipëria për t'i paraqitur kurorën Mbretit t'uaj të ri, ju them:

Na kemi kesim për ardhëjen e Shqipërisë me qenë se është e njohur si një vënt ku besnikëria, pritëja dhe trimëria janë veprat më të para. E dini shumë mirë që një kohë përparimi e përmirë-imi që fillon për vëndin t'uaj të bukur e kini për t'u ndihur gjithë nonë mbretin t'uaj si besnik bashkëpun tor.

Esat Pashai u përgjehq kështu: Dit'e sotme, është tepër e madhe. Pasi gjëndemi në shtëpinë që qe djep i së përndershmes mbretëreshës s'onë, e sigurojmë përsëri se kombi Shqipëtar pa ndryshim ka për t'i qënë besnik duk'e ditur se pasimet e të

për ndershmes shtëpisë s'uj janë pengëse, ajo s'ka për të qënë vetëm mbretëresha por edhe mëm'e popullit të saj. Peëndia e ruajt bijën e shtëpisë s'uj të dashurën mbretëreshën t'onë.”

Pas të kuvënduarit gjat' e gjërë, Dele-gatët, pas fjalës q'u tha mbreti, iknë e er-dhë në Triestë ku dot'a presën mbretin kur të kthehej nga vizitat e të vinë bashk në Shqipëri.

Të mos shkojmë pa treguar se për veç Dele-gatëvet e dërguar nga Shqipëria por ishin dhe Dele-gatët e Shqipëtarëvet t'Ita-lisë, Bullgarisë, të Ruisë, të Serbisë Ru-manisë dhe t'Amerikës të cilët kishin va-tur dhe ata së bashku për t'i paraqitur Princit kurorën. Vetëm Shqipëtarët e Gre-qisë të Misirit si dhe ata të Stambollit nukë l'inhin marrë pjesë.

7 Mars 1914 Gëzim, gëzim.

Dit' e Shëtune në 22 Shkurt, 7 Mars, 1914, Dit'e shënjtë dhe e gëzimit, dit'e bardhë, e nderuar dhe e shënuar e cila n'a solli një gëzim aq të math sa mundt të thuhet se është e para dit që siell shpë-timin dhe nderin e jetës Kombëtare. Ditë

që siguroi, lulëzoi, xbardhi jetën e Shqipërisë e cila i pru Mbrenë, e Mbretëreshën dhe i nguli në fron'e lartë të Skënderbeut. Gëzim'i kësaj dite që ndihet në zëmrat e Shqipëtarëve të kujdo vëndi ashtë aqë tepër sa nukë munt të përfytyrohet as me një fjalë e cila pas 447 vjetëve ngjalli fron e Shqipërisë me një Mbret trim, të dijtur të lartë, me fuqi dhe kraharuar hekurt i cili do të gjërsëojë e të madhojë duk' e futnr nënë Mbretërin'e Zhgabës tërë vizet Etnike të Shqipërisë.

Madhësia e tij po vjen, populli si mizëria kish pushtuar e mbushur faqen e bregut të Durrësit, burra, gra, të mbëdhij e të vegjij, popull'i kujdo qyteti ndarë më vete, togje togje kthyer nga deti po vështrojnë me dëshir e me gëzim ballimin e Vaporëve. Të gjithë rrinin më këmbë dhe pas një copëherë të madhe, dëshir'e pa treguar arrijti të mbarohet duk'e parë në funt të limanit, thua më mirë në mes të detit ku sa mbleronte pakë Vaporri. Dal nga dalë futet në liman Vaporri Taurus' i Austro-Ungërisë i cili sillte madhësin'e tyrej. N' atë ças thiri gjith gjëndja me ngashëri e me fortësi të pa treguar duk' e përpjekur pëllëmbët, "Rroftë Mbret'i Shqipërisë."

Tre Vaporrë të tjerë të luftës' i Anglisë "Glansester,, i Italisë "Quarto,, i Francës "Bruiks,, të cilët janë radhosur nga prapa dhe po ecëjn gati për t'arrijtur në Mol. Populli pa prerë fare zërin bërtisnin dhe shikonin sa zërat'e tyre tingëllonin deri në qiell. Më çdo anë që të vështrojë shihej tërë njerëzinë fytyrë çkëlqyes sa gëzim i kësaj ore, i kësaj minute kaqë të shënjtë shkaktoi derdhëjen e lotve të gëzimit nga syt' e kujdo njeriu. Syt'e popullit uak' u lodhë as pakë së veshtruari tërë një Vaporrin i cil gati, po i u siell të vetëmin udhëheqësin e tyre.

Qasen të katër Vaporrë në Sqelë dhe n'atë kohë fillojnë së hedhuri topa dy tropido të cilat ishin dërguar më parë nga Italia e nga Austro Ungaria. Më një anë i ushëtim topavet dhe më tjetër anë zërat e popullit rroftë. . dukej si kur ish një luftë e rreptë në kohë sulmi ku gjëmonte tok'e bekuar, buçiste deti i Shqipërisë.

Z. Z. Kontrollorët, krye Qeverritarët e Durrësit, Drejtor'i përgjithëshm i Durrësit dhe i Vlorës, Myftilerë e të gjithë kryetarët e fevet të ndryshme ishin radhitur të parët.

Sa po u pas vaporit, Esat Toptani i

shoqëruar me Drejtorët e përgjithëshmë e me krye katunarin' e Durrësit shkuan në Taurus ku gjeneral Esati i përshëndoshi lartësit e tyre me këto fjalë "jam i lumtur t'i u uroj mirë ardhijen. Juve do të bëhi një Skënder beji dytë. Tërë Shqipëtarë kanë besim që ju dotë mbadhoni Shqipërinë e që dotë jini atë për ta.

Ora ish 3 e 15 kur madhësit' e tyre jvunë këmbët mbi tokën e bekuar të Shqipërisë. Në mest të nderimevet e ushtërisë dhe të brohorive e të duartrokitjeve të popullit arrijtën lart madhësi e tyre duke pasur prapa Esatin veshur me pëtkazyrta.

Komision' i kontrollorëvet e prinë përpara në ballë të molit ku kryetar' i tyre jLeoni i uroi mirë ardhëjen duk' e i dhënë në dorë fuqinë e Shtetit. Për së gjat' udhës qenë radhosur përfaqësonjësit e qyteteve të dërguar nga çdo an' e Shqipërisë. Delegatët e Shqipëtareve të jashtëm dhe çunat e shkollave ishin radhitur një pas tjetërit.

Duar trokitëjet dhe brohoritë po vazhdojnë në të katër anët që nga ballët e molit e deri sa madhëri e tyre jvanë në pallatë.

Madhësia e tij duk' e shkuar përshëndetonte popullin me dorë në krye si dhe madhësi e saj gjith' ashtu duk' e patur një shami në dorë ngrinte duartë më të dy anët:

Shumë një përshtypje e keqe i u bëri madhësisë e tyre kur panë Delegatët e Kosovës si dhe të Çamërisë të cilët qanin me lot dhe me ngashëri të madhe. Djemt' e Shkollës të Kavajës veshur me petka të bukura Kombëtare duk' e kënduar e duke treguar një qëndrim ushtëror bëri një përshtypje të kënaqëshme në madhësit' e tyre sa që nuk munt të mbanin lot' e gëzimit. Madhësit' e tyre duk' e përshëndetur popullin ecëjnë në udhën' e shtruar me kadife dhe u hidhëshin lule të shumta sa që shkëlqin tër një mbi to. Dy pullumba të lishuar që qëndruan njëri përpara madhësis' e tij Mbretit dhe tjetri përpara madhësis' e saj Mbretëreshës u bëri një përshtypje gazmore shumë të madhe.

Mbrëmanet në shesh të Sqelës i cili ish ndrituar begatërisht, ish mbledhur tërë populli si dhe duartrokitëjet' e brrohorit' e popullit të cilët prisnin daljen' e mbretit në ballkon.

Përfaqësonjësit e vëndevet të robëruara

ju lutnë madhësis tij për çlirimin' e vizeve të shkelura të gjëndura nënë sundiminë armiqëvet të cilët duhen pa tjetër të futen nënë flamurin' e shënjtë kombëtar.

Manifestat bënëshin të mbëdha më të katër anët e qytetit sa gëzimi që ndihesh këtë radhë që aq' i math e i lavduruarshinë sa nukë munt të ketë kurrë vjershëtor të zotin në bot që të mundë t' a përfytyrojë tërë atë gëzim të ditës Historike dhe fatmiroshe të Shqipërisë.

Delegatët' e Shqipërisë e lirë bëjnë një darkë dhe ftojnë Delegatët' e vizevet të robëruara ku tërë natënë u bënë shumë ligjërata të këndëshme dhe Historike.

Deligat'i Shqipëtarëvet t' Italisë bëri një thënje të posaçme mbi gjëndëjën e Shqipërisë duk' e treguar shkaku' e mërgimit të tyre nga Shqipëria. Gjith' ashtu u festua këjo ditë gazmore në gjithë vizet' e Shqipërisë pa ndryshim feje duk' u bërë lutje të dhura dhe në qisha e në xhamira.

Sundim' i qeverrisë Mbretënore

Më të nesëret venë Drejtorët' e përgjithëshm te madhësie tij dhe autorizohen të bashkëpunojnë deri sa të formohet kabineti.

Dhjetë ditë pas ardhëjes' e' Mbretit u formua kabineti dhe filluanë detyrat më të larta duk' e i u zotuar barrës' e rëndë të rregullimit' e shtetit dhe të popullit.

Kabineti

1° Turhan Pasha, Krye Ministër dhe M. i jashtëmë.

2° Esat Pasha, M. P. brëndëshme e M. i luftës.

3° Prenk Bibë Dodë Pasha, M. P. Botore.

4° Myfit Libohova, M. i Drejtësisë.

5° Dr. Turtulli M. i arrësimit.

6° Dr. Adhamidhi, M. i financave.

7° Azis Virioni M. i bujqësisë.

8° Hasan Prishtina, M. i postelegrafeve. Myfit Lubohova pasi u vu Ministër dha dorëheqëjen te Komision i Kontrollorevet për punën që kish në mest të tyre si Delegat' i Shqipërisë.

Madhësi e tij lajmëroi tërë popullin deri më katundet më të vogëla me nga një letër botuar Shqip me anë të së cilavet. i thërriste në bashkë punim.

I tërë populli, me një herë gati mori pjesë në bashkë punim me energji, me zell të plotë nënë urdhërin e Mbretit, Filloj

pra maqina e shtetit rregullish të punojë duk' e drejtuar e rregulluar enteresat gjallnore të shtetit.

Qetësia, mirësia, dashuria dhe vëllezëria e gjith' ashtu t' ardhurat e shtetit nga çdo degë qeverrie e ca më shumë shitja e pullavet të postë, me fytyrën e Skënderbeut e me datë 7 Mars 914, suallë me të vërtetë të parin bashkim dhe lumtërimin e Shqipërisë nënë një Mbret Evropian.

Me ardhëjen e L. Madhësisë tij Mbretit, u sigurua aqë shumë morali, bashkimi i popullit dhe shpëtim' i Shqipërisë sa nukë mbeti më as më i pakti dyshim duk' e qënë të sigurt se sot e kësaj dite nukë dotë mundëndot feodalët të lozën me fatin e shënjtë të kombit. Shqipëria si një shtet i vogël, më vehte, duk' e pasur në krye një Mbret Gjerman, një mbrojtës, një udhë heqës të dijtur e të shëndoshët filloi me zel në shërbimin, mirësimin, lulëzimin e mëmëdheut me një Qeverri kombëtare e cila në pakë kohë e sipër u dha botës e qytetëruar më të mirat shëmbëlla një-rëzore e patriotikë.

Populli Shqipëtar shumë vojtës, gati shpëtuar nga xgjedha e tmeruar afro 450 vjeçare si njerës natyrisht të urtë vazh-

dojnë pa reshtur në zhvillimin kombëtar. Por me gjithë atë nukë po shtëmënk vrej-tëjen trimënore nga ministrat e sotmë të cilëvet u a ka parë, provuar shumë mirë qëllimet, intrigat dhe nakaret e ambicit' e tyre. Me gjithë që vrej-tëja trimënore e popullit besnik i cili njih shumë mirë psikologjinë e feodalëvet siell fort një të pakë dyshim, por prapë nukë do ketë as një lloi mënyre që të mundë të shkakëtojë çkatërrimin e bashkimit të shënjtë midis popullit kombëtar vojtës e Mbretit krye lartë të Shqipërisë.

Shqipëria me të vërtet u krijua dhe u njoh mvehtësia e saj por mbasi kemi thënë më parë përfundim' i njohëjes u shkakëtua më së fundi nga përfundimet e marrëveshëjevet dhe të bisëdimevet e rrepta me aqë kundrështime që rrodhë në konferencë midis fuqive të mbëdha. Asht' e dijtur se kundrështimet e enteresave që po vazhdonin me kohë midis njerit dhe tjetërit të fuqive e mbëdha, nuk' i kish lënë të kënaqur vendim i krijimit të Shqipërisë në këte mënyrë e në këtë formë por fuqia morale e Gjermanisë dhe e Austrisë i kish shtrenguarë të tjerat fuqi të mbëdha t' i binden atij vendimi me qëllim që të prap-

sën dhe të vonojnë shkakëtimin e sulmit Gjerman deri sa të përgatiten për t' i kundreshtuar që të mundën t' i bëjnë hallë.

Politika italiane e cila kish përkrahur me kohë interesat kombëtare të Shqipërisë dhe ish treguar mikija me e parë e çash-tëjes t' onë për të bërë një Shqipëri të madhe me qëllim që të mërgojë lakëmitë dhe sulmet e Skllavëvet dhe Grekëret nga buza lindore e Adriatikut; ndryshoi politikën e saj duk' e treguar vehten e saj sinjë më i rrepëti armik' i Shqipërisë.

Italia fort e pa kënaqur nga mos përfitim i disa koncesioneve me rëndësi që deshi të mirr nga Shqipëria, ca më shumë nga formim'i shqipërisënë, formë me një mbret gjerman e më në funt tue mos pasur ajo as popullin as dhe organët e saj të pajosur me kapacitën e drejtimit të njëj politike e cila të mos dësheronte kurrë prishëjen e Shqipërisë ose që t'a ketë si koloni pse se është gjë e ka mundur; ushtrëngua të bashkohet me udhëheqësit e politikës t'Ingliterës, Francës dhe të Ruisë të cilët për një dorë dhe për një gojë të bashkuar u përpojnë më çdo mënyrë që të shtijnë në rrezik ente-

resin e Shtetit t'onë për të mos pasë një fuqi në Shqipëri Parandoritë qëndrore.

Armiqt'e Perandorivet qëndrore të lidhur në një qëllim gjenë kumbisjmën e plotë që të mbarojnë qëllimet e veta në Ballkan duke, përfituar nga mos xgjimi plotësisht'i Sdqipëtarit.

Italia, Sërbia dhe Greqia të kumbisur mbi këtë politikë filluanë si me anë të Klerëvet gjath'ashtu derdhë të holla me anë t'axhentave, të përfaqësonjësvet e dhe të spiunëvet të cilët nukë lanë vënt pa shëtisë, nukë lanë njeri pa trathëtuar deri sa hidhruan, ashpëruanë dhe trubulluanë mejtimin e popullit vojtëje: Shqipëtar.

Më gjithë situatën e kundërtë të kohës, prapë Shqipëtarët të bashkuar po punojnë me armoni të plotë të bashkuar me Mbretin e tyrej edhe me organizatorët Hollandezë të cilët në veprimet e tyrej treguan më të madhen therori në Drejtimin e enteresave dhe në themelimin modern të shtetit Shqipëtar.

Korçarët e famëshme bashkë vulnetarët Hollandezë e më Kapedan Gjilardin kishin ryrë në Korçë me luftë. Greqia me gjithë që e pa shum keq punën nga hovi dhe sulmi i rrepët i Shqipëtarit por tha t'a

lishoj më mirë Korçën e xgjuar me q'ata nuk bëhen vegël e trahtëtisë si popull'i të tjera vënde të Shqipërisë jugore.

Ardhëj e Princave në Shqipëri.

Dit'e Diell më 29 Mars 914 erdhë princat në Durrës me vaborrin Iakt, u prinë me nderime të mbëdha prej ushtërisë, nxënësavet dhe popullit të cilët ishin të radhitur që nga buza e Molit deri në Pallatin Mbretënor. Vaborrët e luftës hodhë nga 21 topa dhe populli nuk pushuan së thiruri Rroftë fëmija Mbretënore.

Prinsi trashëngimtar Karrol Viktor Skënderbej, Princesha Maria Eleonora zbrinë në sqelë ku i priste lartësië tyrej. Foshnja me një flamur të vogël në dorë, ishte mb'anë të djathët të Mbretëreshës dhe Princesha me të mëngjër të saj e më të djathët të Mbretit shkuanë për në Pallatë. Princ'i vogël e i dashur nuk i ndante sytë prej popullit po me një vrejteje madhështore deshte të thosh që (unë vij në gji t'atij kombi bujar q'i kam për të falur zëmërn t'ime),

Princesha nukë pushonte duke ngrijtur duart nga gëzim'i math sa s'duroi së pyeturi t'emën (këto gëzime e këto kënaqësi

që dëftohen prej popullit, për kë janë; për mua a për vëllanë?

— Për të dy —.

Armë pushimi dhe marrëveshja e Korfuzit.

Në prozhenë që kish bërë Kabineti i Turhan Pashës, kish cakëtuar rroga dhe nëpunësira të shumta sa me gjithë që nuk u bëhej dot ballë me t'ardhurat e pakta të njei Shteti aqë të vogël por ky ar. i plotë që epej nënëpunësvet shkakëtoj ca më shumë lakëminë dhe zilinë e shumë njërvet t'ardhur më vonë nga vënde të mërguara të cilët pa mos njohur e pa mos provuar person'i tyrej i u dha në dorë punë me shumë rëndësi.

Nukë shkoi shumë vonë kur shumë njërvës të dejtur nga napolonat e Shqipëtarit, me gjithë që nukë shërbenin në detyrra por ata dhe shumë të tjerë njërvës të shitur, njërvës që nukë njohën as pakë psikologjinë e Shqipëtarit, njërvës të pa mëshirë, të pa dijtur e të pa enteresuar në lëvizëjet, në gjarëjet e shkakëtuat deri tash në Shqipëri, nukë vonuanë së vepruari prapagandat mizore e fatkeqë të klerëvet duk'e lozur rrollet antipatriotik t' organizuara prej armiqve fqinjë të Shqipërisë.

Mos shërbimi i tyrejt në detyrrën Patriotike, e veçanërisht mos respektim i sere-monivet fetare e të zakoneve të vëndit të cilat janë themelosur, në trup të popullsisë; suallë një çudi të madhe, një ndryshim dhe një përçarëje në banuësat Shqipëtarë.

Këjo shoqëri antipatriotike e shtytur e e ushqyer si kurdoherë me të hollat e fuqivet armike të kombit dhe të thesarit e shtetit Shqipëtar arrijti më vonë të hapë plagën më të madhe kondër Qisha e Xhamivet e cila trubulloi aqë më tepër mëndjen e qetë të popullit dhe ndryshimin e orizondit të kulluar.

Me gjithë që Mbreti dhe populli nacionalist i vertetë përpiqen sa më shumë në mirësimin e çështëjes por fatkeqësisht kazan' i prapagandave që është ngrehur në krye qytet merr valë ashpërisht duk'e parë më të mbëdhat ndihëma prej feodalëvet dhe prej armiqtet të cilët gjithë kush mb' anë të tij i vë dru kazanit që të mos mundë Qeverria t'a shuajë.

Mb' anë tjetër populli Shqipëtar i Krishterë i vizevet Jugore i verbuar ca më tepër nga prapagandat e klesit Ortodoks i cili me anë të fesë Ortodokse shtyjt në trathëtim Shqipëtarët Ortodoksë ku më

12 Maj 1914 çpallë aftono nin më mbëledhejen e tyreje që bënë në Gjirokastër.

Dëshir' e Shqipëtareve që të lishojë Greqia vizet jugore si mbas vendimit dhe njoftimit e Konferencës, arrijti në dyshim. Simbas rrolit e Venizellos vetëm Korçën Kolonjën dhe Frashërin i lishoi ca me luftë e ca me të mirë. Nga Gjirokastra, Tepelena, Delvina, Leskoviku e tej nuke po del. Me gjith' atë po bën të liga mijaft në mënyrë Epirote.

Mbreti krye lartë, mbasi e shef se nukë po del Greqia që të respektojë vendimin e të 6 fuqivet, dhe shef se nënë maskë lot rroli ma i math për kundër Shtetit Shqipëtar, vendosi t' i marrë vizet Jugore me luftë duk' e lënë gjithë resposabilitetin Qeverrisë Greke.

Urdhëron mbëledhëjen e ushtërisë dhe fillohet lufta. Delegatët e Qeverrivet të mbëdha si dhe Qeverritë e tyreje ja njoftojnë Shqipërisë se vizet Jugore të mos merren me luftë duk' e porësitur bërëjen e njëj marrëveshëje.

Politik' e popujvet e mbëdhij dhe të vegjëje e cila po vazhdon pa qëndrim dhe e pa themeluar, tregohet çiltazi se për veç

që nukë do të na lënë të qetë por akoma dotë shkakëtojnë luftënë mondiale.

M. e Tij Mbreti kish emëruar Tomsonë krye Prefekt në Korçë e në Gjirokastër me gjithë qarket e tyrej.

Çqetësimi, prishëja e armonisë të vizevet e Shqipërisë së mesme, si dhe zjarr i tmeruarë në Shqipëri të Jugës në mënyrë si aftonomi Epirote u shkakëtua nevoja e njëi marrëveshëje midis Epirotëvet dhe Qeverrisë me qëllim që e tillë marrëveshëje t' ishte një nga masat e duhura për realizimin e bashkimit kombëtar nënë Mbretin Gjerman.

Mbret' i Shqipërisë urdhëron pushimin e luftës dhe dërgon në këtë marrëveshëje Tomsonë i cili ish më i forti besnik dhe që di fort mirë çashtëjen e Shqipërisë Jugore. Mehdi Ben si Delegat phe tërë Kontrollorët fillojnë bisëdimet e tyrej në Korfus të cilët më 25 Maj 914 u nisnë prej Vlore për në Sarandë ku u shoqëruanë me Zo-grafon, Dhulin dhe Spiro Milon.

Kërkimet e përfaqësuesvet t' Epirit ndofta të pa ndrejta po ushqehen ca më shumë nga më të shumët Kontrollorë që kundreshtojnë cashtëjen Shqipëtare më një shkallë sa Spiro Milua ndënjur këmbë

mbi këmbë, para tyre kundreshton duk'ë çpallur mos besimin e Qeverrisë Shqipëtare e cila sundohet me një Mret Evropian si dhe me organizatorë.

Populli Shqipëtar i gjithë vizevet të liruara protesten fuqitë e mbëdha kështu: Populli Shqipëtar i Vlorës e i gjithë vizevet e tjera, duke marrë vesh që kërkohen privilegje për Shqipëtarët e Jugës, proteston të tilla privilegje të cilat i emëron vdekëje për gjallësi të kombit e dëfton që nukë dotë njohë as nonjë herë as nonjë privileq për as nonjë pjesë të popullit Shqipëtar.

Proteston kundër ç' do ndryshimi të kufive kufivet e Jugës.

Kolonel Tomsoni, mbasi u muar vesh me Mbretin mbi situacionin e brënpësm e të jashtësm vendosi pranimin përkohësisht të privilegjeve që vijnë më poshtë për vizet që bënë kryengrijtëje të rrjedhura nga përfundim i vendimit të konferencës e Korfuzit dhënur në fuut të Mait.

Privilegjet.

- 1° Këto vize që deklaruan kryengrijtëjë, t' a njohën për Mbret Mbren e Shqi-

përisë dhe flamur'i Shqipërisë të valojë në ç' do vënt.

2° nëpunësit dhe gjendarmëria të qenë vëndës prej të Krishtërë dhe Mysli-manë dhe Qeveriria Shqipëtare s' ka të ndrejtë të këmbejë nëpunësit, Toskët të mos venë në Gegëri dhe Gegët jo në Toskëri.

3° t' ardhurat e këtyrej vizeve, pasi të paguhënë harxhet që dotë duhen për këto vize, të mbeturat dotë dërgohen në arkë të përgjithëshme.

4° gjuha zyrtare është gjuhë Shqip në gjukatore dhe në Shkolla. Shkollat Gërqisht të mbeten siç qenë po të mbësohet Shqipija si gjuhë zyrtare, Qishat të mbeten siç kanë qënë në gjuhë Gërqisht.

Esati, shok' i Venizellos dhe i Zografos ngul këmbë në mos pranimin e privilegjeve me qëllim që më nj' anë të vazhdojë lufta m' Epirotë dhe m' anë tjetër të vërë në zbatim programin e përgatitur nga Italia. Mbreti për të shuarë zjarrin e grindëjvet, u shtrëngua të pranojë perkohësisht vendimin e Korfuzit duk'e komunikuar kontrollorëvet në pranimin e vendimit me pakë ndryshime. Kontrollerët lajmëruanë Zografon i cile

zuri të bëjë naze duk'e parë se ato gati po fillojnë grindëje në Gegëri, u gërua dhe kështu kërkon prej tyre që marrëveshëja e Korfuzit duhet t' i qitet një mbëledhëje Epirote pra të pranahet. Kërkon t' a dijë se çfarë garranti ndërkombëtare dotë' ketë për zbatimin e atyre marrëveshëjeve.

Pas një muaj u lirua Stazani nga ushtëria Greke.

Kryengrijtëja Greke në maskënë Epirote

Idea Grtke e cila nukë ish lodhur së punuari me ç' do mënyrë, së krijuari çështëjen Epirote sa më në funt organ' i saj i përbërë prej Zografos, Karapanos dhe Dhulit e të tjerë Shqipëtarë q' u quajtin më së fundi kryetarët e të vetëquajturësë Qeverri Epirote, me ushtërinë e rregulluarë Greke shkakëtuanë më të mbëdhatë mizori në pushtimin e ma se 300 katudeve të Toskërisë e begatëshme të cilën fatkeqësisht' i plaçkinë, i dojnë, i vranë dhe i therië pa çikë mëshirë fëmijët Shqipëtare.

Ky organ i mallëkuar kish filluerë së vepruari në vizet Jugore që kur se idea Shqipëtare po thuaj ishte në gjumë të thellë duk' e hedhur në trupat e të krishterëve Shqipëtarë shiringat plot me helm

të cilat kishin bindur aqë tepër popullsin' e krishterë sa verbazi të ç' kombëzohen duk' e pandehur veten e tyrej Grekër; shkakëtuanë humbëjen e vëllezërve Muhamedanë si dhe të Shqipërisë.

Me gjith' atë të Krishterët Shqipëtarë ishin të dyshuarë e të frikuarë se e tillë marrëzi e trathëti shkakëtonte grindëjen dhe përçarëjen e tyrej me një kombasit e vetë, por organi Grek për t'i arrijtë qëllimit e dobërt q' ushqente prej shekujsh nëprishëjen e Shqipërisë, i mbëlodhi si me pahir më 1 Gusht 1913 tërë popullin e Krishterë në qytetet e kujdo krahine dhe i organizoi si mbas qëllimit e vetë.

Frik' e tmeruar e Grekomauëve që nuk u hiqesh nga mëndija se sigurisht konference e Llondrësë ato vize Jugore fjeshtë Shqipëtare nukë dot' i ndante dot nga gjir' i mëmës së tyrej Shqipërisë, i nguti ca më parë të thërrasën nënë armë të Krishterët-Shqipëtarë si për t' i organizuar që të jenë të gatitur në luftat e pastajme. Por dal nga dale duk' e i u pësëritur atyrej plagët e grindëjjevet fatale të kohëravet e kaluara si dhe duk' e i u siguruar çkattërrimin e fesë së tyrej! popull' i mjerë i cili nukë kish as pakë mejtim kryengrij-

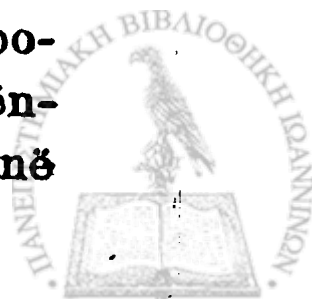

tëje kundër mëmës së tyre, arrijti në bindëje t' organit Grek me qëllim se ay dotë jet me të vërtetë një mbrojtës më i shënjtë i të ndrejtavet e tyre.

Organi Grek çfaq sigurimet e plota në popull se dhe si kur Evropá t' a qirtë ushtërinë Greke nga vizet Jugore, ata do të bëjnë si kur të dalën nga dera, mb' anë tjetër do të hynë gati nga dritarija dhe nuk' i kanë për të lënë në duar të Shqipëtarëvet që t' u prishën fenë!.

Ishte proto Vjesht e I 1913 kur Qeverria Greke lajmëroi arganin e saj n' Epir se vizet Jugore i mbenë Shqipërisë si mbas vendimit e qarkevet politike. Ky lajm i hidhur i helmoi aqë shumë ortodhekset grekomanë të gabuar e të shtyjtur në trathëti sazunë të rrufullohen në për mitropolira e në për qishëra duk' e mejtuar rrugën që do të marrën. Organi fetar dhe zyrtar boton për këdo katunt nga 6 kartëra të shkruara Greqisht dhe Frëngjisht të cilat mbasi i vulosi prej popullit — ku thoshin ja bashkim me Greqinë ja vdekëje — i dërgoi në të 6 Fuqit' e Mbëdha.

Për veç këtyrej, u mbëlodhë gjithë popullsia në mest të Vjeshtës e I, në qëndrat e krahinavet dhe mbasi u betuanë

burra e gra në Ungjillin e shënjtë duk' e thënë se do të derdhënë gjak për të mos vatur atje Shqipëtarët, protestuan në fuqi të mbëdha dhe të mbret' i Greqisë nga i cili kërkonin pa turpësisht për mborjtjen e tyre nga vëllezërit Shqipëtarë.

Të mos shkojmë pa mos përmëndur se vizat Jugore të pushtuara prej ushtësisë Greke, akoma nukë ishin lishuarë, afro 3 muaj shkuanë kohë me protestime po konferenca e Llundrës si dhe fuqit' e Mbëdha të themi; si mas vendimit që kishin dhënë i shkruan një notë të përbashtë Greqisë më 13 Fruer 1914 që të heqë ushtërinë duk' e i dorëzuar gjith' ato vize Ad. Shqipëtare. Por grekërit me popull të gatitur përpiqen të bëjnë kryengrijtije. Qeverrisë Greke nuk' i ipte dorë çfaqazi të vepronte kondër vendimit e konferencës, u çpalli duk' e i porositur të mos nxitonen në kryengrijtëje deri sa ajo të fillojë nga shtëmëngëj' e ushtërisë e gjith' ashtu më pastaj do t' a bënin punën si mbas programit e Qeverrisë Greke, ajo Qeverri e cila iu zotua me dhënëjen e të hollavet, të municionevet' dhe t' ushtarëvet.

Më parë se të fillojë shtëmëngëj' e ushtërisë Greke, tërë popull'i Kishterë bëjnë

një mbëledhëje të përgjithëshme në Gjirokaster më 27 Ientr 1914 në të cilën muarrë pjesë Delegatët e tërë qytevet d. m. th. Preveza, Ianina Paramithia, Konica, Leskoviku, Tepelëna, Himara Gjirokastra dhe Delvina e Korça.

Këjo Konferencë e përgjithëshme vendosi çpallëjen e Kryengritëjes. Mbasi kemi thënë më parë organi Grek shum'pak mejtonte patritizmën e Korçës që nukë bëhet vegël e verbër e trathëtisë dhe áshtu si me thënë për të treguar në botë fillimin e vënëjes në veprim nga lirimi vizeve si mbas vendimit e Konferencës dorëzoi Korçën dhe më pastaj Frashërin e Kolonjën.

Si kryetar'i Qeverris Aftonome që polli këjo mbëledhëje u xgjoth Kristaq Zografua i cili dha ndihmë 35 mijë lira dhe Ministër i luftës Dhuli q'ish oficer Grek e kështu këta trathëtore muarrë në dorë frën e Qeverimit provizor me qëndër Gjirokastërnë. Ark'e këti Qeverrimi ish Athina dhe municionet dërgohon nga Jorgucati ku ish qëndër'e ushtërisë Greke.

Në mest të Shkurtit, me shtrëngimin e ushtërisë Greke u çpall kryengritëja në të gjitha vizet, shum ushtarë gjith' ashtu topa nga këlcyra ku ish qëndra e ushtërisë u

dërguan të cilat u përndanë në kufitë strategjike. Kufitë strategjike janë këto: Në Permet, Kosinën, Mokricën, Hotovën, Lupçkën gjer në urë të Kadiut. Gjirokastëra, Tepelena e Delvina zunë Kodrënë, Picarin e gjer në Himarë. Leskoviku Arëzën, Barmashin, dhe bashkoheshin n' urë të Kadiut. Fillohet sulmi nga të gjithë anët për të shtirë në rrezik jetën kombëtare si dhe kamjen e jetën njerëzore të Shqipëtarëve Muhamedanë. Fillojnë më parë nga masakratë në Paçomit, Kuqar, Këlcyrë, Peshtan, Kolonjë dhe Frashër e tej ku u sulë ushëteria Greke, rrëmbyen burrat, i qirnë të lidhur jashtë në për rrëke dhe i therrë me kama të preheta. U kthenë dhe mbasi mbëlodhë gratë e çupat me çilimiqër ku mbasi mbaruan punën e tyrej me to filluanë së çpuari me thika deri sa u a qirnë shpirtin me pahir. Plaçkinë tëre kamjen, dogjinë tërë shtëpit e tyrej.

Mbasi u bë ofensivë e Arrëzës Kurvoleshit, Permetit, Leskovikut e tej dhe Epirotë me fuqinë Greke u thyenë duk'e mos i bërë dot ballë sulmit e Shqipëtarëve, Greqia dërgon akoma një fuqi të plotë më çdo vënt e cila bëri sulm të math më çdo anë më 4 Prill 1914. Por Shqipëtarët si burra

trima pa pasur as një lloi ndihme dhe të ndodhur gati midis dy zjarrevet i prinë fort mirë ku u dhanë dërrmën dhe dëmin më të math trathëtorëvet dhe armiqvet.

Më 25 Prill Kuçi, më 26 Tepelena u liruanë prej ushtërisë e rregulluarrë Greke të cilët iknë mbasi ftuanë Gjendarmerinë Shqipëtare si me thënë për t'i a dorëzuar këto vënde. Fuqia Kombëtare pa mos arrijtur bëri ballë ushtëria Greke me formë të ndryshuar në Kumandë të Spiro Milos me qëllim t'i pushtojnë prapë këto vënde. Fuqia Kombëtare ndofta e pa kujdestuar, Vrapoi më parë së bashku me popull dhe i u kundreshtuan. Krici lufta e rrepët n'urë të Bënçës e në Luzat ku i vunë përpara duke i dhënë dëme të shumta; gjith' ashtu me 28 Prillë në Kardhiq e më të gjithë vizet. Fortezë e Borshit gjëndeje në duar të Shqipëtarëvet në Kumandë të Kapedan Saliut. Grekërit të humbur nga lufta sulen në Hormovë ku 204 burra i mbëlodhë në Xhami dhe i therrë. Shqipëtarët pa pasur ndihmë materjale nga Qeverria arrijtën në Manastir të Cepos. Cepua vënt i forcuar, ra në duar të Shqipëtarëve të cilët në Kardhiq zunë një flamur t'aftonomisë dhe

i u afruanë Gjirokastrëse dhe ng' an' e Delvinës në Rusan.

Lufta vazhdon. një grusht Shqipëtarë të pa Kumandë e pa organizim vetëm të pajosur me ndienja kombëtare i arrijtin qëllimit me trimërinë bujare të tmeruar të çkatërrojnë fuqin' e madhe të rregulluar t' armikut.

Telefonet që vijnë nga ball'i luftës kërkojnë ndihmë materiale e cila fatkeqësisht nuk'u dërgohet nga Esati që ka frën'e Qeverrisë Shqipëtare në dorë.

Mbi këtë nevojë formohet në Vlorë një Komision burrash e një prej grash të cilët mbëlodhë miaft ndihmëra. Por këjo ndihmë kuj vallë dot'i epet më parë? më nj'anë ushqim e ndihma luftëtarëvet dhe mb'anë tjetër ushqimi dhe ndihma q'ishte duk'i u bërë fëmijëvet Shqipëtarë në Vlorë t'ardhur nga vizet Jugore.

Ishte më 6 Maj 914 ditën e Diell kur fuqia Greke nga Himara sulmon që në Llogora Gurrë e deri në Qafë të Mëretes. Kundreshtim i Shqipëtarëvet t' atyre katundëve si dhe ndihma e Bolenasve arrijti ku për një herë u ndoq armiku mb'anë të Himarës. Qëllim i armikut ish të mirrtë krahët e luftëtarëve të Kurveleshit ku me

të vërtetë të mos pat arrijtur lum' i Vlorës duaj që puna mjaft e rrezikëshme.

Në këtë kohë përfundimet e luftës qenë kreit në fitimin e fuqisë Shqipërisë e cila kish në dorë vëndet më të forta, pushtonte gjithë Shqipërinë Jugore. Ballët e fuqisë gjëndeje nga Kurveleshi në Tatzat, Borsh, Golëmp dhe Labovë; më kra të mesmë në Frashër, ng'an' e Korçës dy orë afër Leskovikut.

Kërkimet për municione të luftëtarëve e Korçës, Frashërit, Tepelenës dhe Kurveleshit mbenë pa vënt me që Esati për faqe të botës e të Qeverrisë nxirrte municionet e ushqimet nga krye qyteti si për t'i dërguar në luftë por ay i depozitonte në Tiranë ku më pastaj i përndau në duar t' atyrej q' i kundreshtuanë Qeverrisë.

Faqia Shqipëtare besnik'i organit Mbretënor gjith' ashtu gazeta Populli i Vlorës i thonë, i shkruajnë çfaqazi dhe mbshehtazi Mbretit për tërë ato që po punojnë feodalët në Kryesi t' Esatit.

Mirë po kush kuxon me që feodalët të kumbisur dhe të ndihmuarë me ç' do mënyrë nga axhentat e fuqivet armike janë aqë të sigurtë në veprimet e tyre sa sheshazi trathëtojnë duk' e humbur nderin

dhe fatin' e popullit për të çkatërruar organ' i qeverrimit Mbretënor të Zhgabës.

Zënëj' e Esatit, Kryengrijtëja Rrebele dhe organ' i Qeverrisë; dit' e zezë, zia çkatërimi dhe varfëria.

Kazan' i math që prej kohësh ishte duk' e valuar në Kryqytet arriiti të përhapë valet' e tij dhe Në Shijak e gjetkë. Komplot' i feodalëvet me inflyencë anti-ligjore për kundra Qeverrisë filluar më kohë arrijti të shijojnë njerëzia pemët e hidhura, të tmerçme dhe antikombëtare.

Ishte më 18 Maj 914 kur Madhësi e tij Mbreti merr lajmin e hidhur se në Shijak e në dy katunde të këtij qyteti behet kryengrijtëje duk' e pasur pushkat në dorë vijnë kundra Qeverrisë në kryeqytet. Madhësi e tij urdhëron dërgimin' e Esatit dhe të Myfitit në vënt që të përpiqen t' i ndalojnë. N' atëçast ndryshoi meitim'i tij dhe i thirri të dy përpara të cilët i pyeti (për se Qeverria nuk' është kujdesuar që më parë kondër kësaj lëvizëje? As dhanë as muarr por të dy miaft të trembur nga tmer' i ligjit të nacionit dhanë dorëheqëjen. Bashkim' i tyre në një meitim q' ata si

Ministrat më me rendësi t' asaj Qeverrie doj të mirnin masat' e ndalimit bashkë me Mbrenë; u kuptua çiltazi se ata qenë udhë heqësit më të parë t' asaj lëvizëje.

Mbreti si Luan u ngre në këmbë me fytyrë t' ashpëruarë ku vështrim' i tij tregon se duaj të thosh " unë jam Gjerman, Mbret' i kombit bujar dhe jam i zoti t' i u tregoj vëndin trathëtorëve që s' heqën dorë së luajturi me fatin e popullit „.

Atë ças armatoset gjëndija dhe në Kryesi të Kumandanit Hollandes qarkohen vëndet strotigjike. Esati gatiti Otomobilin dhe natet u nis të shkonte por e gjeti rugën të zënë, Në mëngjes i u rrethua shtëpia. Kundreshton me një fuqi kusarësh, me zhandërmà Tiranës duke mos i u bindur urdhërit e Qeverrisë gati të çelë luftë në kryeqytet. Zhandërmaria Toskë, Hollandezët me fuqinë nacionale i qëllojnë rreptësisht dhe mb'anë tjetër e proponuane t'epet në dorë të Qeverrisë. Esati nuk'u bint dhe filloj lufta dhe mbasi vazhdoi 15 minuta, i u bombadis shtëpia me topa.

Atë herë gati qirt flamurin'e badhë dhe u lutet të dorëzohet n'ushtërinë Italiane. Lutja nuk'i u dëgjua dhe e kapnë ushtarët Austriakër. Një oficer Italjan me flamurin

e bardhë në majë të dyfekuq bashkë me Esatin dhe me të shoqen e tij me një baule në dorë e shpunë në një avullore Austriake. Italia nguli këmbë sa ja mori Austrisë në dorëzim me pahir. Më të nesëret Esatin e qir në prapë në tokë më anë të perëndimit e Durrësit dhe shkoi në kryengrijtës për të përfunduar qëllimet si i pari udhëheqës i tyre.

Në Kryeqytet u proklamua shtet'i rrethimit, u forcuanë vëndet stratigjike me topa, mitraloza dhe forteza të plota. Fuqi e Gjendarmerisë me vulnetarë të cilët ishin dërguar në Shijak, më 22 Maj lëftuanë rreptësisht. Rrebelët të përbërë prej popullsisë e katundeve të shoqëruarë prej Gjendarmërisë e Shijakut, Tiranës, Kavajës dhe të qerkeve të turej të cilët lëftonin aqë rreptësisht sa Qeverria shtrëngohet të dërgojë një tjetër fuqi. Më 23 Maj, fuqia nacionale e armatosur në Rrashbull lëftoi rreptësisht gjith'atë dite pa ujë dhe mësëfundi si mbenë pa fishekë, u qarkuanë prej rrebelëve. Nga fuqia nacionale, Ceno Sharra, shumë të tjerë ranë dëshmorë edhe ca ng'ata ranë në duarë të tyre. Fuqia nacionale e përbërë prej Toskëve, Kosovarëve dhe prej Malësorëve, me ndihmën e bumbar-

dimit që bëhej nga kryeqyteti, ish fuqia mundëse nga Qeverria. Në Durrës ish qetësi kur madhësi e tij kthehej nga fortezat, gjën në Pallatë Ambasador' e Italisë i cili i tha " vijnë 12 mijë kryengrijtës, ushtërinë do t'a shpiemë në vaporr, u lutem të vini dhe lartësia e juaj „. N'atëçast vjen dhe Ambasador'i Austrisë i cili me habi të madhe i porësi Madhësisë ato fjalë. Lartësia ra në dyshim nga fjelët e të dy ambasadorëvet të cilët për të parën herë u gjëndë në një mejtim. Kish një orë kur Tomsoni shkoi në vaporr dhe së bashku me lartësinë erdhë në Pallatë. Të shetunë mbrëma më 23, lufta u pushua dhe për të marrë vesh me kryengrijtësit u dërguanë Kontrollorët të cilët me nxitim sa po kishin ardhur nga Konferenca e Korfuzit. Esati me anë të spiunëve të tij vuajti shumë së shëtituri në për të shkretët katundarë duk'e i proponuarë në Kuran të shënjt e në kryq që të xgjidhnin njërën, i kish egërsuar aqë shumë sa u ish trubulluar mejtimi dhe nukë lodhishnë së kërkuari nga Kontrollorët " duan Babën „. Me gjithë prapagandat e organizuara prej feodalëvet në një mënyrë si mbas idesë e njëit populli të pa stërvitur dhe më shumë fanatik i rrepët në fe, por

mos bashkimi që vazhdonte me kohë në mejtimet e Kontrollorëvet për sa i përket çështëjes kombëtare, shkakëtoi mos bindëjen e rrebelëvet.

Në Durrës, shtet'i rrethimit përmbahet me diçiplinë të fortë ng'an'e Hollandezëve të cilët me 3 Qershor burgosën 2 Oficerë Italianë me q'ata u zunë në një kohë kur me shënja drite merreshin vesh me rrebelët.

Barron Aliotti, për këtë shkak bën ndërhyrëje në Qeverrinë Shqipëtar. Tomsoni i kundrështoi duk' e i thënë " Shqipëria është një Shtet indipendent dhe unë jam një nga kumandarët e atij Shteti, konferenc' e Llundrës ja preu ç' do marrëdhënëje që kish me Turqinë. Kapitalasionet shkoni e i kërkoni në Turqi se këtu është Shqipëria ". Këto fjalë burrërisht të Tomsonit e fjesht kombëtar shkakëtuanë që Barroni pa mos mundur t' i apë përgjigjëjë iku krya ulur.

Në këtë kohë, krye Ministër Turhan Pasha kish marrë si M. P. Brendëshm Aqif Pashën si dhe Myfitin ku për pranimin e e të fundit u bënë miaft kundrështime por nga proponim' i Italisë q' u bë aq' i rrepët, u pranua për kundrazi dëshiravet kombëtare.

Kryengrijtija e vogël e Shijakut e formuarë prej feodalëvet, dal nga dal u gjërësua në Kavajë, Tiranë, Peqin, Dubre dhe Sulovë.

Qeverria me qëllim t' i bindë me të mirë u kish dhënë një afat deri më 14 Qorshor. Mos bindëja e tyre shkaktëtoi marrëjen e masavet. Ahmet Mati, nga Tirana, Bib Doda nga Kavaja, Azis Vrioni nga Lushnja dhe populli besnik i Elbasanit ng' an' e tyre sulmuan mbi rrebelët. Përfundim' i luftës që po fillohet më të katër anë të rrebelëvet është shpres' e madhe të sjellë pemë të mira duk' e i bindur rrebelët. Lufta filloi por rrebelët sulmojnë rreptësisht. Kundrështim' i Qeverrisë bën ma të mbëdhatë dëme në rrebelë por'ata si mizëria pa prerë, sulen mbi tela. Trimëria patriotike e famëshme e Isa Bulatinit me Tomsonë i dhanë një kurrajo të plotë fuqisë nacionale sa u thyen rrebelët.

Fatkeqësisht Tomsoni që përpiqet aq shumë për lirinë kombëtare ra dëshmo. Zia e madhe mbuloi dhënë për humbëjen e të vetëmit besnik udhëheqës.

Madhësi' e tij shkoi në luftë dhe zuri vend' e Tomsonit. Në këtë kohë fitimet e nacionalëvet qenë aq të miafta sa një pa-

kicë idealistër thyen kreit rrebelët deri përtej Urën e Durrësit. Këtu ranë shumë dëshmorë si Kamber Elbasani dhe Ajdin Draga. Lufta njati plotësisht 15 orë. Ahmet Mati ju qas Tiranës si dhe Bib Doda Kavajës.

M' anë tjetër Azis Vrioni i zëmëruarë për mos gatitëjen e njëi kolltukut në rras-tin e formimit të Ministrisë u dorëzoi rrebelëvet Lushnjën strategjike.

Një grusht trazimtarë, t' armatosur mirë me armët e qeverrisë, të shtyjtur prej feo-dalevet, me flamurin e Turkut në dorë; duk' e përfituar nga që fuqia e rregulluar gjëndeje në luftën e vizevet të Jugës arrij-tin të gjërësojnë pushtimin e tyre duk' e përkrahur nga gjithë fanatikët fetarë të kujdo vendi.

Mbasi rrebelët muarrë në dorëzim pa fare kundrështim Lushnjën nga Azis Vrioni dhe u plotësuanë ashtu dh me fuqinë ekonomike, muarrë guximin e plotë t' i hidhen Elba-sanit ku pas njëj lufte të mirë e pushtuanë dhe atë qytet të bukur e plot me ndienja patriotike.

Mbasi i shkretuanë gjith' ato vënde me ç' do mënyrë dhe zhduknë kreit idealin e lulezuar kombëtar me barbarizmat e tyrej,

i u reshtnë Myzeqesë e begatëshme duk' e grabitur pasurin' e të varfërit popull.

Luft' e Myzeqesë pati një rëndësi të madhe, por fatkeqësisht u trathëtua plotësisht. Komandant i Qeverrisë Besim Koka bëri një plan në të cilin shënonte që Hysni Toska do të mbaj më krah të djathët duk' e hedhur lumin e Semanit. Bektash Cakrani më krah të mëngjër nga Libofsha do të zinte qafën e Manastirit t' Ardenicës. Të dy topat q' ishin në kumandë të Hollandezëvet duaj të qëllonin Brostarin duk' e mbrojtur krahun e mëngjër të Beklashit.

Në këtë mënyrë filloi lufta më të gjith anët me pushkë e top.

Ky plan qe mejtuarë fort mirë dhe përfundim'i përpjekëjevet pa dyshim duaj të silte dobi. Por fatkeqësisht veprimi prapagandave të huaj në fushë të luftës prej të parëvet, e prej kumandarëvet, mos hedhëj' e Hysniut në lumë nga që lundrat i kishin zënë kryengrijtësit si dhe ajo m'e madhëja që Bektashi nukë desh të dilte nga Libofsha që t'i binte Manastirit; e prunë punën mijaft në dyshim.

Mos pranim i Bektashit këtë urdhër, hapi një dyshim të math më të dy anët sa

fuqia luftëtare thoshin sheshazi se ay është bashkuar me kryengrijtësit.

Më pastaj, Major Ziai me Vlonjat, të bashkuar me Bektashin muarrë Manastirin e Ardenicës. Nje fuqi Vlonjatë e ardhur më vonë, hodhi lumin në Libofshë dhe më të nëserët u nis një top për n'ardenicë.

Fuqia e Fierit, u mundua shumë deri sa të bëjë lundra të rea e më darkë mezi u hodhë bashkë me kumandën e përgjithëshme e me një top. Të Mberkurën më 17 Korrik, Vlonjatë me një top u ngrysnë në Brostar, t'Enjëten në mënjgjes krah'i djathët Hysni Toska do të kabërxente lumin në Kuçi dhe do të qëndronte në Kosovë. Në krah të mënjgjër Bektashi do të merrte gjithë malin e Ardenicës edhe do të zbriste deri në Piza i cili është një orë e gjysmë afër Lushnjës. Ziai, do të zbriste nga Ardenica në Bubllimë dhe do të vinte deri në Bishtqethëm. Topi nga Manastiri do të vinte në Brostar. Kumandant' i përgjithshëm u ngrë nga Brostari e me anë të Kallëmit-Imshit për në Kruatë për të bashkuar me fuqinë qëndrore. Hysniu nuk'e kabërxeu lumin nga Kuçi se i kish prerë udhën një fuqi kryengrijtëse. Azem Bellua ish dërguar në Ba-

bonja për të zënë Ikonom Leshin, por ay ish rrethuar dhe kërkon ndihmë ku i udërgua Ziai.

Fuqia luftëtare në këtë mënyrë e përndarë, pa mos marrur vesh me njëri tjetrin më një gradë sa kumand' e përgjithëshme nukë dinte se ku ish fuqi e vetë, shkakëtoi çkatërimin e rregullit; gjith' ashtu kush e kush bënte kumandë më vetë.

Fuqia e Beratit nukë po vjen, Ziai mërguar, topi në mes të urës, Baktashi s'dihet ku është, Hysniu ngëci. Vlonjatë zunë Bregun më të lartë dhe po lëftojnë ashpërisht me fuqin'e shumtë të rrebelëvot. Kërkojnë ndihmë por për fat të keq Kumanda e përgjithëshme nuk'u dërgon as fishekë as bukë.

Vlora bën gati fuqi tjetër por Feizi Beu që kish vatur në Fier dhe bën Kumandë mëkokë të tij i cili shkruan duk'e thënë puna vetemirë dhe fuqi tjetër nukë duhet. Nuredin Beu me Hysninë po ballojnë trimërisht duk'e siguruar anën e tyre, por një fuqi e Bektashit i doli përpara fortzës e fuqisë së Hysniut ku i flet Duk Rushiti që ish ng'an' e Bektashit me zë të lartë Fetahut që ish ng'an'e Hysniut duk'e thënë "ku je more Fetah! epi se do vriti". Për veç kundreshtimi por edhe rënëja e borisë ng'

an' e Bektashit e cila ish e ndaluar, shtrëngoi heqëjen e Hysniut duk' e lënë vëndin rrebelëvet. Më pastaj u prapsën njëri pas tjetërit të gjithë ku erdhë në Fier dhe pastaj në Vlorë.

Luft' e Myzeqesë e cila ish një shpres' e dyjtë dhe shumë e madhe për triumfin e organit Qeverritar, mbaroi me fitimin e rrebelavet duk' e rënë deshmor shumë patriotër të ndershm si Tafil Hoshtima dalur nga xhimnasio e Janinës, plagosëj e Seit Qemalit e shumë ranë skllevër të cilët me gjithë që i kishin vënë në burgje të rëndë por donin t' i varnin se ata ishin anuësit e Flamurit me Zhgabë.

Të dy kryengrijtëjet e mbëdha, janë duk' e u marrë veshë, kanë pasë, kanë marrë dhënëje me anë të feodalevet të cilët kanë bërë zakon të thëthijnë gjakun e popullit dhe bëjnë sulme të rrepta. Sulm' i bërë në Tatzat e në qafë të Ckërficës praj Grekëret u shkakëtua pushtim i Tatzatit e i Borshit, të cilat i dogji por Çerçis Topulli me Kurveleshas e me Kapedan Salinë bënë shumë therori deri sa i muarrë prapë këto vënne. Nga Korça bëhen luftime të shumta, gjith'ashtu dhe më çdo anë të Shqipërisë.

Vazhdim i të dy kryengrijtëjevet e poshtërme te lidhura njëra me t'atërnë per në çpresën e plotë të liritimit e vizevet Jugore.

U dërgua një komision për të marrë vesh me Hafes Alinë ku erdhi gati në marrëveshje por paraja e shumtë e trathëtisë q'u nda në popull, shkakëtoi mos bindjen e rrebelevët të cilët po gjërësohen. Fuqia Greke po unjet poshtë, Berati nukë po tregon një gjallëri kombëtare; Bib Doda dhe Ahmet Mati i përndanë fuqitë e tyre.

Qeverria, atëherë tue parë këtë pozitë, drejtohet në fuqit' e mbëdha duk' e kërkuar të paktën 5 qint ushtarë Ndërkombëtarë të cilët të dërgohen në Shqipëri për të bërë veprimet e Qetësisë e të Policisë si mbas shëmbllës e Shkodërsë.

Si fuqit' e mbëdha gjith ashtu dhe Ambasadorët e tyre në kryeqytet nukë vijnë në një mejtim.

Rrebelet i qasen Beratit dhe grekërit po i hyjnë Tepelenës. Shqipëtarët besnikër me gjithë që mbenë në mest të dy zjarret të tmeruara por po leftojnë trimërisht. Çpallet Qark i rrethimit në Vlorë dhe behen forteza për qark qytetit.

Shënim: Bërëj'e fortezavet vërtetojnë nevojën për të cilën Qemali thoshte në kohë të fundit, «mbani Vijosën».

Më 30 Qershor Ismail Qemali shkoi për të parën herë në Durrës dhe pas ca ditëve u mbëlodhë në Pallatë ku qe gati dhe i vëllai Tomsonit që kish ardhur për të marrë trupin' e tij.

Kryengritëjet dhe ngjarëjet që po vazhdojnë në Shqipëri t' organizuara prej Italisë Francës dhe Rusisë me shoqe formuanë shkakun kryesor të fillimit e njëi lufte mondiale e cila u tregua nga lëvizëjet ushtëriake të Perandorivet qëndrore. Trashëgimtar' i Austrisë vritet prej Sqehet e Sërbëvet ku u dërgua në varrimin e tij n' Austri Turhan Pasha i cili shëtiti shumë kryeqytete për të bërë marrëveshëje rrotull trazimevet e fundit të Shqipërisë.

Mb' anë tjetër vijmë në luftë të Beratit ku rrebolët shtrëngojnë marrëjen e qytetit. Azis Virioni, kryetar' i Katundarisë Ilias Virioni të bashkuar me parësinë e qytetit vendosnë dorëzimin e qytetit pa luftë duk' e lajmëruar Qeverrin' e vëndit në këtë mënyrë.

· Prefekt' i vëndit Z. Behxhet armatosi popullin dhe i kundrështoi rrebolët pa mos dëgjuar fjalën e Belerëvet. Merret Lapardhaja dhe Velabishti me luftë ku ra dëshmor Muharrem Leshi dhe të tjerë.

Një fuqi tjetër rrebelësh arrijti në Korçë dhe Korçarët lëftuanë rreptësisht me të dy fuqitë. Devollasit dhe Skraparasit ranë në mëjtim të fëmijëvet dhe iknë me mëndëje marrë. Më 6 Ollanar 914 natën' e hënë ra prapë Korça në duar t' armikut shekullor. Rrebelët aqë panë sa i dhanë Korçën armikut dhe humnë si vesa përpara Diellit. Grekërit duke vrar' e duk' e therur arrijtën në Starovë e në Kolonjë dhe më pastaj në Skrapar. Paskallite Timorriciotë u përpoqnë trimërisht. Më 12 Ollanar 914 fuqia Greke dogji me radhë Rohovën, Dorës, Prishtës, Zagërzan, Sevraj, Malint, Muzhenckë, Koprenckë, Lapaj, Gërmenj, Gjërgjo, Backë, Staroveckë, Helmës, Melekë, Nikolicë, Nikollar, Potom, Kapinoye, Krushovë, Turbëhove dhe të tjera vënde deri sa arrijtën te guri prerës.

Berati po lëfton, Skrapallitë që ishin në Berat iknë nga shkaku i fëmijëve të tyrej duk' e lënë vëndin zbrazët. Më 12 Ollanar më darkë Berati rrethohet; Sheh Qerimi, Saliu e Shuaipi ftojnë rrebelët në qytet më 13 Ollanar 914. Në këtë ditë pushtohet dhe Fieri nga Shehët e Karbunarës e të Lushnjës.

Në këtë kohë, mb' anë tjetër Greqia po

sulmon. Qeverria merr masa t' asnjëanëshme dhe mbasi lajmëroi fuqit' e mbëdha në këtë mënyrë u shtrëngua të heqë fuqinë që pati në Kurvelesh në Tepelënë. Popull' i këtyrej vizeve i cili po u bën ballë të dy zjarreve me ç' do thërrori u dëshpërua fort duk' e i u prishur fuqia morale. Tepelena u la fare pa luftë me që gjëndëja iku pas fuqisë e Qeverrisë; gjith' ashtu dhe Kurveleshi me pakë luftime muarrë fëmijët e tyre duk' e kaluar në kufi të Vlorës. Tepelena më 12 Ollonar, Kuçi e Kurveleshi ranë prap në duar t' armikut shekrllor i cili i bashkuar me një kombasit të krishterë vranë, therrë sa mundë, plaçkinë tërë kamëjen e bashk kombasvet Myslimanë, gjith' ashtu dogji rrënjësh gjithë katundet, qytetet hujarë t' atyrej vizevet duk' e vënë më në funt në majë të bajonetavet e prehta dhe gjithë foshnjët e mbetur pa njeri.

Si Qeverria ashtu dhe katundaritë s'panë më gjë tjetër të bënë për veç njëi protestimi në fuqi të mbëdha në këtë mënyrë "sulm' i ushtërisë greke kurdoherë nënë maskën Epirote, me bajonetë e me urë të zjarrtë në dorë ka vranë shumë dhe ka shtrënguar 100 mijë frymë Shqipëtarë të lënë shtëpit' e tyre në mest të tymit e të

flakës dhe të mbëlidhen në Vlorë e në qarkun e saj. Kodrat, pyjet, anët e lumit. Vijosa janë mbushur, fatkeqër të vdesën urie, të tmeruar e të dëshpëruar vijnë të kërkojnë n' emër të njërëzisë mëshirën e fundit t' Evropës duke lutur/ të ndalojnë këtë barbarizmë e këtë mizori kreit jashtë qytetërimit të shekullit e sotmë „.

Mirë po kush degjon! Groku zuri me radhë duk' e diegur Shtëpëzin, Goron, Picar, Medar, Kolonjë, Kapariel, Golem, Progonat, Lekdush, Gusmar, Nivicë, Luzat, Hormovë, Veliqot, Turan, Memaliaj, Dukai, Fterrë, Çurraj, Borsh, Tatzat, Kuç, Kallarat, si dhe Tepelenën të cilat u bënë shoqe me Leskovikun, Delvinë, Përmet, Gjiro-kastër, e të tjera. Sulm' i Greqisë përmbi krahinën e Lopsit u kundreshtua sa kaqë herë trimërisht prej atyrej katundevet ku u bënë therorë shumë patriotë të vërtetë nga katundet e Lopesit.

Formim'i komitetit në Vlorë

Vjen me të qpejt Ismail Qemali në Vlorë dhe pas nisëativës që mori, mbëlidhen në Katundari më 15 Ollonar 914 gjithë populli i vizevet të ndryshme. Mori fjalën ni-

siatori duk'e thënë: Në mos jemi të zotërit për luftë, a nukë jemi as për fjalë? Vlora që ngrijti më parë flamurin e lirisë sot është fort e hidhruarë nga shkaku që sheh me mijera bashk'atdhetarë të mjerë, të djegur e të ndjekur, Shqipëtarët e Shqipëria sot gjënden në një hall e në një rrezik të pa treguar. Këjo mbëlëdheje lypset të gjëjë mënyrën e shpëtimit të Shqipërisë. Ju lutem cili do prej jush të thotë mendimin e tij: më nj'anë Grekërit, mb'anë tjetër rrebelët n'a kanë shtrënguar më një vënt të pak'e të ngushtë. Mijëra njërës ndodhen në mjerime të këqia. Më nj'anë deti dhe mb'anë tjetër armiqtë. Kush është atdhetar të përpiqemi së bashku të kapërxejmë këtë rrezik duk'e i thënë Evropës që ne kemi të ndrejtë të rrojmë dhe të kërkojmë prej tyre çdo farë ndihme. Çtoi akoma Qemali — kur u bë Shqipëria tham jemi Shqipëtarë. Tani po themi s'jemi e pra Evropa nuk na bën me pahir „.

Sotir Peçi e të tjerë i' u lutnë Qemalit. t'a kthilloj mirë, a do të ketë marrëdhënie me Mbretin dhe me Qeverrinë ky Komitet? në do të jetë i pa varur, dotë karakterizohet si një Qeverri e re dhe kryengrijtëse.

Qemali tha-neve skemi qëllim të bëjmë.

një Mbretëri e një Qeverri të re, neve ndihmat i kemi për të mbështetur te njera tjetra —.

Mbasi u folë shumë fjalë të tjera mbi këtë qëllim, u vendos formimi i Komisionit i përbërë prej Delegatëve të kujdo qyteti të cilët u bënë 32 vetë. Mbledhëj'e parë u bë më 16 të muajit ku zgjodhë si kryetar S. Qemalë e me vota të mbështetëta nën kryetar P. Meksin e Namik Selimin. Komiteti me vota të plota vendosi të ndahen 3 Komisione të ndryshme nga të cilët,

1° Një Komision për t'u kujdesuar për ushtarë, vetëdashës, municione e tji.

2° Një Komision për ushqimin'e ushtërisë e të vulnetarëve të atyrej fëmijëve muhaxhirë që burrat e tyrej marrën pjesë në luftë.

3° Një Komision politikë për të lypur ndihma materiale për muhaxhirët e morale për shpëtimin e Shqipërisë nga fuqit'e mbëdha.

Komiteti bëri këtë thirrëje te madhësia e tij Mbreti. te Kontrollorët dhe pranë fuqivët embëdha. Nukë do të shkojmë pa treguar këtu me pakë fjalë që Ismail Qemali pati një qëllim të fundit të shënjtë

për shpëtimin e Shqipërisë dhe gjithë me atë qëllim formoi komitetin. Por mjerisht populli nukë pati kapacitet t' a çmojë dhe kështu nukë gjeti mbështetje as brënda as dhe jashtë shqipërisë.

“ THIRRËJË ”

Përfaqesojësit e popullsisë të Vlorës, Beratit, Skraparit, Korçës, Përmetit, Kolonjës, Leskovikut, Gjirokastrës, Delvinës, Kurveleshit, Lushnjës, Himarës dhe Tepelenës të bashkuar në Vlorë votuanë bashkërisht formimin e njëi komitetit për shpëtimin popullor me anë të njëi thirrëje në miresin'e lartë të 6 fuqive të mbëdha mbrojtës dhe sipërane të Shqipëris për të vendosur marrëjen e Qeverrimit Shqipëtar përkohësisht ng'an'e Komisionit të Kontrollit me çilësinë e përfaqësimit të fuqive e mbëdha dhe marrëjen e çdo masë tjetër që do të lypin punët. Komiteti duk'e i bame ditur Qeverrive së nderçme sa u thanë më naltë dhe me qënë i bësuar se Kabinet'i tanishmë, asnonjë Kabinet tjetër Shqipëtar dot'ish i zoti me shëruar krizën e Shqipërisë më këto kohë i lutet Drejtërisë së naltë për me i dhanë kësaj krize një xgjidhëje të fortë e të çpejtë rënjësore dhe

pa humbë kohë me ja vu përbarrë Komisionit Kontrollor syndimin e Shqipëris se nga mejtimi t'onë këjo është e vetëmia masë që munt të përmbajë sipëraninë t'onë të ligjëshm mbi fron të sigurojë bashkimin komkëtar e tërësin'e vëndit dhe të librojë prej vdekëjes së domosdoshme ma se 100 mijë njerës të cilët duk'e ikur nga zjarri e nga hekuri e duk' e lënë vatrat e begatisë së tyre q' u doqnë prej njëi fuqie të tërbuar të bashkëkombëtarëvet e tyre e të guximsuar prej të huajvet kanë kërkuar mbrojtëje në këndin e vetëm qëjët Shqipëtarë në qytetin'e Vlorës e në qarket e saj.

Shumë dit pas heqëjes e telegramit, i behen kundrështime komitetit nga populli për shkakse nukë zihet ndreq për ndreq Greqia. Komiteti dha prapë një telegram duk'e çtuar " të bashkëatdhetarëvet e tyre të shtyjtur e të ndihmuar prej Greqie ".

Fuqia e përgatitur ng'an'e e komitetit u formua dhe po ruan në Vijosë kundra rrebelëvet.

Fëmijët e ardhura nga vizet e pushtuara prej të dy fuqivet e mallekuara, t'aratisur, të xbathur, të xhveshur dhe t'urët po kerkojnë njeritjatërnë. Kodrat e Vlorës, e të katundëvet të mbushura me femijë, gra, djem e çili-

miqër të cilët me gjithë që lumi Vlorës i u tregoi shumë lehtësi e dhëmsuri po vdesën uriesh.

Gjithë këto vojtëje dhe renime të shkakëtuara prej feodalevet trathëtorë të së dy kryengrijtëjevet, të ndihmuar prej armiqvet të cilët nukë e lanë popullin të qetë t'i bindet sundimit e Qeverrisë shqipëtare në drejtim të njëj mbreti Evropian e të organizatorëvet Hollandezë dhe të vinte or e lumtërisë në popullin Shqipëtar.

Këto mjerime të mbedha, historia po i shkruan me shënje zie :

“ Më 1913-1914 të vitit, Greqia barbare e çfaqur dhe e mshehur nënë maskën' Epirote e shkretoi tërë Toskërinë ku s' la katunt e qytet pa diegur, s' la pleq' e plaka, s' la djem e vasha pa shkuar nënë bajonetën e prehët, nukë pushoi së vrari njëres të pa fajshëm e më shumë se 100 mijë shpirt t' arratisur për të shpëtuar nga mizoritë greke, muarrrë anët e lumënjëvet, të pyjevet dhe Evropa e qytetëruar e cila kurdoherë ka dashur të rrëfëhet si mbrojtës i njërezimit; i pa të gjitha këto mjerime të shkakëtuara prej barbarëvet dhe heshti ”. Pra, për të mos harruar kurrë gjithë këto

mjerime, m' erdhi në mënt t' i u bëj një porësi gjithë gravet, çupavet Shqiptare që po vuajn ng' armiku të mos lodhen së kënduari Vjershën që vjen më poshtë bijvet dhe bijavet e tyre që kur se janë në djep të cilët do bëhen fatorët/e Shqipërisë.

Flij o zëmëra ime
Flij të rritesh me të çpejtë
Flij mos qaj me ngashërime
Të rritesh të bësh përpietë.

Ti të derthç gjak për Atdhenë,
Me armiqt'e Shqipërisë,
Mos' e le të gjallë greknë
T'i apsh dërmënë Sërbisë.

Të dy armiqt'e Atdheut
Shqipërin'e kanë shkellur
Me gjak'u mbyt faq' e dheut
Mijëra njërës duk' e therur.

Çdo Shqipëtar nuk' e harron,
Këtë çpagim dot'a marrë
Janinë, Kosovë e tej s'i lishon
Dotà shohën Shqipëtarë.

Ardhëja e Mbretit në Vlorë

I tërë populli ishte gatitur në Skelë kur mashëri'e tyre më... gusht 914 ditën e Diell ora 11 pa 5 minuta vunë këmbët në mol me qëllim që madhësi, e tyre të shohën

me syt e vet Vlorën e Toskërisë ku qëndron besnikëria m' e madhe edhe dashuria e fronit Mbretënor. Shumë oratorë të famëshëm mbajtën fjalë dhe mbasi e vizituanë Ismail Qemali, oficerët, hollandezët dhe autoritetët shkuanë me radhë përfaqësorët e vizevet të shkeluna dhe më në fund disa zonja nga shoqëria „Shpresa Kombëtare“ duk' e i paraqitur Mbretëreshës një buqetë lule të bukura.

Jashtë qyteti kur madhëri' e tyre janë tue u afruar, Zonja Nimet, bukuroshe shqipëtare ndofta e vogël, i u foli një vjershë aqë të mirë sa nukë mbeti njeri pa dërdhurë lot gëzimi.

Mbasi lartësitë shkuanë deri në qafë të Koçit ku panë me syt' e tyre gjithë popullin e ardhur nga vizet e shkelura, dhu-ruan Madhësi' e tij 1000 Napolona flori në Komision dhe Madhësi, e saj 150 në shoqërinë Shpresa Kombëtare për t' ua dhënë muhaxhirëvet Shqipëtarë.

Ora më 7 u kthenë në mol dhe duk' e ngjatjetuar popullin' e rrjeshtuar më të dy anët shkuan për në kryeqytet.

Prap luft' e Beratit.

Rrebelët shkojnë në Gllavë të Tepelenës e cila nëmërohet Malësi e sipërme por Baba'i Teqesë Z. Myhedin me një fuqi nga Zhabokika, Rehova, Plashnik dhe Gllava u kundërshtohen. Vranë 20 rrebelë zunë dhe 92 skllëvër të cilët më 31 Ollonar i dorëzuan në Vlorë. Këjo luftë patriotike dha guxim Qeverrisë e cila mbasi u muar vesh me Mallakastriotë hidhet një fuqi kombëtare dhe më 31 të muait zë Sinjën.

Një fuqi nga Sinja nënë Kumandë të Z. Behxhet sulmoi për në Berat dhe një tjetër fuqi nënë Kumandë të Gjilardit sulmon për në Fier.

Fuqia e Beratit me pakë luftë pushtoi Beratin më 8 Gusht ditën e Shtunë në mëngjes. Rrebelët po qëllojnë rreptësisht nga hund' e fortëzës vjetër por përpiekeja me sakrificë të nasionalistëve dëboi fuqinë rrebele duk' e lënë flamurin e Turkut në vënt i cili me të shpejtë u çuarr dhe në vënt të tij u ngul flamur' i shënjtë kombëtar.

Fuqia nazionale pa mos marrë masat e forta që të zinte kondrat, fuqia rrebele e bashkuar me fuqinë fanatike të vëndit u

sulë nga an' e Lapardhasë mbi Berat, fuqia nazionale u gjënt para njëi zjarmi të pa pandehur dhe u shtrëngua të hiqet në Sinjë duk' e lënë qytetin në duar të rrebelëvet më 11 të muait.

Fuqia e Fierit me shumë luftime pushtoi Fierin më 10 Gusht. Në çastin e Pushtimit shkoi një fuqi e plotë dhe zuri vatë e lumit të Devollit. Shkaku që shumë vetëdashës u ndanë nga këjo fuqi dhe vanë me Hysni Toskën në Kurjan dhe ca të tjerë u përndanë më kokë të tyre, shtrëngoi fuqin' e pakë që mbeti të lërë Fjerin në dorë të rrebelëvet mbasi bënë luftime të rrepëta. Hysni Toska i cili kish vatur deri në Kurjan u hoq më të prapë pa luftë. fuqi' e Sinjës mbasi mbenë midis fuqivet rrebele hiqen në Kudhës.

Rrebelet në Vlorë.

Rrebelet dërgojnë njëres për marrë veshje në Vlorë të cilët arrijtin në 22 Gusht. Luft' e përgjithëshme kish filluar që më të ryrë të Gushtit e cila ca më shumë e çkatërroi çështëjen shqipëtare. Qeverria gjëndeje në pikë të fundit nga fuqia Financiare me shkak se prishëja pa kursim prej

Autoriteteve kish shkakëtuar të mbetet Ark'e kryeqytetit e zbrazët.

Me shkakun e fillimit të luftës e përbotëshme as Italia as dhe Austria nukë apën huan' që ishin zotuar. Me nj' anë rrebelet mb'anë tiatër Epirotë çpallën asnjëanësin' e tyrej në luftën e përgjithëshme. Fatkëqësia më e madhe kur fillim i asaj lufte e zuri Shqipërinë në pikë të fundit të çkatërimit. Shqipëria e famëshme si një zonjë bujare dhe e begatëshme që i kanë zili bota e tërë si me thënë kur asaj i marrosen djemtë, i ikëjnë nuset, i shduket pasuria dhe ajo mbetet martur në mes të katër udhëvet!

Erdhe tham një rës nga rrebelet për marrëveshëje. Mbasi parësia e ndryshme u mbëlodhë në Mifol, shënuanë 5 vetë dhe bashkë me ta shkuanë më 24 Gusht vanë në Frakull ku mbasi u muarrë vesh dhe nukë u ndreqnë dot, lanë fjalë me Prift Leshin që më 28 të muait të mbëlidhen prapë në Cakran.

Ditën e Enjëte më 27, u bë një mbëlidhëje popullore në Trevëllazër. Përfundim i bisedimit që të vazhdojë lufta e të mos digjohën kërkimet e rrebelëvet. Mbi këtë qëllim lajmërohet i tërë populli që të vijnë

në Vijosë. Fuqia do të ruajë 80 e ca vâ, të Vijosës duk'e mos lënë njeri të bëjë marrëveshëje me rrebelët. Tërë natën rrodhë tërë luftarët për veç të krishterët e Vlorës. U vendos të bëhet dhe një mbëledhëje më të nesëret me shkak se pritet të vijë kryekatundari i cili ka vatë n' Itali për t' u marrë vesh me Ismail Qemalin. Më të nesëret bëhet prapë mbëledhëja duk' e qënur dhe K. Katundari e Ali Beqiri 'që vinin nga Qemali. Shumë bisëdime të hapëta e të mbëslehëta bënen dhe më në funt vendoset dërgim' i njei Komisionit për marrëveshëje e si do mos të ndreqen me kondita që rrebelët të mos shkelën në Vlorë dhe ndryshim' i flamurit të mos pranohet. Bënë marrëveshëje por nuk' u ndrejné dot. Rrebelët kërkuanë ca njërës me emëra të shënuarë nga Viora që të vinin prapë në Cakran më 30 Gusht.

Bëhet një tjetër mbëledhëje në shtëdi t' Abas Mezinit ku muarre pjesë vetëm Vlonjatë si dhe Eqrem Beu. Përfundim i bisëdimit që (rrebelëvet t' u kundërshtojmë, të vritemi me nder dhe të mos t'a ndryshojmë flamurin kombëtar se do të mbetemi në rrezik. Të mirëmi vesh dhe në ua arhtë mirë munt të ndreqemi. Ndryshe Vijosën

të mos t'a lëmë. Të dërgohen njërës të dijtur e të besës po ata duhet të kenë të ndrejtë të këmbëjnë fjalë e jo të japën vendim dhe nukë do të kenë të ndrejtë të bëjnë paqe pa mos u pyetur populli).

Dërgohen për marrëveshje në Cakran Elmas Kanina, Ibrahim Avdullahu, Qamil Risilia, Duro Shaska, Ali Beqiri, Alem Memeti dhe Mahmut Myftiu. Mbas bisëditmeve që bënë kthehe Komisioni duk' e lajmëruar popullin q'n bë bashkimi si mbas dëshirës kombëtare. Krici pushka që në Cakran e deri në Vjosë.

Më 31 Gusht në mënges pleqt' e përmëndur muarë Prefekturën në dorë duk' e i a njoftuar Prefektit kashkimin me rrebelët. Prefekti mbasi lajmëroi Kushullat dhe nëpunësit, u hoq në punë të vetë. Marrëveshejen dhe bashkimin në mënyrë të deklaruar e dëshëronte si populli ashtu dhe Qeverria mbasi fuqia morale e materiale ishin fikur.

Komisioni edhe nukë kish çpallur gjë akoma rrotull përfundimevet e marrëveshjevet të bëra midis të dy anëvet por ngjajtija dhe xbythëja e marrëveshjevet e cila shkakëtoi vatëjen e tyre 3 herë në rrebelë ndiq dotë qirte deri më në funt. Dihej sigurisht se Komisionet në fjalë nukë dotë

mundën të dalën jashtë kompetencës e dhëtur prej popullit rriedhur nga përfundim' i bisëdimeve të tyre, nukë sillte kaqë dyshim në sigurimin e çështëjeve kryesore të shënjave kombëtare.

Sigurim' i këtij gjukimi i bazuar në përfundimet e bisëdimevet u përgënjeshtroa kur ora më 4 të ditës që Prefektura u muar në dorëzim u unj flamuri me zhgabë si në Prefekturë ashtu në Katundari duk' e vënë në vënt të tij flamuri kuq-zi me urdhër natyrisht të komisionit.

Shumë njërës kundrështuanë duk' e mos pranuar ndryshimin e flamurit por komisioni s' ka kohë t' u apë spjegime hollësisht më që ata janë të nxënë me pregatitëjet e pritëjes të bashkimtarëvet të cilët me minuta janë duk' e ardhur.

Pritëja pa durim arrijti të mbarehet kur ora më 6 të ditës 1 vjesht Irë arrijnë rrebelët të bashkuar me njerëzit e dërguar më parë për pritëje. Koha sa po ish mulluar, dy minuta më vonë nga digjim' i zerit të trumbetave arrijtin të radhitur një tufë rrebelë parpara Prefekturës të cilët u prinë me ndër armësh nga gjendarmeria e vëndit.

Errësira e natës nukë të lij të shikoje

mirë atë pamëje të tmeruar kur duk' e valuar në duar të tyrej flamur' i Turqisë qarkuanë Prefekturën.

Një ngjarëje e tmeruar jashtë shpresës, mejtimit dhe llogjikut e gjukimit të njerëzisë nxiu atë natë aqë të kthjellët sa nukë shihnim njeri tjetërin, nukë digjovim gjë tjetër në mest të gjith' atij rremeti për veç zerit e mekët të trumbetave. Brënda në 10 minuta u pushtua qyteti prej 1500 njerës të mallëkuar t' armatosur me municione të shuma.

Pas pakë minutavet bisedim që bëri Komisioni me kryetarët e tyrej të quajturit. Mustafa aga, xhenabi Adili dhe Dervish Elbasani, shkuanë në shtëpi t' Osmën Haxhi.

Populli miaft i dëshpëruar duk' e gjuaruar sigurisht trathëtinë e shkakëtarëvet që suallë këtë gjëndëje të rrezikëshme shkuanë pranë tyrej duk' e sjellur punëngati në vrasëje të tyrej. Por u ndaluanë nga gjëndëja e shumtë e të mallëkuarvet që po rrudhej akoma s' ardhuri në qytet. Më të nesëret të Mërkurën ora më 9^{1/2} shihet që sa po valon flamur' i Turqisë jashtë dritares e zyrës qertare. Një shumicë nacionalë kërkuarë ndalimin e të tilla

marrëzirat duk' e autorizuar të ngrijturit e flamurit kombëtar por Mustajai u tha " unë domosdo do punoj pas programit që kam, kush të mos jet i kënaqur të hiqet mënj' anë.

Pamja, fytyra e qytetit dhe e njerëzsis krejt u ndryshua kur shihje të vartur në më të shumtat e portërat kush flamur e Italisë e kush t' Austrisë si dhe njëres me kësula të kuqe në kokë.

Populli i krahinave të Vlorës i mbledhur n' urë të Drashovicës që gati të bëjë sulm mbi rrebelët dhe mbi shdukëjen e të shkakëtarëve e trathëtisë por u ndaluan me shkak që një gjak i tilli midis vëllait me vëlla pa dyshim duaj të shkakonte një rrezik më të math duk' e daluar Italia në Vlorë me shpejti.

Ky shkak u çtoi guximin fuqis' e mallëkuar të varën në Prefekturë më 3 të Vjeshtës, ora 12 1/2 flamur' e Turkut mbasi u zbrit flamuri kuq-zi kombëtar i cili jetoi, Valoi në Vlorë 21 muaj e 5 dite.

Mbasi rrebelët vunë si kryetar të komisionit Osmën, Haxhinë, dogjnë tërë kartërat shqip, dhe shkuanë të shtrënguarë prej konsullatave Italiano Austriake duk' e lënë sundimin e vëndit në duarë të komisionit.

Mërgim'i Mbretit përkohësisht nga Shqipëria.

Pas rënëjes e Vlorës nënë sundimin e rrezikshme të rebelëve, i u reshtnë Durrësit ku mbas luftimeve të rrepta i dërgojnë një ultimatum Qeverrisë me anë të së cilës kërkojnë pa tjetër që shpëtimtar i kombit Mbreti të lërë sa më parë Durrësin. Mbasi si tham më lart gjëndëj'e fuqisë ekonomike ish më një shkallë po thua ca më keq nga gjithë të tjerat. Minister-i financavet kish vatur n'Itali për të marrë sumën'e mbetur nga huaja q'ish zotuar për të dhënë kundënji kohë të gjatë. Më në funt u kthe pa të holla mbasi mori çfaqëjen e saj e cila ka qëllim t'a çkatërrojë shtetin Shqipëtar duk'e dashur të bëhet zot në tokën e begatëshme të Shqipërisë.

Për t'i u dhënë një funt të çpejtë gjarrëjevet në Shqipëri natyrisht në dëmin e atdheut t'onë vendosën ambasatorët e kontrollorët duk'e çfaqur se në këtë gjëndëje të kritikëshme të Shqipërisë fuqit'e mbëdhas'kanë se ç't'i bëjnë. Kshillojnë Madhësin'e tij të hiqet për ca kohë nga Shqipëria. Madhësi e tij mbëlodhi kshillën Ministrorë dhe u tha " nga fështirësia e gjëndëjes nukë sheh tjetër përveç se të mërgohet.

për ca kohë. Për të prishurat e ushtërisë nukë gjënden të holla „.

Natyrisht u vendos ikëj'e Mbretit e cila me anë të kontrollëvet i u njoftua rrebelëvet e mallëkuar duk'e i u çtuat se syndim'i Shqipërisë dotë jet në duar të tyrej.

Madhësia e tij mbasi lajmëroi fuqit'e Mbëdha në këtë mënyrë, nga kamj'e tij pagoi rrogat e ushtarëvet, me dëshprim të mathë unji flamuriu kombëtar q'ish vartur në Pallatë dhe më 3 të vjeshtës • I^ë ora më 9^{1/2} me përderime të popullit shkuanë për venedik.

Proklollamimi që publikoi Mreti para se të ikëjë

“Shqipetarë ? Kur Delegatët t'uaj erdhë me m'a paraqitë kurorën e Shqipërisë, un'u përgjegja me uzdajë thirrëjes te njëj popullit bujar dhe që më lyptë me ju shoqëruar në veprime te ngjallurit te kombit tij.

Unë erdha te ju, i shtymun prej më të flakërueshmit dëshirë, me ju ndihur në këtë punë Atdhetarë. Më keni parë qysh në fillim duk'e ju dhënë kreit për rregullimin e vendit t' uaj me dëshirë që me ju përkujdesë me syndim të mirë e në

ndrejtësi mbaras për të gjithë. Por fat-
zezime erdhë me na trubulluar punën
t'onë të përbashkëme. Do njërës' të ver-
buem prej zmirevet nukë kuptuanë rën-
dësin' e përdorimevet të rea e s' deshnë
me i zënë bosë njëi sundimit të ri. Për
funt edhe lufta që krici n'Evropë e nga-
tëroi edhe më tepër gjëndëjen t'onë.
Kamte menduar pra që mos me lënë të
pa kryeme veprën së cisës dua me i
kushtu të gjithë fuqinë e jetën t'ime;
kishte me qënë më mirë që unë të shkoj
për një kohë në perëndim. Por t'a dini
se prej së largut, si prej së afërmit un'i
kam për të pasë veç se një mejtum atë
që me punuar për përparimin e fisnikut
dhe eroikut mëmëdheut t'ënë. Deri sa
unë vonoj, Komisioni Internacional i kon-
trollit i çuem prej Evropës që ka krijuar
Shqipërinë t'onë, ka me marrë në dorë
sundimin.

**Fat'i Shqipërisë në duar të rrebelëvet, voj-
tëjet e popullit, Qeverria rrebele.**

Shqipëria e famëshme, vënt i Shqipëta-
rëvet eroikë dhe trima të cilët kanë mun-
dur të shpëtojnë Mëmëdhenë e dashur e

të vlefëshëm, flamurin' e shënjtë kombëtar të tyre ng' armiqtë shekullorë Rumanët, Shqehhtë, Turqit, sot në një kohë më me rëndësi, më delikate dhe më e rrezikëshme i suallë vetë me duar' e tyre Mëmëdheut e vetë më të mbëdhatë rrezike duk' e vënë në veprim idetë antipatriotike t' armiqvet shekullor të kombit.

Shqipëria e Shqipëtarëvet eroikë e themeluar, e bazuar në principin Kombëtar me një Mbret Evropian dhe me organizatorë të famëshëm Hollandezë kish arrijtur, doj t'arrinte me të çpejtë në një shkallë të duhur të lulëzimit dhe të përparimit Kombëtar për të cilën ka nevojë të domosdoshmë gjallërimi, nderij ekonomik dhe njërëzor Kombëtar.

Fatkeqësisht një tufë luari nga juga, një Vark shqavunësh nga vëndet më fisnike të Shqipëris'e mesme shkakëtnanë çkatërrimin e këtij organi të shënjtë dhe përparimtar i cili mbi themele të çolikta të gjakut e tyre kish siguruar jetën, nderin njërëzor e kombëtar; duk' e shërbyer mejtimit trathëtor të feodalëvet gjakpirës të shtyjtur ng'armiqtë.

Oh sa dëshperime! qush u shduk vallë ajo liri, ai lulëzim nga Mëmëdheu? sot në këtë ditë fat keqë, më çdo anë të Shqipë-

risë që të vështrosh; me hidhrim të math dotë shoç një Zjarr, një flakë, një tym dhe një trubullim. Do digjosh një vaj e ulërimë, thirrëje, zi, varfëri, e cila e ka qarkuar me të katër anët Shqipërin'e dashur.

Të dy fuqitë'e malëkuara të cilat pa drejtësisht çfaqnë mosbesimin e organit fjesht Kombëtar me kryengrijtëjt gjakësore e barbare me gjithë që me çkatërrimin i shënjavet kryesore Kombëtare shkakëtuan më të madhin rrezik t'Atdheut t'onë të siguruar por theroritë gjkësorë midis vëllait me vëlla duk'e përpiekur njëri për babën e tjetëri për papën, njëri për din e tjetëri për kryq, shkakëtuanë vazhdimin e grindëjvet antikombëtare deri më një kohë mjaft të gjatë.

Kësaj gjëndëje anormale të kritikëshme nukë munt t'i epet as një lloi përfytyrimi me që të gjitha janë jashtëllogjikut duk'e parë se humbi ndrejtësia, vriten theren njerës të zgjuar kombëtarë dhe burgosen njerës në katoj, u vihet njerëzisë frera në gojë prej njerës barbarë dhe antillogjikë-kombëtarë.

Pra për të mundur të përjashtohet hidhrim'i zëmërsë nga përfytyrimet e ngjarëjvet të sotme m'erdhi në mënt të për-

shkruaj këtu më poshtë vjershën e V.
Pashës..

Mori Shqipëni e mjera Shqipëni
Kush të ka hudhë me krye në hi?
Ti ke pasë kenë një Zonj' e gjanë
Që burrat e dheut të qujshin navë
Ke pasë shumë të mira e shumë begati
E vajza të hukura e djem me trimëri
Gja e dhena shum e ara e veshtina,
Me armë të lara me pushk shkrepina.
Me burra trima me gra të dlira,
Ti nër gjith shoqet ke qënë ma e mira
Kur kriste pushka si shkrepin moti,
Zog' i Shqipëtarit gjith mon' i Zoti.
Ka pas qënë nër lufta e në luftë ka vdek,
E dhuni për prapa kur nuk kish hek.
Kur ka pas lidhë besën burr' i Shqipërisë,
I ka pasë shti dridhmën gjithë Rumelisë
Në lufta të rrepta gjith mon ka ra.
Me faqe të bardhë gjithëmonë asht da.
Ene s'të ka metë as fam as besë,
Vet' e ke prishë me faqe të zezë.
Ju Shqiptar me vëllazën jini tui vra,
E në një qint çeta jini shpërnda.
Ca thonë kena fee ca thonë kena din,
Njani thotë jam Turk tjetëri Llatin.
Do quhet Grek; Shqe disa të tjerë,
Por jeni vëllazën gjith mor të mjerë.
Priftnit, Hoxhët ju kanë hutu,
Për me ju damun e me ju varfënu.
Vjen njeri i huj e ju rri në votër,
Për me ju turpnu me gru e me motër.

Për sa pare të shkreta që do të fitoni,
Besën e të parëvet të gjith' e harroni.
Ene bahi ropt' e njeriut të huj,
Që nukë ka as gjakun as gjuhën tuj.
Qani ju shpata qani ju dyfeqe,
Se u zu Shqipënia si zogun në leqe.
Të qajë trimënia të qaj bashk me ne,
Se ra Shqipënia me faqe në dhe.
Ene s' i ka mbetun as bukë as mish
As zjam në votër as drit as pish
As gjak nër faqe as ner në shokë
Por asht rrëzumun asht bamun trokë
Mblidhuni ju vajza mblidhuni ju gra
Me ato sytë e bukura që dinë me qa
Ene të vajtoni Shqipërin e mjerë
Që ka mbet e veje si grua pa burrë
Si nana që nuk ka bamun fëmi kurrë
Kujt i ban zëmra me lan me vdek
Kët far trimënish as po dot e lam
Kët nanë të dashme as po dot' a lamë
Që njeriu i huj t' a shkeli me kamë?
Nuk nuk këtë marrëzi kurr kush s' e do
Kët faqe të zezë kur kush s' e duro
Para s' e të humi kështu Shqipënia
Me pushk në dorë le të vdesë trimënia
Çohni Shqipëtarë prej gjumit çohi
Të gjithë si vllazën në një besë shtrëngohi.
Ene mos shikoni Qisha e Xhamia,
Se feja e Shqipëtarit ashtë Shqipënia
Që prej Tivarit deri në Prevezë,
Gjithë kun ku lëshon dielli vap e rezë.
Ashtë toka jonë pleqt na e kanë lan
Kush mos na e përkas se vdesëm të tan.

Se vdesim si burrat që vdiqnin që motit,
Për mos me u turpnu para Zotit.

Gjithë kombet e botës sakrifikojnë me ç' do mënyrë therorie për lartësimin, lulëzimin dhe sigurimin e jetës kombëtare duk' e përnderuar nisiatorët, faktorët që shërbejnë ca më shumë sigurimit e interesit të përgjithëshëm por sot për sot në Shqipëri është për kundrazi. Qeverria rrebele q' u formua në Durrës pas ikëjesë lartësis së tij Mbretit e cila sundohet prej një Komisioni që filloi më 22 Vjesht e I të përbërë prej delegatëve rrebelë të kujdo qyteti vendosnë si kryetar të komisionit Mustafa Ndranjën me q' ay kish qënë më i pari guximtar në kryengrijtijen me flamur të huaj për të çkatërruar organin e shënjtë të kombit. Fillon pra nga puna e marrëzuar të sundimit e saj rrebel me shpirt, me shënja dhe me gjuhë të huaj, me antarë të atillë ideje si dhe me një kryetar që s' të ka as një çilësi për veç therorinë që ka bërë duk' e ngulur barakun e Turkut më i pari.

Një lloi Qamil Elbasani, rrebel kundra rrebelëvet kërkoi të pushtojë qytete me luftë.

Mb' anë tjetër Greqia duk' e përfituar nga sundimet antikombëtare sulmon më të gjith' anët. Më 20 Vjesht e I. në Lopës, Bolena, në malet e Tërbaç — Vranisht, më 26 të Mait në Skrapar e Tomorricë dhe më 27 të Mait ryri në Berat. Të dy fuqitë kryengrijtëse të përbëra prej dy luarish njërës antiidealitër përpiqen njëra me tjetrën duk' e dëshëruar si të marrë, të shtyjtur nga të huajtë cila më shumë të gjërësojë vëndin e saj!. Italia përgatitet për t' ardhur në Shqipëri mbasi e mbaroi qëllimin si deshi vetë, por ajo tash për tash akoma e asnjëanëshme në luftën botore, nuk' i jep dorë kaqë shpejt të hedhë këtë çap të duhur. Për të mos parë kundrështim kur ajo do hedhë çapin e pushtimit në Shqipëri tha të duroj deri sa Shqipëtarët të murziten nga grindëjet e tyre të përbrëndëshme dhe vendosi aplikimin e Shqipërisë duk' e mos lënë të vijë në Shqipëri as një lloi ushqimi.

I par' i tradhëtorëvet Esati merr në dorë frën' e Qeverrisë rrebele.

Esati duk' e përfituar nga inflyenca antinomike që kish trashëguar me kohë nga populli fanatik fetar të pa ndienja kombë-

tare të cilët pandehnin se ay duaj t'u mbaron kërkimet e pa arrësishme dhe të dëmshme për interesin jetnore të tyre; mori guximin të lozë dramën më të madhe në maskë të fesë duk' e vënë në veprim programin e çkatërimit të shtetit për të siguruar interesin dhe bujën trathëtore të tij.

Gjithë ay gjak si lunë q' u derth prej popullit fanatik kondër interesit jetnore dhe nderit kombëtar që shkakëtoi përfundim i dramës trathëtore, për fat të keq shkakëtoi rrezikun e Shqipërisë eroike dhe sigurimin e interesaset personale të trathëtorëvet si Esati me shokë.

Përfundim i programës të fqinjëve t'anë armikër të cilën Esati me shokët e vetë e vunë në veprim, ish e bazuar që pas çkatërimit e organit kombëtar, Esati ish siguruar të quhej Princ në Shqipëri të mesme e cila natyrisht duaj kish një jetë fort te shkurtër dhe pjesat e tjera të Shqipërisë duaj t'i mirr Italia, Greqia, Serbia dhe Malizi.

Mbasi Esati i kumbisur n' influencën antilligjore i arriji qëllimit të përfundojë dramën e trathëtisë në kurris të popullit Shqipëtar, duk'e çkatërruar Qeverrinë le-

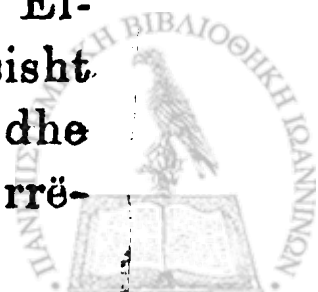

gale, organin e shënjtë shpëtimtar Kombëtar; shkoi n'Itali të prëhet. Mbasi mori çpërblimet e trathëtisë dhe sigurimin e interesave q' ushqente në dëmin e Shqipërisë nga dhiplomacia e atij shteti, shkoi te Venizellua i Greqisë dhe te Pasiçi Sërbisë ku gjith'ashtu u lith mirë me armiqtë shekullorë të kombit Shqipëtar të cilët ishin të gatitur në plotësimin e ndihmës së tij kur t' a lypte nevoja duk' e turrur, pushtuar vizet e Shqipërisë eroike.

Në një kohë kur Qeverria rrebele! gjithë fuqin e saj e kish në Skrapar duk' e lëftuar me Greqinë, Esati i bashkuar me 5 mijë Malësorë Dibranë e të tjerë arrijti si kuçedra në Durrës ku pa fare kundreshtim mori frën e atij sundimi në dorë.

U ngul bukur në Pallatin Mbretënor; u xgjoth si kryetar i asaj Qeverrie dhe lajmëroi vizet dhe shokët e tij rebelër në gjuhë Turqisht dhe zyrtarisht duk' e i u thënë se Shqipëria do të mbetet nënë hie të Turqisë e më së fundi do të kryesohet me një Princ nga Trashëgjimtarët e Turqisë.

Me mënyrë dëshpërie thërret Qamil Elbasanë i cili i kundrështonte rreptësisht me armë dhe e burgosi; gjith' ashtu dhe të tjerë kundrështarë të tij arrijtin në rrë-

zikun e humbëjes të jetës e tyre. Për të fituar akoma simpathi fali të dhjetat, ndaloj pullat me zhgabë si dhe gjuhën Shqip, flamurin kombëtar e vulat në gjuhën amtare të zyrvet.

Kryetarët e komisioneve të ç' do qyteti po ven' e vijnë në Durrës për të treguar plotësisht bindëje duk' e çfaqur se ata do të jenë kurdohera gati të sakrifikojnë jetën e tyre për themelimin e idesë, të formësë Turkomane në Shqipëri.

Për veç fanatikëve fetarë të cilët ishin të siguruar se ay sundim duaj qe i rrënjosur por dhe shumë njerës idealistër të cilët ishin lodhur së kundrështuari si me armë ashtu. me pëndë, fatkeqësisht e përkranë atë sundim trathëtor për t' i arrijtur qëllimevet, ambicivet dhe egoizmavet personale. Shumë pulle postare me fytyrë të Skënder beut u shitnë në fanatikërit rebelë mbasi u vunë një vulë Turqisht e cila këndon (Arrnautllëk postallari) dhe Italisht (posta Albanese) ku në mes të vulës një yll i cili tokonte mbi fytyrën e Skënderbeut.

Esati përpiqet ng' an' e Veriut e e Përrëndimit të shqipërisë të gjërësojë sundimin rebel si në Skodër e në Malësi gjithë ashtu dhe në mirëditë. Por mbasi idealiz-

ma e atyre vëndevet i kundrështoi, vendosi Qeverria rrebele t' i bindë me fuqi. Mbëlodhë gjithë ushtarët duk' e i shtrënguarë e duk' e i u djegur shtëpitë atyrej që nukë do të marrën pjesë. Në Vlorë, për këtë qëllim doli vetë komisioni për t' i bindur katundet që t' i apën ushtarë sa më parë. Por shkaku i mos bindëjes n' atë urdhër dhe vendim i popullit për t' i kundrështuar me armë shtrëngoi kryetarin e komisionit besnik i fortë i fronit t' atij sundsmi të vejë me të çpejtë te Esati ku përfundim i bisëdimevet të tyrej shkakëtoi dërguarëjen natën në Vlorë me Vaporr të 500 rrebelëvet. 3 Vjetht' e III qyteti kënditur me rrebela, valon fla nuri i Turqisë dhe këngë Turqish. Këjo fuqi rrebele mori tërë municionet, mbëlodhi armët si në Kaninë ashtu në Nartë dhe i dërgoi në Durrës. Kuman-dant' i tyrej Mustafa Ndrojani me fuqin' e komisionit të Vlorës zunë 40 kundrështarë të cilët i shpunë syrgjyn në Durrës, Komisioni u dorëzoi shumë të holla nga të arkës. Nga këjo thërreri dhe besnikëri e madhe që tregoi Z. Osmën, fitoi simpatinë e kryetarit të Qeverrisë Rrebele; Esati e emroi Prefekt si më vonë kur tërë qytet sundoheshin prej të tillë Hoxhë fanatikër.

njërës të pa dalur kurrë në fushën politike kombëtare.

Dëshir'e armiqve fqinjër q' ushqenin në dëm të Shqipërisë u mbarua plotësisht nga trathëtorët të cilët përdorë ç' do mënyrë deri sa i çkatëruan kreit bazat e forta kombëtare vënur prej kuvëndit të përgjithshëm të Ismail Qemalit.

Italia pushton Stazanë, nukë shkoi shumë ditë kur Greqia dërgon ushtarë të tjerë të rregulluar në Shqipërinë Jugore të cilët përveç që ishin të ngarkuar me municione por në vënt të flamurit Epirot vari flamurin e saj. Gjith' ato vize në të cilat ish çpallur komedia e aftonomisë Epirote u funë kreit në sundimin e Greqisë e cila çpalli n' Evropë se ky pushtim do të jetë i përkohëshëm me që do të respektohet vendim i Konferencës së Llodrës si dhe i Florancës, gjith' ashtu dhe Italia.

Musa Qazimi, rebel mbi rebelë.

Me gjithë që Esati luajti shumë rolë për t' i pasë të bindur rebelët por, ata mbasi e panë mirë se në vënt të babës që dëshironin ay gati po u siell papën; u ngrijtën tërë qytetet e Shqipërisë e mesme

për kondra atij. Dha e mori dhe s' qe e mundur t' i bindë.

Musa Qazimi, Myfti i Tiranës i cili gjëndeje po thua në vrejteje në Durrës u bë miaft i zoti sa të gënjejë Esatin duk'e i thënë se është i zoti t' i bindë kryengrijtësit. Mbasi u betua duk' e i u zotuar se do të qëndrojë kurdohera besnik' i tij shkoi pa durim në Tiranë.

Me qëllim kundreshtimi mbëlodhi popullin rrebel dhe mbasi çpalli kryengrijtëjen u derdhë për mbi Durrës, pushtuanë miaft vënde, Esatit i mbeti vetëm Durrësi dhe Vlora. Dy fuqi rrebele të çnderuarë nga nderi njerëzor dhe kombëtar po lëftojnë rreptësisht duk' e dhënë shumë dëme nga të dy anë.

Pushtim' i Vlorës prej Italianëve.

Anarqitë, trubullimet, mizoritë dhe varfëritë që vazhdojnë prej shumë kohë në Shqipëri shkakëtuanë që opinionin publik erdhi më një shkëllë sa nukë munt t' i bëhet ballë.

Më nj' anë Greqia, m' anë tjetër luftimet midis të dy Qeverrivet rrebele shkakëtoi pa fare kundreshtim, t' i ulet duk' e i thënë derri dajko më së fnnt dhe Italisë e cila

mbas pushtimit e Stazanit bëhet gati për në Vlorë.

Kushulla Italiane ish marrë vesh me kohë me parësinë Atdhemohonjës të cilët kishin përkrahur komedinë Esadiste për t'i arrijtur ditës që të mbarojnë dëshirat e trathëtisë me ardhëjen e Italisë në Vlorë. Kish bërë një Spital për të vobektër, kish hapur një shkollë, kish qirtur muzikën në mes të qytetit, kish bërë ca golupe në sqelë për kuaj, shëtisnin në qytet tërë një ushtarë kalorës të cilat qenë shënjat e pushtimit.

Dita 24 Shënëndre 914 u hap fjala prej prapagandistëve Italianë se (nesër dotë gjajë një gjë këtu në Vlorë). Më të nesëret 25-XII-1914 ditën e Prëmtë në mëngjes ora 7, hidhen kobure më shumë vënde prej Elmas Aliko Golëmbit, Zeman Delvina dhe Lame Golembit të cilët ishin të paguarë prej Çakos duk'e bërtitur (erdhi Greqia). Njëri u zu dhe dy të tjerët u funë në kushullatë Italianë.

6 vaporë t'Italisë paskan ardhur në sqelë, ora ish 8 kur Amiral Patrisi hodhi dy gjashtarë, qirti 1000 ushtarë detarë në sqelë, Prefekti ish në Durrës, zv. Ali Asllani shkoi te Kushulla ku i tha pse duallë

ushtarë Italianë në sqelë në një kohë kur këtu mbretëron qetësia — Kushulla i u përgjiej — nukë pyitet nga tinë ajo gjë për të cilën është marrë vesh Roma e Durrësi.

Një trumë ushtarë mbenë në sqelë në vënt të Policit që përzunë dhe një trumë tjetër e bashkuar me ca Italiane që gjendenë në këtë qytet, në mest të njëj murzie e të njëit pikëlimi të popullit shkuan para kushullës ku brrinë me zë të lartë (viva nostra Valona) rroftë Vlora jonë. Një tufë ushtarë të tjerë shkuan për mes pazarit në kryesi të njei oficerit i cili kish nxjerrë kllëçin, ushtarët me dyfeqe në duar u sosnë në Prefekturë ku vunë nga një ballë fishekë në maliher dhe qëndruan pakë minuta. Komisioni si dhe parësia rrebele ish duk'e pirë kafen'e mëngjezit në Prefekturë, Ahmet Lepenica radhiti xhandërmarinë dhe i prinë ushtarët Italianë me nder armësh duallë në dritare dhe kuvëndojnë mbi shijimin e pemëvet që suallë nga sundim i tyre që vazhduan me therori. Në Prefekturë Valon flamuri Turk, që nd'atë ditë ushtarët Italianë mbasi muarrë në dorëzim pa kundreshtim Policinë dhe Xhandërmarinë pushtuan me radhë kodrat e Vlorës.

Në këtë kohë Prefekti rrebell Osman Haxhiu i cili kish vatur në Durrës me të holla për të marrë simpathinë dhe urdhërin definitiv për Prefekt nga Esati, lajmëron Vlorën me telegram duk' e thënë — po vij me gëzim të math — gëzim i cili nuk ish gjë tjetër për veç që siguroi nëpunësinë dhe që përfitoi dhe ay shijimin e pushtimit të Vlorës prej Italianëve rriedhur nga sundimi rrebell dhe nga bisëdimet që bënin për hera me njëerës Atdhe mohonjës.

Dit' e pushtimit më darkë herë u publikua në popull proklamimi që vijon më poshtë prej Patris-it kumandant i divizionit detar dhe prej Kushullës Italiane.

(Proklamim për qytetarët e Vlorës)
Me rastin e çkarkesës në Vlorë t'ushtarëve e defit Italianë u drejtua në qytetarët e Vlorës proklamimi që vien më poshtë.

Qytetarë!

Trubullirat e mbëdha që gjajnë në këtë krahinë njëri mbas tjetërs e në kohëra të shkuara kanë paralizuar tregëtinë e qetësinë duk' e hedhur në rrezik jetën edhe malline e ndënjësve. Qeverria Italiane, ruajtës i vërtëtshëm e kujdestar i fatit të Shqipërisë do që qetësia e juaj e vënë në

një shprovë kaq të madhe të jet e siguruar.

Të thërritur për ndihmë nga dëshirat t' uaj, ushtarët detarë t' Italisë shkarkohen sot ng' avulloret për të përmbajtur rregullin e qetësinë edhe për të mbajtur juve.

Më 28 të muait pasdreke u hap lajmërimi verbal i Kushullës që më të nesëret dotë ngrihet flamuri kombëtar. Natet u hoq flamuri Turk i cili jetoj në Vlorë 3 muaj e 26 ditë.

Më 29-12-1914 që në mëngjes u radhitnë Gjendarmeria dhe një trumë ushtarë Italianë përpara Prefekturës, duk' e qënë gati një remet Shqipëtarësh, ora më 8 në mëngjes hapen 2 flamurë të paraqitur prej Amiralit, njeri kombëtar dhe tjetëri Italian nga të cilët i Italisë më të djathët dhe i Shqipëris më të mëngjër në portë të Prefekturës.

Arrin nj'ushtëri e shumtë stereje, i 10-ti regjiment i bersalierëvet nën kumandën e Kolonel Moskës të cilët muarrë vëndin në dorëzim nga ushtarët detarë.

Pas marrëjes në dorëzim të policisë dhe gjendarmarisë, nukë vonoi shumë kur Italianët muarrë me radhë në dorëzim Pre-

fakturën, Katundarinë. Postëtelegrafën, Doganën e të tjera zyra si dhe gjykatoren deri sa u bënë zotër në pushtimin e përgjithëshmë të Vlorës.

Opinionit publik i popullit fort' i dëshpëruar me shkak që kupëtoi fort mirë qëllimin e politikanëve Italianë të cilët në kuvëndimet verbal tregonin vazhdimin e njëit politike të dobishme në të ndrejtat kombëtare por mb'anë tjetër veprimet, punërat dhe qëllimet e tyre të çfaqura n' a siguronin politikën e tyre grabitëse dhe pushtuëse krejt në dënim, humbëjen e interesit kryesor të kombit Shqipëtar.

Tërë fuqia financiare Italiane q' u dërrn' axhentat, spiunët e tyre e ca më shumë mos kapacitet' i Prefektit e i të tjerë autoriteteve Shqipëtarë me nëpunësira të trashëguara që nga autoritetet rrebelë të cilët nga pazotëi'e tyre nukë hiqnin dorë së vaturi e së kërkuari ndihmë n' autoritetit Italianë, shkakëtoi q' armiku të hedhë miaft rrënjë të forta në dorëzimin, pushtimin e plotë të qytetit.

U bë zot tham Italia në Vlorë duk' e marrë në dorëzim tërë administratën e vëndit me nëpunës Italianë e me nga një

Komiser të cilët muarrë emërin (kujdestarët Mbretënor).

Fatkeqësisht nukë shkoi shumë kohë kur gjith' Administratat, gjithë Qyteti u ndryshua duk' e organizuar mbi gjuhë të tyreje e duk' e vartur jaftat Italisht në portërat' Administratavet.

Partizanët e Esatit, enteresantër, fanatikër të famëshëm, autoritetër të trashëguar prej sundimit rrebel të cilët guxuan që Vlorës eroike t' i xhveshin petkat kombëtare, t' a veshën me petka otomane dhe më vonë i arrijtin qëllimit duk' e veshur me petka e me formë Italiane.

Shumë Shqipëtarë antikombëtarë të shitur nukë hiqnin dorë së vaturi për here te kushulla dhe te autoritet Italianë duk' e çfaqur veten si përfaqësonjës të popullit e si njerës dëshëruës, miq t' atij sundimi.

Këto marrëveshëje antikombëtare që vazhdojnë tërë një prej autoritetëvet e njërvet në fjalë shkakëtoi guximin e bashkimit të shumë kombëtarëvet prej krahinavet Mesaplik dhe Kudhës të cilët shkuanë pranë kushullës dhe i thanë këto: I falemi nderit fuqisë madhështore për masat që mori! jemi sigur se Italia e madhe, mikesh e Shqipërisë nukë dotë na-

katoset në administratë e në shkelëjen e interesave kombëtare. Populli ynë nukë ka fare nonjë përfaqësonjës që të mirret vesh me ju. Po të këtë nevojë është gati populli të shënojë përfaqësonjës kombëtarë duk' e çfaqur që tash se autoritetët rebelë nukë kanë më të ndrejtë përfaqësimi).

Ky kundreshtim patriotik i kushtoi miaft dhe shumë pakë i futi në dyshim autoritetët Italianë të cilët formuanë zyrën politike, përkrahnë fanatizmen fetare duk' e i u bërë prapagandën si mbas ëndës së tyrej. Zyra politike e përkrahur në fanatikët fetarë, n' autoritet rebelë të cilët ca më shumë punojnë pa hequr për kondra interesit kombëtar; nukë humbi kohë së vepruari me ç' do mënyrë për të ç' rrënjosur kreit nga trut' e njerësisë ndienjat e shënjta kombëtare.

Mb' anë tjetër Musa Qazimi po përparon deri sa me shumë humbëje nga të dy anët kish pushtuar Durrësin më 5 të Shënëndreut 1914. Esati me fuqin e vetë u fut në vaporr, më 6 të atij muai bëhet një luftë ë rrepët përfundim i të cilës nga bombardim' i vaporrëvet Italianë shtrëngoi fuqin' e Musa Qazimit të lënë Durrësin në duar t' Esatit. Më 31 Shëndëndre, fuqia

rrebele e Musa Qazimit kish pushtuar dhe Fierin e Beratin. Por në Berat filluanë lëvizëje, Bektash Cakrani pushton Ballçin' e Sellishtn. Fuqi' e Musa Qazimit mbasi lëftoi me Esatin pushtoi plotësisht prapë Beratin e Fierin më 16 të Jenarit 1915.

Fuqit e Musait me Esadistët lëftoi në Malas i cili është një orë lark nga qaf' e Murzinës, fuqia e Musait mbasi qëlloi me top hodhi lumin e Devollit ku nga Esadistët u vra Fërit Vokopola, Jashari me të vëllanë nga Malasi. Fuqia e Musait zunë katundin Bishovë i cili është një orë lark nga Ballçi. Bektashi u trëmp dhe duk' e lënë Qeverrinë në vënt arrijti në Vlorë. Zyra politike italiane me ç' do mënyrë përpigjet të çkatërrojë fuqin' e Musa Qazimit, i cili mbasi e kupëtoi këtë dhelpëri ndaloi marrëdhëniet me Vlorë.

Malësorët e Veriut sulmojnë me një terrori të Madhe dhe marrën Jakovën por një fuqi e shumtë sërbe më 15 të Marsit 915' e pushtuanë prap.

Fuqia rrebele e Musa Qazimit e shtrënguar nga mos pasia ushqim, si të tërbuar më 23 Mars 915 sulen prapë përmbi Durrës duk' e bombarduar me top Pallatin e Mbretit në të cilën rrinte Esati. Tmerim i Dur-

rësit arrijti më një shkallë sa populli të banojnë anave dedit, Musa Qazimi, për të siguruar ushqimin e fuqisë së vetë mbëlodhi tërë drithët, pasuninë e popullit. Shumë të këqia bëjnë në Myzeqe. Duk' e qënë vetë gati Musa Qazimi në Berat, më 25 Prill 915 varrë, vranë shumë njëres idealistër Shqipëtarë si Baki Gjirokastra me Smail Klosin, Doktor Kajana e të tjerë të cilet sa doç' u vunë në plump pa fare mshire pse se deshnin nderin e mvehtësinë e Shqipërië e që nukë u bashkuan me luanitë por dhe në minutë të fundit nukë harruanë dëshmorët e kombit së thënuri pa reshtur " rroftë Shqipëria, rroftë flamuri i kombit „.

Trathëtor i math Esati me anë të Alush Loit kërkon të pushtojë Shëngjinë por mbasi nukë mundi dot të bëjë gjë as me fuqi, prapagandë as me të holla shkoi në Shkodrë ku mbasi u përgatit mirë me një fuqi të shitur e cila pandehte se duaj të kryente mejtimin e vetë duk' e vartur flamur e Turqisë ; filloi vënien në veprim të qëllimit. Kundrshtim i atdhetarëvet Shkodrianë shkakëtoi hidhrimin e rrepët nga të mos pranuarit e idesë fanatike dhe ashtu u sul si i tërbuar të pushtojë Taraboshin. Hap flamurë e Turkut dhe gati të fillojë luftimi

me idelistet shqipëtarë. Kushullat rynë midis tyre duk' e i porositur të rrijë Alushi i qetë së ndryshe gjën vëndi të zonë! Idea kombëtare e Shkodrës së famëshme kish aqë rrënjë të forta sa sulmet e fanatikëvet Esadistër të cilët nuk' e kupëtonin se me këto siellie janë duk' e rëmihur varrin e vëddit të tyre; duall kreit të kota.

Fuqia Italiane, me përdorimet politike të këqia q' është duk' e përdorur në Shqipëri ka fituar një antipathi aqë të keqë sa nukë munt të përhapet në pushtimin e krahinavet të Vlorës për veç pakë katundevet në Topallti ku kish mundur të mbëlithte gjith armët. Pra zyra politike kish vendosur që të sigurojë bindien e popullit me anë të mos dhënëjes e ushqimit: gjith'ashtu kish ndaluar tregëtarët nga të prurit drithë së jashtësini deri sa popull' i krahinavet të Vlorës me 6 Prill rrudhi në Vlorë me lutie të blejnë bukë. Shumë-kohë shkuanë që zotimet e autoritetëvet italianë për t' u shitur drithë duallë të rrëme. Populli i mjerë u dëshpërua urish sa shumë vetë i dhanë funt jetës së tyre duk' e vrrarë vehten, dhe shumë të tjerë si në Radhimë e tej u marrosnë nga të ngrënurit bar të helmurar. Lajmet që vijnë

në qytët më 22 Prill 1915 siguronin se në krahina të Vlorës kanë vdekur urish dhe kanë vrarë vehten nga ky shkak shumë njërës. Krahin' e Lopësit lajmëron autoritetët italianë duk' e i siguruar se ata do jenë gati të bashkohen me armikun Grek o me Musa Qazimin në qoftë se nuk' u dërgohet ushqim.

Më së funt, më 24 Prill 1915 mundë t' arrijnë 1200 dhe më 7 Maj 1000 kuntalë drithë të cilat fatkeqësisht kush duai t' i merrte më parë.

Sot në këtë kohë kaqë të zezë e të rre zikëshme për veç vrasievet, varievet dhe vojtievet e popullit po bën ballë rreptësisht kriza ushqimore të cilat u shkakëtuan nga trubullimet dhe nga kryengrijtëjet e pushtimet më shumë sojë Qeverrira.

Për veç gjysmë e Shqipërisë që Konferec' e Llondrës e la në pushtim t' armikëvet por dhe gjysma tjetër q' ajo Konferecë e njohu për Shqipëri indipendente fatkeqësisht u bë qëndër' e lodravet, dramavet të feodalëvet e të trathëtorëvet të cilët shkakëtuan për ndarien në sundimet dhe Qeverrijet të poshtëthëna.

1° Qeverri e Shkodrës kreit kombëtare.

2° Qeverri e Durrësit m' anë t'Esatit.

- 3° Qeverri e Musa Qazimit që sundon Shqipërin' e mesme.
- 4° Vlora nënë pushtimin Italian.
- 5° Vizet e Shqipërisë Jugore nënë Greqinë.
- 6° Vizet e Veriut nënë Serbinë.

**Mjerimet, vojtëjet fatkeqe e barbare
në popull të shkakëtuara
nga autoritetët politike Italiane.**

Italia, më së fundi mezi munda të gatitet që të marrë pjesë në luftën botore e cila më 22 Maj 1915 i preu marrëdhëniet me Austrinë dhe më 23 ditën e Diell në mest nate filloi lufta midis tyre.

Dit' e zezë filloi të duket, mjerimet në popull të Vlorës filluan të çfaqen që kur se Italia ryri në luftën botore mbasi pa fare kundrështim politik hodhi në gëthetrat rrëçjepëse administratën e vëndit.

Si lubi e madhe hapi gojën e rrëçjepur dhe po ngiste dhëmbët e gjatë, me buzë të zeza e të tmeruara filloi të drobitë trupa Shqipëtarësh për të bindur që të zapëtojë pa kundrështim Malesinë e Labërisë. Por mejton një shkak, një mënyrë t' organizuar me anë të së cilës të fillojë duk' e vënë në

veprim programin e rrepët të pushtimit, të fatkeqësivët, të këqia vet dhe barbarizmat natyrale të tyre.

Ish në muain Maj 1915 kur Gastoldi i zyrës politike me mënyra dhelpërie përkrahte fanatizmën për kondër idealistevët, i shoqëruar me Çakon, Ali Beqirin dhe me autoritetët e vëndit rrebelë bisëdonte mënyrën e krijimit të njei vepre fatkeqe e cila të shkakëtonte grindie dhe përçarëje në popull dhe ajo më pastaj si lubi gjakpirëse të mbaronte qellimin e saj.

Plagosëj'e Ali Beqirit prej armiqvet personal u paralizua si e shkakëtuar prej njei komploti Shqipëtar. Mbasi u organizua mirë komploti dhe ankim'i të së plagosurit në gjyqin ushtriak — u vrava prej komplotit Shqipëtar me që kurdohera kam punuar për kondra Shqipërisë në favor të Italisë — u vërtetua prej autoritetëvet rrebel Prefekt Osmëq Haxhiu, Major Ahmet Lepenica, Elmas Bedini e shumë të tjerë filloi rreptësisht së vepruari gjyqi ushtriak duk'e burgosur ma se 50 idealistër kombëtarë. Me shumica ushtarësh rrethohen shtëpira, lidhen njërës prej krahinavet dhe ashtu ca më shumë mbushen burgjet pitër më pitër me njërës.

Gjukatoria ushtëriake gjërsohet rreptësisht dhe plotësisht mbi hetimin e këtij komploti i cili plotësohej aqë shumë sa dita ditës gjërsohej më tepër deri sa arrijti më një shkallë sa të varen ca nga të quajturit komplotistër të pa fajshëm me qëllim të rrënjoset ca më shumë armihu në vizet arbënore.

Gjyqi ushtëriak me shkak të këti komploti i dha popullit aqë një tmer e një frikë sa s'mbeti guxim njërëzie me që atëças lidhej dhe burgosej në binca të thella n'errësirë si antar i kësaj pune.

Përfundim i bisedimevet në Rromë mbi këtë çështëje u nda më ndysh: Një parti dëshëronte që me faj pa faj të shduken ca nga komplotistërit e një parti tjetër Porlamentare më e fortë i hoqi vrejhtëjen Qeverrisë italianë që të vazhdojë një politikë pakë të kumbisur në bazat njërëzore siç e kish Austria.

Një komision i dërguar nga Rroma filloi ndrejtesisht në hetim të çështëjes e organizuar dhe vendosi lirimin e më të shumëvet pas 5 muaj burk dhe një pakicë prej tyrej u mërguan n'Itali.

Zyra politike e cila me përpiëkëjet e saj pandehu se e çrrënjosi dhe çkatërroi

idenë kombëtare dhe për veç që u rrënjos ca me mirë por provoi tërë kundrestarët të cilët filloi ca nga ca me qindra po thua t'i ndajë nga fëmij' e tyrej duk'ë i hedhur për kohë të gjatë në Siçilia e në Favinjanë.

Partia tjetër Shqipëtare që fituanë simpathin' e zyrës politike duk'ë i u ushqyer veprimin e qëllimevet të saj në dëm të Shqipërisë muarrë në punësira, fituanë shumë të holla me anë të tregëtisë. Por kush nukë kish besimin e plotë t'autoritetëvet Italianë shkuanë një jetë të keqe duk'ë qënë në sytë keqë të zyrës politike, të Policisë dhe të Karbinerisë të cilët nuk'i lejonin as pakë të luajnë nga shtëpit'e tyrej.

Italia e madhe u tregua aqë likështë për kondra një grusht njëres Shqipëtarë sa popull'i shkretë i habitur, i shtypur kreit me anë të lubisë madhështore, të spiunëvet e shumtë e të disa persona antikombëtarë të përkrahur prej asaj fuqie, i dhanë guxim Italisë të mbarojë qëllimin e saj duk'ë demoralizuar ndienjat kombëtare, karakterin dhe zakonin e duk'ë shtrënguar ca më shumë prapagandën me anë të

shkollavet që hapi në çdo katunt mbi gjuhënë Italisht.

Gjuh' e shënjtë, Shqipija e duhur, e bukur dhe e vjetër e kombit bujar u ngre dhe librat mbenë të hédhuta në pluhurin e shumtë të bincavet e thella.

Ushtarët e shumë Italianë, 100 e ca mijë shpirt që çkarkuanë në Vlorë në Mars të 1916^{rs} e forcuanë akoma këtë disiplinë t' egër jashtë kufisë njerëzore dhe qytetënore të cilët u ngulë më ç' do kënt e më çdo katunt duk' e bërë forteza të plota dhe udhëra të shumta deri sa Vlorën e bënë një verdun të dyjtë.

Pat' i mbshehët i Llondrës 1915

Më parë duhet të përmëndëm, çështëjen kur Austria ishte në luft' e sipër në një kohë që Rusia e rreptësuar ishte unjur deri në Karpas, Italia mikia besnike e Perandorivët qëndrore gjeti kohën më të bukur duk' e i paraqitur një notë Austrisë e cila përmbante programin e kërkimevet Italiane. Me këtë mënyrë gjeti kohën më të mirë të përfitojë kërkimet e saj ose ndryshe ishte gati të mejtohej për vehte.

Pas këtyrej kërkimevet Italia duk' e

ngulur këmbë në programin e saj kërkon-
te akoma ng' Austria t' i njihet Vlora dhe
kështu e tutje Austria të mos kish të
ndrejtë interesimi as pak për punë të
Shqipërisë kur Italia t' a përdorte si të
duaj.

Franca dhe Inglitera i përkrahnin shumë
interesat e pa ndrejfa t' Italisë e të Ruisë
duk' e i u shkakëtuat ushqimin e lakëmi-
mevet për kondra sulmevet e Perandori-
vet qëndrore.

Austria e përlur dhe e shtrënguar miaft
nga ushtëria Ruse, në Karpas, me qëllim
të sigurojë asnjë anësin' e Italisë për gjithë-
kohën e luftës, u shtrëngua të njohë ve-
tëm ca të drejta të veçanta t' Italisë mbi
Vlorën. Pasi kuptohet nga nota e Italisë
8 Maj 1915 ku rrëzon lidhien Austro Gjer-
mane midis Italisë e cila thotë — Austria
vendosi të njohë interesin e veçantë t' Ita-
lisë mbi Vlorën — me gjithë këtë Italia
pasi bëri marrëveshëje me anën tjetër
Anglo Franceze, duk' e parë se Austria
gjëndet gati në shkallë të çkatërrimit ven-
dosnë politikanët Italianë të çpallën luftë
kontra perandorivët qëndrore.

Mbas formimit e Patit të mbëslehët të
Llondrës çpalli luftë kodra tyrej.

Austria, për të mburuar veten e saj, si domos për të siguruar interesat në Shqipëri me të çpejtë i dha një shqelm të fuqit Sërbisë dhe ryri në Shqipëri.

Pasi u përmënt më lart, kur Italia merresh vesh me aleatët e vjetër për çështjen e asnjëanësisë të cilën duhesh t'ambante gjer në fuqit të luftës; mb'anë tjetër prap n'atë kohë kish filluar në marrëveshjet e mbëshehta me aleatët e rij. Dhiplomacia Italiane pëlqeu më mirë të lërë Aleatët e vjetër dhe të sigurojë interesat e saj me Patin e mbëshehët të Londrës i cili u nënëshkrua më 26 Prill 1915.

Ky Pat kreit në dëm të Shqipërisë barazi me zotimet q' i kishin dhënë Aleatët Esatit; i cili i ipte Italisë Vlorën me qarket e saj si dhe të ndrejtat e zotimit kundruall aleatëve të rij për Shqipërinë.

Ky pat i dëmshëm i cili gërmoi varrin e thellë të kombit Shqipëtar i shtrëngoi italianët lakëmonjës të vërviten në luftë.

Ky pat i djallëzuar për veç që Italisë i dha Vlorën, limanin e famëshmë dhe Stazanë, akoma copëtoi tërë Shqipërinë si nga Juga ashtu dhe nga Veriu duk' e i u a ndarë Sërbisë e Greqisë kur t' a detë nevoja. Mbenë në një mejtim që në ish e

mundur kur Shqipëri e mesme të formohej një Qeverri e vogël, të mos kundrështohej as njëra fuqi.

Aleatët, pasi ndanë Shqipërinë në fqinjët barbare dhe lakëmonjëse të saj, nukë harruanë fare mundimet trathëtore t' Esatit por dhe atij ja paguan shpërblimin e vepres duk' e emëruar më vonë Princ n' atë copë Shqipëri të mesme e cila natyrisht duaj kish një jetë fort të shkurtër.

Lufta Italo-Austriake në qarke të Vlorës

Ushtëria Austriake, mbasi kupëtoi përfundimin e prishëjes së politikës me Italinë pa humbur kohë prishi Sërbinë fuqin e të cilës duk' e çkrehur këmbë në këmbë arrijti nd' anë të Vijosës duk' e pasur me vehtëshqipëtarët e vizevet veriore si dhe të Kossovës.

I pari Airopplan Austriak arrijti në Vlorë më 19 të Marsit 1916. Filloi lufta midis dy fuqivet të mbëdha duk' e qënë të bashkuara me fuqi shqipëtare e cila shkakëtoi dëme të mbëdha nga të dy anët. Më 8-30 Qershor 916 vijnë shumë italianë të plagosur nga Vijosa në Vlorë. Durrësi lombardohet rreptësisht dhe më në funt ra në duar t' austriakëvet.

Më 13-14-15-16 Gusht bombardohet qytet' i Vlorës ku digjen shumë shtëpi e dyqanë.

Italianët kundrështojnë me topa e me mitraloza. Luftime gjajnë si në tokë ashtu dhe në det. 11-12 Vjesht e III 916 u mbyt G. Bandini me shumë ushtarë midis Stazanit e Karaburunit i cili u varros në Vlorë. Italianët miaft të trëmbur futen pa pushim në për trinçerat e shumta të gatitura me ç' do anë ku n' atë kohë u shkakëtua një zjarr prej tyre i cili dogji 126 copë dyqane.

Dëshir' e shqipëtarëve të vizevet veriore për të marrë Vlorën me luftë u ndalua prej Austro-Gjermanëve me shkak se Vlora mburohej me forteza në form modern e cila quhej një Verdun i dyjtë. Shtypi Gjerman kish çpallur kundër armiqvet tyre në mënyrë se çështj' e Vlorës ma me rëndësi për Perandoritë qëndrore nukë do të merte funt as me luftën e Vijosës, as me bisëditet në Romë o në Vjenë por ka për t' u përfunduar ajo çështij me rëndësi në përfundimin e provimit t' armëve që do të përdoren s' afërmi në Karso.

Pushtim' i visevet Jugore prej ushtërisë Italiane

Italia më 23 Gusht 1916 pushtoi Himarën dhe më pastaj pushtoi tërë vizet Jugore duk' e ndjekur Grekërit.

Franca dhe Italia me qëllim të shtrëngojnë Kostandin' e Greqisë të dalë ng'asnjëanësia dhe t'a bëjnë shoqe me vete, ushtëria Italiane pushtoi Janinën. Mbeti vetëm Korça në të cilën Fransezet krijuan Rrepublikën Autonome nënë mbrojtëjen e ushtërisë Franceze ku qirti dhe kartë monëllë n' emër të Korçës.

Në këtë kohë populli vllëh të Pindos ç' pallë Autonominë e Krahinës së tyre, si dhe ata të zagorit duk' e u bashkuar me Shqipërinë nënë mbrojtëjen e Italisë. Dëshir' e tyre u paraqit dhe në kuvëndin e e paqes më 24 të shkurtit 1919 prej Turhan Pashës q'ish kryetar i Qeverrisë Shqipëtare të Durrësit dhe krye Delegat i dërgatës në Konferencë.

Janina u lirua prej Italianeve me shkak që Venizellua besnik i Aleatëve zuri vënd' e Kostandinit e ikur.

Politikë qesharake.

Franca nga Korça dhe Italia nga Vijosa përpiqen të thyejnë fqit' e Qeverrivet Qëndrore duk'e qënë të bashkuara me Grëkërit dhe me Shqipëtarët. Dhiplomatia Italiane, për të pasur Shqipëtarët besnikër dhe shokë të vërtetë në luftë kundër sulmevet e rrepët t' armikut çpalli më 3 Qershor 917 mvehtësin' e Shqipërisë nënë mbrojtëje të saj me qëndër Gjirokastën duk' e përjashtuar Vlorën e me këtë mënyrë të mundë të sigurojë interesin e saj, të forcojë fuqinë morale të çkatëruar t' ushtërisë e vetë. Mb'anë tjetër, dhe Austria kish çpallur një të tillë gjë nënë mbrojtëjen e saj.

Por ajo u bazua në mbrojtëjen e të ndrejtavet kombëtare duk' e lënë administratën e vëndit në duar të Shqipëtarëvet të cilët kanë si kryeqytet Shkodrën. Austria nuk' u tregua pushtonjëse si Italia e cila u përpoq aqë shumë kondra interesavet kombëtare duk' e shtrënguar milicinë Shqipëtare të derdhë gjak të kotëshm dhe të humbasën shumë prej tyrej në luftën Italo-Austriake. Kohëra plot me hidherime në të cilën Italia filloi të shtrëngojë ca më shumë dhes-

potizmën e vetë duk' ë mërguar njerës të pa fajshm e duke vrarë, vartur dhe humbur njerës Shqipëtarë me qëllim të mos guxojnë dot në formim të nonjëi marrëveshjeje me kryeqytetin Shkodër.

Koh' e shkretë dhe anormale në të cilën spiunët e shumtë rrojnë të kënaqur dhe Patriotët e fieshtë vuajnë në për burgje duk' e mbetur fëmij e tyrej keq e mos më keq nga të gjitha. Këto mierime vazhduanë deri në kohëra të fundit të vitit 1920. Popull' i krahinave të Vlorës, i përulur fort duk' e i u bërë mes atyrej mjerimevet jashtë kufisë njërezore sa Autoritetët Italianë qenë sigur qint për qint se Vlonjatë nukë do të marrën kurrë guxim në kundrështim kondra atij sundimi. Por ata që u jihnin fort mirë psikologjinë, patriotizmën dhe therorinë e këtij populli ishin në dyshim se këto mizori të çuditëslme nukë kanë bërë gjë tjetër për veç themelimit ca më tepër t' idealit dhe të nderit kombëtar dhe çfaqën kurdohera që politika Italiane e siellur në këtë mënyrë ka shkakëtuar dëmin dhe çkatërrimin e vërtetë t' interesit të saj.

Mënyra e xbritëjës të flamurit Kombëtar prej Italianëve në Vlorë

Politika grabitëse e Italisë e cila në ballë u tregua si mbrojtëse duk' e ngrijtur flamurin kombëtar deri në 15 Maj 1916. Duk' e u themeluar mirë filloi së vepruari politikën batakçeshë në xbritëje të flamurit ku e vetmia shënje kombëtare që kish mbetur deri tash pa grabitur. Më 17 Maj ditën e Mërkurë nukë ngrijtin as një flamur në Prefekturë. Pas ca ditëvet vazhdoi prapë ngrijtëje e flamurëvet. Më 20 Gusht prap nuk' i vari dhe atë ditë hoqi jaftat Shqip dhe vuri ato me koronën e Mbretërisë së tij.

Më 15 vjesht e parë 916 varet në zyrat e Qeverrisë vetëm flamuri Italian i cili vazhdoi së varturi rregullisht, lidhi Vlorën me Leçen duke njohur si një Provincë të saj. Ndaloj rreptësisht seremonin' e festimevet kombëtare ku që ditën që shkeli e deri afro 4 vjet nuk' u ndie fare në Vlorë nonjë festim o nonjë lloi këngë kombëtare.

Festim i 28 Vjeshtës e III të 1918, në mest t' asaj diçiplinë fatkeqe të fortë mundi të festohet prej njei grupit idealistër me nisëativën e Avni Rustemlt e të Bairam

Hallkos të cilët ligjëruan rreptësisht në shesh të math përpara Kumandës.

Ligjëratat e kësaj ditë qenë aqë të nxehta sa filloi me nxitim të çkëthen dejat e ngrirë të Shqipëtarëvet por fatkeqësisht mungim i njerëzisë duk' e mos ardhur të marrën pjesë shkaktoi dyshimin duk' e mos i arrijtur qëllimit që të varën flamurin kombëtar në Prefekturë.

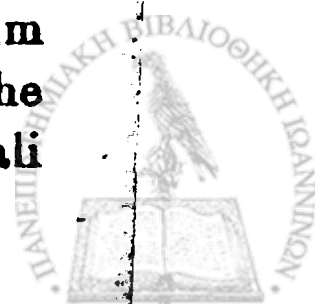
Ca pika më me rëndësi të ligjëratës e bërë prej idealistit e dyjtë janë këto: Më vien shumë hidhur që sot në këtë festim të shënjtë rreth flamurit kombëtar gjënden më shumë Italianë se Shqipëtarë. Shqipëtarit duhet të mos t'a trathetojë, të mos t'i shuajë ndienjat kombëtare duk' e mos frikuarë, duk' e mos i'u hequr ç' do rrezikut që munt të gjajë për arrësyë kombëtare. Të mos shitemi në të huaj se ajo dotë sjellë dëme të mbëdha n' Atdheut t' onë. Shqipëtarit nukë trëmbet kurrë nga disiplina e ushtarëvet Italianë që gjënden rrotull nevoj. Pse se këta nukë kanë ardhur për të zapëtuar tokën t' onë të bekuar por kanë ardhur me qëllim të ndalojnë sulmet e armiqvet tyre. Toka e bekuar e Vlorës e e tërë Shqipërisë është jona në të cilën duhet të rrojmë të lirë dhe asnjë fuqi

nukë munt të na ndalojë dot nga kyj qëllim. Shqipëria mb'anë të Jugës e të perëndimit ka kufinë natyrale me detërat q' e ndajnë nga Greqia dhe Italia. Përtej buzës e Adriatikut është motra e madhe sllavushe dhe përkëtej në buzën lindore të Stazanit është motra e vogël syzezë të cilat vështrojnë njëra tjetrën me sy të zgurdulluar „

Karabinierët e shumtë Italianë t'armatosur vijnë rrottul gati ti ndalojnë por guxim i plotë i idealistëvevet, i ndalonte me frikë se duaj derdhej gjak dhe ngjarie e tilla duaj t'i kostonte më shtrenjtë politikës Italiane.

Politikanët Italianë u hidhruanë fort nga këjo nisiative e idealistërvet në një kohë q'ata nukë pandehnin me që popullin e qytetit thua po é kishnë stërvitur në sermonit e festimevet të tyre. Për shëmbëll seremonia e trekut të mbuluar më 31 Maj 1918 e ajo e spitalit civil në Teferiç më një Qershor ku u kënduan shumë ligjërata të gatitura prej Italianëvevet si mbas interesavet e tyre. Në të parën u fol thënia e gatitur prej zyrës politike nga Qazim Kokoshi Shqip, Petro Korçari Italisht dhe në të dyjtën V. Goxhamani e Seid Qemali

i cili ish emëruar Prefekt në vënt të Os-
mën Haxhiut.

Armë pushim i luftësë botore dhe Konferenc'e Paqës

Më 31 Gusht 1918 mundi të vihet në
veprim çpallëj'e përfundimeve të marrë-
veshëjevet që kishin vazhduar deri tash
mbshëhtazi prej qarkevet politikore midis
fuqivet e mbëdha dhe Wilsonit t'Amerikës
duk'e u pushuar lufta gjekësore 4 vjeçare
që kish filluarë më 31 Korrik 1914; mbi
bazë të 14 pikavet e Wilsonit.

Gjermanët njërës lufte, trima dhe të
qytetëruar, të përparuar më shumë se të
tjerët kishin pushtuar Rusin'e madhe dhe
më pastaj i u resht Evropës me qëllim t'a
pushtojë për t'i bërë ballë krizit ekonomik.

-Dhiplomacia Amerikane u përpoq ma-
terialisht dhe politikisht për t'a shpëtuar
Evropën nga ky rrezik, nga këjo prishëje
e domoshdoshme prej turrës Gjermane e
cila e kish po thua si lodrë pushtimin e
tyrej. Gjermania e qytetëruar me të vër-
tetë, qe e shtrënguar politikisht të pusho-
jë luftën duke marrë për sigurim të liris'e
popujvet të ndryshme bazën e të 14 pi-
kavet e Wilsonit.

Filloi pra të hiqet rregullisht nga vëndet e gjëra që kish pushtuar.

Pushim i armëvet filloj nga Bullgaria dhe pakë më vonë filloi rrvolusioni n'Austri i cili për pakë dit i dha funt Mbretëris'e famëshme të F. Zhozhefit. N'atë kohë ushtëria Austriake u shtrëngua të lërë vizet e Shqipërisë. Me të çpejtë ushtëria Italiane balloi duk' e pushtuar Shqiperin' e mesme dhe të veriut për veç Shkodrës e cila ish pushtuar më parë prej ushtërisë ndërkombëtare si dhe Korçës e cila gjendej në duar të Francezëvet.

Dhiplomacia Italiane, mbasi mori frën e Shqipërisë në dorë thirri të parët e kujdo vëndi në Durrës ku me anë të këtij kongresi formoi Qeverrinë Shqipëtare, një Ministri nënë kryesi të Turhan Pashës dhe M. P. brëndëshme Myfit Libohova e të tjerë si Mustafa Kruja njërës të simpatizuar prej Asaj Qeverrie.

Kongres i Durrësit i mbëledhur më 25 Dhjetor 1918, në mbëledhëjen kombëtare, e mbaruan kuvëndin me formimin e një Qeverrie të përkohëshme së cilës i u vu për detyrë kryesore t' i rrëfente e t' i provonte botrs se në mest të Adriatikut e të Jonit me një anë, të Vardarit, të Bosnës

e të Malit të Zi me tjetërnë rron një komp që kërkon vëndin e vetë ndërmjet shtetevet të lirë të Europës.

Një Dejegaci Shqipëtare nënë kryesi të Turhan Pashës natyrisht të ndihmuar me ç' do mënyrë prej dhiplomacisë italiane marrën pjesë në konferencën e paqes të Parizit duk' e i paraqitur kuvëndit e paqes kërkimet e enteresatëshme të kemit Shqipëtar.

Për fat të keq dhiplomacia grabitëse italiane ngutet së nguluri këmbë rreptësisht së kërkuari porësinë (mandatën) mbi Shqipërinë dhe pushtimin definitivë të Vlorës. Anglia dhe Franca me qënë se kishin marrë barrë kundruall Italisë me faktin e Llondrës të mbshehtë i cili ishte çfaqur prej Bolshevikëvet, nukë mundën të bëjnë ndryshe për veç të binden në njohëjen e kërkesavet Italiane.

Gjëndej e polilitikës në këtë pozitë shtrëngoi Turhan Pashën t' i shtrohet n' atë mejtim. Disa antarë të Delegacisë çfajnë pa kënaqësin' e tyre dhe mbasi e rrëzuan kryetarin e Delegacisë paraqinë rishtazi shkrime dhe protestime në kuvëndin e paqes. Në kundrështim të këtij mejtimi ishin shumica e Dhiplomacisë Shqipëtare.

Por për fat të keq nukë panë as një për-
krahije prej fuqivet të mbëdha. Mb' anë
tjetër Italia thirri me të çpejtë në Paris
Myfit Lubohovën e të tjerë të cilët formuan
shumicën duk' e bashkuar në mejtim të
Turhan Pashës.

Delegacia Greke e përkratur dhe ajo
në ndihmën e fuqive të mbëdha kërkon të
futë nënë sundim definitive tërë Shqipërinë
e Jugës duk' e çfaqur se tërë orthodhoksët
që banojnë në Shqipëri janë Grekër. Por
këjo kërkesë u rrefuzua me prova të shen-
doshëta prej Delegacisë Shqipëtare.

Fqinjët, armiqtë t' onë të rrepët me një
organizim shekullor përpiqen për dëmin e
Shqipërisë, sa me fjalë aqë me pëndë e sa
edhe me të holla ; mjete të cilat nevej na
kanë pasë munguar kreit deri sot dhe sot
ekëndiparë janë të pa miaftuëshme.

Sado që Delegacia e jonë u përpoq rrep-
tësisht me memoramdumet që paraqiti në
konferencë prej Turhan Pashës d. 12 Shkurt,
24 Shkurt e tej por nuk munt t' i arrijnë
dot qëllimit mbasi organizata e armiqvet
nguti dhiplomacinë e pa shpirt njërezore
të veprojnë në dëm të Shqipërisë tue kuj-
tuar se mos njohëja mvehtësinë e Shqipë-
risë si me thënë të presën një ferrë, një

bimë te egër që i bën jezull përparimit njërëzor.

Konferenca e ca më shumë Vilsoni i cili njihte for mirë intrigat e fqinjëvet t' anë; mbeti në dyshim e në mosmundëje me shkak se sheh që Aleatët e tij Evropiane mbasi u siguruanë nga rrëziku Gjerman filluanë nga të mos bazuarit mbi të 14 pikat që kishinë pranuar më parë.

I vetëmi Vilsoni që bazohej mbi të ndrejtat kombëtare ngul këmbë duk' e dërguar në Shqipëri për të bërë hetimet e duhura mbi dëshirat e popullit në Shqipëri një Delegat Amerikan i quatur Gjyzepe Havani i cili erdhi në proto të vitit 919 dhe shetiti gjithë vizet e Shqipërisë.

Kudo që shkeli si në vizet Veriore ashtu dhe në Jugore të Shqipërisë nukë pa nj'armoni të plotë me shkak se bajoneta Italiane nukë premtonte një të tillë guxim që populli të çfaqë dëshirat e zëmërsë kombëtare.

Gjenerral Ferrerua u përpoq duk' e shëtitur vetë tërë vizet me qëllim të përgatitë popullin që të kërkojnë porësinë Italiane. Shumë të holla derdhi, shumë prapaganda me të mirë dhe më të keqe bëri por as një qytet nukë pranoi të çfaqë të tillë dë-

shirë për veç ca të pakë Grëkomanë të Gjirokastrës të cilët guxuan të kërkojnë porësinë Italiane me qëllim të përçajne, e të trubullojnë opinionin politik që të mos sigurohet drejtim i interesave kombëtare. Me gjithë që seremonia e pritëjes së tij u pregatit mirë në çdo qytet për veç Vlorës por përfaqësonjësit e popullit nukë mundin të çfaqnin tërë vojtëjet, mos kënaqësitë si dhe ndalimin e shënjave kombëtare prej autoriteteve Italianë.

Shumë përshtypëje i bëri zotit Delegat në mefshtësinë që vazhdonte në popull' i cili brënda në një kohë miaft të gjatë të pushtimit prej Italianëve s' ka pasë guximin e shenjtë të sakrifikojë një lëvizie kombëtare me qëllim të sigurojë jetën e tij kombetare në një kohë kur fat' i vetë gjuhohet para Wilsonit në Konferencë të Parisit.

E para armë e shenjtë, e para kryengrijtëje kombëtare është ajo e Përmetit më 6 Mars 1919 e cila tronditi aqë keq politikën Italiane sa Gjenerral Ferrerua morri qërtime të mbëdha ng' autoritetët e tij.

Autoritetët në fjalë si në çdo qytet ashtu dhe në Përmet kishin marrë masat e du-

hura me çdo mënyrë për të mos ngjarë nj' e tillë lëvizëje patriotike që të qëllonte palcën e zëmërs të politikës Italiane duk'e qënë Delegati i shoqëruar me oficoera dhe me Karabinerë të shumtë t' armatosur.

Qëllimi origjinal i kësaj fuqie t' armatosur ish të ndalonte qëllimet dhe veprat e patriotëve të vërtetë që të mos mundën t' i vënë në veprim por si qëllim të çfaqur kishin vënë shkakun se Shqipëtarët janë t' egër e munt të vrasin Delegatin. Dy oficerë Shqipëtarë nga të Milicisë e Përmetit Demo Korça dhe Bairam Hallko muarr guximin duk' e i paraqitur një notë Delegatit me anë të së cilës i bënë të ditur gjithë rrolet, dramet që lozte Dhiplomacia Italiana në Shqipëri për kondra parimevet kombëtare për të siguruar interesin e tyre.

Delegati mbas bisëdimevet e çfaqura dhe të vecanta që bëri me Oficerat në fjalë iku gga Përmeti dhe n'atë kohë burgosen të dy idealistërit në fjalë. I madhi idealist Sihat Baga nga Nivica me shumë ushtarë shoqërohen me oficerët e burgosur dhe çpallën një rivolusion, një luftë të rrepët brënda në qytet duk'e vrrarë shumë ng'armiqtë dhe nëpër mes të gjith'asaj shumice duallë jashtë qytetit,

Trathëtim i disa Oficerëvet të tjerë Shqipëtarë që nukë vazhduanë në shoqërim të tyre si mbas fjalës, mbytej e Demos në lumë nga shtrëngim i zaganjosies prej ushtërisë Italiane, yrasëj e Sihatit prej ushtërisë Shqipëtare në Nivicë, të kryesuar prej Kapiten Ali Sevrantt, shkakëtoi të mos arrijë në përfundim qëllim i shënjtë i tyre i cili kish për të sjellur pa tjetër pëmë të dobishme në dobinë kombëtare.

Mb'anë tjetër Qeverri e Durrësit e cila kish kohë që vazhdonte një politikë të gabuar guxoi të pranojë kërkimet Italiane duke dërguar dërgatës Italiane në Paris një përmëndore me datë 14 Prill 1919 me anë të së cilës me gjithë që pikë së pari nuk'e njohën Patin e Llundrës por pandehën që dotë jetë e mundur t'arrijë puna, me një ndreqie së bashku që të ruajë Italia Liman'e Vlorës si dhe mandatën e Shqipërisë. Në këtë kohë ish e vetëmia shoqëria. Vatra e Amerikës e cila përpigëj si kurdoherë me çdo mënyrë të shpëtojë Shqipërinë nga rreziku. Por Dhiplomacia grabitëse e Konferencës së Parisit fatkeqësisht kishte ardhur më një shkallë sa munt të thuhet çiltazi se ajo ishte bërë lubia e keqe, folea e intrigavet dhe të pa ndrejtësivet në kurris të

popujvet e pa fuqishm. Mbas kthyerjes e Myfit Lubohovës nga Parisi, antarët e Qeverrisë së Durrësit ishin në një mejtëm nevojërisht mbi përfundimin e anarqisë që mbretëronte në Shqipëri nga pengimet q' i dëftoneshin prej autoritetëve ushtëriake Italianë. Mejtuan që të bëhej një akort në një mënyrë që të mos i përkishte independencës Shqipëtare duk'e marrë disa masa të cilat rrithnin nga pushtimi provizor i ushtërisë Italiane.

Myfit Lubohova, Fejzi Alizoti e të tjerë bëjnë një akort më 20 Gusht 1919 i cili pa mos firmuar rregullisht prej gjithë antarëve Ministrore dhe e dërguan në Paris, Pasi u pa prej Delegatëve Shqipëtarë që nukë ruante frymën e independencës që ish për prensip, u rrefuzua dhe nga an' e tyre u bë një kondër projekt i cili pasi ju komunikua Delegacisë Italiane në Paris, një kopie tjetër i u dërgua Qeverrisë së Durrësit për t' i komunikuar Dhiplomacisë e Romës me të cilët kishin kuvënduar.

Fatkeqësisht vanë të kota gjithë shpresat e Shqipëtarëve q' ushqenin nga gjyqi naltë i Parisit me qëllim se ay duk'e mbështetur ndrejtësisht mbi parimet kom-

bëtare duaj të fut në gjin' e mëmës së tyre dhe Kosovën e Çamërin akoma.

Vate kot dhe shpresë e popujvet të tjerë të cilët derdhë gjakun si lume në luftëngjakësore 4 vjeçare duk' e shpresuar se do sigurojnë lumtërinë njërezore të trashëguar. Gjithë kejo shpresë ishte e plotë dhe mbasi u nënshkrua armistia e pastaj. Gjithë ky gas arrijti të kthehet në dëshpërim që kur filloi padrejtësia nga mbledhëja e përfaqësonjësvet e kombevet luftëtarë në Paris për të xgjidhur problemat e fështira të përbotëshme.

Kur bisëdimet e pa ndrejta zunë të çfaqen prej Konferencës së Parizit gjithë bota e pa fuqishme si dhe ca më shumë Shqipëria ushqente shpresën e shpëtimit vetëm nga Vilsoni i cili duaj të vepronte pa tjetër të 14 pikat e pranuar prej fuqivet në luftë.

Lloyt George, Clemenceau dhe Orllandua me Venizellon të mbështetur në Dhiplomacinë grabitëse të vjetër murziten të nxjerrën në shesh të ndrejtën edhe nga ky shkak i shtrojnë përpara Kartëra të firmuara prej Shqipëtarësh si dhe prej Qeverrisë së Durrësit ku thoshin — pa fjalë nënë frikën e bajonetës, se nukë janë

të zotërit t' a qeverrisën Shqipërinë dhe i luten Konferencës që barrën e Qeverisë Shqipëtare t' i a apën Italisë të cilat vijnë një me parimet ndërkombëtare që kishnë për prensip të 14 pikat.

Me të vërtetë Vilsoni kish perpara dhe shumë memurandume dhe shkresa të shqipëtarëve kombëtarë të cilët përfaqësonin dëshirat e vërteta të kombit Shqipëtar por duk' e i kqyrur të gjitha me radhë i u mbush mëndia se shumica rëndon ng' an e Italisë; gjith' ashtu u bint dhe çfaq i mendimin e tij mbi pushtimin e Skelës së Vlorës, dhe mandaton e Shqipërisë. Në memorandumin e 9 Shënëndreut 1919 që i u dërgua Ministris' e Jashtësme t' Italisë prej konferencës njihnin pushtimin e Vlorës prej Italisë si dhe mandaton mbi tërë Shqipërinë.

Më 14 Jenar 1920, Anglia, Franca dhe Italia, duke përfituar nga mos gjëndëj e Vilsonit çelnë bisedimin e Adriatikut dhe në vendimet që dhanë rrëzonin kreit kuptimin e memurandumit të 9 Shënëndreut 1919 me qëllim të ndajnë Shqipërinë midis të tri fuqive si mbas Patit e Llondrës për t' i pasur në një armoni të tri fuqitë, Itali-Serbi-Greqi.

Më 10 Shkurt 1920, Wilsoni u dërgon një notë t' ashpërë me anë të sëcilës i proteston rreptësisht mbi vendimet e pa ndrejta q' u bënë pa pëlqimin e Amerikës duk' e u dhënë të kupëtojnë se nukë, munt të ndahet Shqipëria.

Në përgjigjëjen e 17 Shkurtit 1920 q' i dhanë Amerikës Anglia dhe Franca i bënë te njohur pranimin e kupëtimit të memorandumit 9 Shënëndre 919.

Pra nukë mbeti më gjë për Shqipëtarët Idealistër për veç të ngrihen me armë në dorë, t'i tregojnë tërë botës se tërë shkresat, memorandumet dhe tërë argumentet që u prezentuanë në konferencë janë të rrëma e në kundreshtim me ndienjat e vërteta të kombit Shqipëtar i cili ka dëshirë të pa tundur të rrojë i bashkuar edhe të jetë zot në vete në Shqipërin' e tij të dashur.

Shkaqet të cilat ngutnë popullin Shqipëtar të mbelidhen dhe mbasi të formojnë një Qeverri provizore, të shtien Qeverrinë e Durrësit; ishin të shumta, por ato ma të parat janë këto:

- 1° Dëshpërim i math që ndjen populli mbas lajmevet të fundit për vendimin e 3 fuqivet të ententës për copëtimin e Shqipërisë.

- 2° Vendimet e Qeverrisë së përkohëshme të Durrësit jashtë tagrit e kompetencës e kondër programit që i u ngarkua prej kongresit e Durrësit më 25 Dhjetor 1919.
- 3° Pengimet që ka treguar Qeverria e përkohëshme për ndalimin' e mbledhëje të senatorevet të vendosur prej kongresit të Durrësit si mbas dëshirës të popullit, e përziemia e tyre me shnderim prej Feizi Alizotit.
- 4° Anarqia, pa qetësia që mbretëronte në gjithë vizet e Shqipërisë të shkakëtueme prej pa kujdesisë të Qeverrisë e Durrësit.
- 5° Mos vijim i Delegatëvet nëpër detyrat e tyre në Durrës e largim i tyre prej detyrës pa arrësy.
- 6° Ndalimi zyrtar e intrigat dhe vrasëjet politike të përdorura për prapsimin e mbledhëjes të kongresit kombëtar të Lushnjës i dëshëruar prej gjithë popullit shqipëtar për të dalë zot Atdheut që ndodhet në rrezik.
- 7° Projektet e lidhëjet, dhe gati pranim i protektoratës prej tyre pa kompetencë e pa mos u biseduar çash-

tëja nga një mbëledhëje kombëtare.

Kongresi Lushnjës.

Që në Veri deri në Jugë të Shqipërisë, qiell i Shqipërisë ishte nxirë e bërë skëterrë, ato rë të zeza vinin rrotull mbi krye të njerëzisë ku tregonin se si kur s'kish mbetur më as një shpresë për kombin Shqipëtar.

Mund' ato kohë kur filluanë ashpërisht rëtë e skëterme e të rrezikëshme të mbulojnë malët, vëndet e bekuara Arbërore çohat dor' e hekur' e idealit fisnik t' a shpëtojë Shqipërin' e dashur.

Fat mirësia e vëndit bujar, Arbënor të bekuar në një kohë kur tërë bota e qytëruar kish vendosur varrimin e saj duk'e copëtuar në duar të fqinjëvet barbare; u ngre një fuqj kombëtarë kraharuar hekurt, e shtytur natyrisht nga ndienjat fisnike e cila çpalli bujarisht në botën Evropiane dnk'e i thënë se fati Shqipërisë dipendohet prej bijvet e saj bujarë.

Mbëledhije famëshme e njei grusht Shqipëtarësh në Lushnjë çau, shtëmëngi rët'e zeza dhe prishi e çkatërroi tërë vendimet e mar-

rëveshëjevet të pa drejta të botës e të qarkevet politike q' ishin në dëm të Shqipërisë.

Ajo mbëledhëj' e famëshme e kongresit në fjalë e përbërë prej Delegatëvevet e kujdo vëndi nënë kryesi t' Aqif Pashës u mbëloth në Lushnjën stratigjike më 21 Jenar 1920 e cila pati për qëllim të përmysë Qeverrinë Shqipëtare të Durrësit që kish mejtëm anti-patriotik dhe që ish vegël e verbër e Italianëvevet si dhe të formojë një Qeverri mbi baza kombëtare duk' e mos pranuar asnjë mbrojtëje të huaj në Shqipëri.

Ushtëria Italiane që gjëndeuj më çdo kënt të Shqipërisë, Qeverria e Durrësit dhe Esadistët të bashkuar për kondra këtij kongresi ishin të siguruar në mbarimin e qëllimit të tyre duke shpresuar se nukë do t'ish e mundur një grusht idealistër të vijne kondra njëi të tillë fuqie madhështore.

Fatmirësisht dha pemë të mira përfundim i njeit rroli kombëtar duke bërë të binden Esadistët, duk' e u dhënë fjalë si mbas ëndës e tyre se doj të thërrisnin Esatin mbasi të përfundohet qëllim i shënjtë i kongresit. Me këtë mënyrë Esadistët u bindë dhe muarrë pjesë së bashku me të tjerë kombëtarë të cilët mbasi formu-

në Statutin shumë të vogël kombëtar paraqinë një protestë të kuvend'i paqes në Paris e rëqarket politike të botës ku thanë : Shqipëtarët kombëtarë goditën të përmysën e të kthejnë së prapthi rrënjesh Qeverrin'e Durrësit fillo Italiane dhe të formojnë një Qeverri fjeshtë kombëtare në Tiranë me qëllim të shpëtojnë Shqipërinë dhe të sigurojnë mvehtësinë e Shqipërisë me kufirin e 1913ës.

Qeverri e Durrësit kreit aristokrate dhe antipatriote e bashkëpunuar me autoritetët Italianë kundreshtoi rreptësisht dhe me çdo mënyrë fuqie për të çkatëruar kongresin e shënjtë lindur prej idesë fjeshtë kombëtare duk'e qënë Ministrat e asaj Qeverrie në mejtim e në politikë të gabuar se Shqipëtarët nukë janë të zotërit të rrojnë më vete të tyre pa mbrojtëje të njëi Qeverrie të huaj. Mejtim i Dhiplomacisë të Qeverrisë e Durrësit me gjithë q'ish kreit anti kombëtare por ata besonin se duk'e ushqyer idetë Italianë në Shqipëri duaj shkakëtonte pa tjetër murzinë dhe bindëjen e Sërbëvet dhe të Grekëret të cilët për të mërguar Italianë nga buza lindore e adriatikut doj t'ishin të kënaqur të formonin një akort në favor të Shqipërisë duk'e sakri-

fikuar Kosovën dhe Çamërinë Shqipëtare.

Besoj të kish qënë ca më mirë që kongrës i shënjtë i Lushnjës mbasi u formua dhe mbasi formoi statutin kombëtar; më parë se të rrëzojë Qeverrinë antilegale të Durrësit të kish bërë një marrëveshjeje me Sërbo—Grekërit të cilët jam sigur se ata për të siguruarë buzën Jugo perëndimtare t'Adriatikut nga ndërhyrëja dhe pushim i njëit fuqie të madhe fuqi e cila duaj t'i dënon ata për vdekëje, pa fare dyshim duaj shkakëtonte sakrificën e tyre duk'e hequr lakëmitë mbi Kosovë e Çamëri me konditë që idealistët Shqipëtarë t' i vinin dërmën Italisë së madhe e cila duaj t' ish për t'a një kalë e trashë në sy të tyre.

Muk' u bë n' atë mënyrë e cila të prapste lakmitë dhe sytë e zgurdulluar të fqinjëvet t' anë me fuqi t' akordevet politik dhe t' armës Arbërore me shkak se nuk premtonte koha dhe mb' anë tjetër Qeverria e Durrësit antiligjore e bashkuar me Esadin duaj të sill mias trubullime e pengime deri sa Qeverri e lindur prej kongresit e shënjtë të mbaronte marrëveshëjen me Sllavo-Grekërit.

Sado që Qeverri e Durrësit dor' e fortë

e sëcilës ishte Mustafa Kruja, me zëmërim të math nguli këmbët të mos tundet nga froni duk' e quajtur kongresin e shënjtë i cili themeloi fronin e Shtetit si mbëledhëje trathëtore por përpara sulmevet e fuqisë kombëtare që si vesa përpara diellit ku frika e popullit e bëri t' ikij natën duk' e lënë vëndin pa dashur në duar të Qeverrisë kombëtare të Tiranës.

Si mbaë Statutit e Shënjtë Kombëtar të Lushnjës ndofta mbi baza të forta kombëtare por si mbas kohës kritike e anormale me lëndë të lehtë; u formua Qeverri e lindur prej kongresit madhështor me kryeqytet Tiranën, me një kshillë të lartë prej 4 vetash të përberë prej ZZ. Aqif Elbasanit, Dr. M. Turtullit, Imz. Bumçi dhe Abdi Toptani, gjith' ashtu një Ministri nënë kryesi të Sulejman Delvinës, M. P. Brëndëshme Ahmet Zagolli, M. P. Jashtësme Mehmet Konica. M. Arrësimit Sotir Peci, M. i Drej. Hoxha Kadria, M. i Financave Ndoc Çoba, M. i Post-teleg. I. Kosturi dhe i Botores Eshref Frashëri, si dhe përfaqësonjësit e kujdo qyteti që formuanë kongresin të cilit formonin Kshillën Kombëtare (senatorë).

Vendimet e kongresit shpëtimtar që dha me zana të përgjithëshme janë:

- 1° Rrëzimi me zana të plota pa kundrështim fare, i të Qeverrisë së përkohëshme të Durrësit.
- 2° Zgjedhëj e Dërgatës Shqipëtare pranë Konferencës së Paqes në Paris prej Imzot Bumçit, Mehmet Konica dhe M. Turtulli.
- 3° Zgjedhëj e Këshillës së naltë për të përfaqësuar me aftësinë e Shtetit Shqiptar deri sa të vinte mbreti në fron të Shqipërisë të cilët janë: si ma nalt.
- 4° Zgjedhëj e kabinetit të përkohëshme në kryesinë e Sulejman Delvinës si u the ma nalt.
- 5° Formim i një Kshille Kombëtare prej 37 Kshillonjësvet me kompetencë parlamentare.

Shqipëria filloi prapë një jetë kombëtare si dhe ajo e 1912-13-14, por ky organ formohet pas kaq therori e sakrificë dhe prova të kohëravet e kaluara të luftëravet Evropianë, i themeluar në baza kombëtare e i mbrijtur me gjakun e shënjtë të fisit Shqipëtar.

Mbretëria e Zhgabës filloi së vazhduari rugën e shpëtimit të kombit bujar dhe zhgaba trime 2 krenore po valon madhësisht

në Tiranë ; gjith' ashtu dhe këtë radhe zhgaba çau ato re të zeza që kish mbuluar tokën e bekuar e brigjet e Adriatikut si më 1912 kur duk' e qënë i mburuar prej Profitit e lirisë Arbenore e të apostolëvet e tij më besnikë siguroi fronin dhe lirinë kombëtare, liri të cilën e kish grabitur një barbar që më 17 Nëntor 1467 ditë fatkeqe e vdekëjes së Skënder Beut.

Valon ay flamur i shënjtë i lirisë i cili u prit më 1912 prej Vlonjatvet me kënaqësi e mbasandaj shkoi në Durrës populli i cili e kish kundreshtuar e gjith' ashtu këtë radhë valon madhësisht në Tiranë ku dhe ata në kohën e Esatit e kishin kundreshtuar. Gjith' ata që e kundreshtuan zhgabën trime shënj' arbënore, ajo u vate pranë dhe u zbuti zëmerat e tyre e u solli mirësinë e begatinë në fëmijat fisnike të tyre.

Mb' anë tietër Italianët të cilët përmbanin në duart' e tyre gjithë vizet Shqipëtare duk' e pare përparimin kombëtar, gjëndëj e rezikëshme për ta, në të cilën gjëndeshin ; lanë me të shpejtë vizet e Shqipërisë duk' e hequr më ca vënde anë detit e më shumë në Vlorë e në qarkun e saj ; ku kishin sy të veçantë.

Të mos shkojmë pa mos treguar katego-

rikisht se Delegacia e parë Shqibëtare në Paris me gjithë gabimet e saj, Dhiplomasist s' la gjë pa bërë që Shqipërisë t' i epeshin kufitë e saj q' i ka falur zoti dhe me shkresat e paraqitura në konferencë me datë 12 Shkurt 17 Mars, 8 Maj dhe 1 Qershor 1919 kërkoi jo vetëm tërësinë tokësore t' Atdheut pa varur në kufirin e 1913^{es} por edhe bashkimin e vizevet Shqipëtare që më [parë kongres i Berlinit dhe më pastaj konferenc e Llundrës më 1913 i kish këputur nga gjiri i mëmës së saj.

Mirë po kuvënd' i Paqes, pasi tham dhe me parë, ish poshtuar, ish vogëluar e ish bërë një vënt ku bisedohesh me dhelpëri Dhiplomatike duk' e marrë vetëm para sysh interes' i të fuqishmëve të jo e ndrejt e të dobërtvet e e Kombevet të vegjëj.

Përfundim dhe vazhdim i Konferencës së Parizit kish luajtur Shumë nga pikat kryesore të Vilsonit duk' e siguruar lakëmit' e fqinjëvet barbarë dhe në vënt që të vazhdonin ndrejtësisht duk' e rrëzuar Traktatin e mbshehët të Llundrës më 1915 e të dërgojnë një komision ndërkombëtar për të kqyrur punët e për të vazhduar një plebishist të cilën nevej do t' a kishim pritur me një kënaqësi të plotë nga që e

dinim se s' kishim kërkuar vëndin e botës por ato të fjeshta dhe ndrejtsisht t' onat; ata n' a u përgjeqnë më parë me marrëveshëjen Titoni-Venizellos në Gusht 1919 dhe me pas me memorandumin që tham të 9 Shënëndreut 1919 e me kompromeson që tham më 14 Janar 1920.

Tërë këto vendime e marrëvesheje ishin në dënimin e Shqipërisë ku me fort pakë ndryshime përsëritej gjithë pa ndrejtsia e traktatit 1915 duk' e bërë një Shqipëri të vogël, të dobërt e të skllavëruar. Pra populli Shqipëtar atë herë mundi të vijë në kupëtim se po shkelet e ndrejta kombëtare e se nukë munt të bëhesh punë të shpresuarit te një konferancë që kish për prensip tërë intrigat e gënjeshtërat e sidomos nukë mundimë dot Shqipëtarit të durojë nënë thundër të njëj Dhiplomacie t'atillë tue shpresuar sigurimin e jetë fatale siç ishte duk' e shpresuar Qeverri e Durrësit dhe vendosi të vdesë e t' a shesë shtrënjt' lëkurën e tij të varfër. U bë mbëledhej Lushnjës dhe u formua Qeverri e Tiranës e cila mori frën e popullit në dorë dhe punon pa reshtur. Por puna ish miaft e ndaluar nga që Italia ka ngulur këmbët e po mbahet rreptësisht në Vlërë si dhe prapë

ajo Itali përpiqet me çdo mënyrë e me anë t' Esatit duk' e çpyfur një farë Osmën Bali me shokë me qëllim të prishën Qeverrin' e Tiranës, të vijë Esati në vënt te saj dhe Italia mbetej në Vlorë.

Si më parë ashtu dhe në një kohë kur filloi vezhdim' i luftës së Vlorë Osmën Bala me të tjerë Esadistër të cilët' u lodhë së kërkuari prurien e Esatit, tre herë bënë kryengrihtëje të rrepta dhe të ndihnuar me çdo farë mënyrë e gjith'ashtu me të holla prej Italisë. Për fat të bardhë Kabineti Sulejmën Delvinës dor'e hekurt e sëcilës ishte pa dyshim si kurdoherë Ahmet Zogu, dijt'i t'u lozë rrolin më të math; gjith'ashtu më së fundi fuqia e Aqif Pashës; Mustafa Krujës dhe e Bajram Curit i arrijtin qëllimit duk'e i prishur kreit kryengrihtësit dhe shkakëtarët i burgosi në fortesë të Gjirokastrës.

Shërbimi me ndrejtësi me armoni, vazhdim i njëi politike të kënaqëshme prej Qeverris e Tiranës shkakëtoi përfundime të mira në dobi t'Atdheut. Dorëzim i Korçës prej Francëzëve në duar të Shqipëtarëve më 26 Maj 1920 si dhe e Shkodrës prej fuqivet Ndërkombëtare t'Alatëve, ku bashkim i të dy qyteteve kryesore me

popull më të xgjuar e idealistër siguroi themelimin e mbretëris së zhgabës e ca më shumë fuqinë morale të popullit.

Politik'e përbrëndësme e cila përfundoi në një mënyrë fort të pëlqyer ndryshoi kreit opinionin publik të jashtësm, gjith' ashtu siguroi plotësimin e mejtimevet e të Idevet të popullit, shqipëtar, popull i cili me një bashkim të çkëlqyer mori masat e duhura si për luftën e Vlorës ashtu për vrasëjen e trathëtorit Esat, masa të cilat ishin të duhura e të domosdoshme sepse ishin dy ndalime kryesore që shërbenin kurdohera të mos themelimit e të mos sigurimit e Shqipërisë së 1913^{ës}.

FUNT

Pakë Fjalë

Kemi nderin të plotësojmë një nga detyrat me të mbëdha e një nga dëshirat e zhëmërsë kryesore e patriotike mbi lehtësimin e botimit të kësaj vepre të vlefshme e me rëndësi për të cilën ka pasë qënë çfaqur prej nesh sa kaqë herë nevoja e çpejt botimit e të dalëjes në dritë.

Nukë duamë këtu të bëjmë sjale mbi zotësinë, sjellëjen, karakterin e lartë, të sjeshtë e të asnjëanëshm të auktorit mbasi njifet prej të gjithë qarkevet të ndryshm dhe nuhë munt të mohonet shërbimi q' i ka bërë At-dheut në raste të nevojshme por duamë vetëm t' a urojmë, t' a lavdurojmë për barrën e shenjtë e të rëndë që ka marrë për sipër për të cilën ka me u përkrahë si dhe kurdoherë që t' i arrijë qëllimit me sukse të plotë në përmbarrim e realizim të idealit e shenjtë kombëtar për të cilën bën sjellë bujarisht në parëthënëjen e librit.

U përkrah dhe u ndihmua me fushatat q'u

bënë në vize e krahina të ndryshme me qëllim që ka për t' i shërbyer zgjimit, zhvillimit e arrësimit Shqipëtar e prandaj me shpresë të domosdoshme se libri ka me u pritë me entuziazme të plotë prej qarkevet të ndryshme brënda e jashtë Shqipërisë; jo vetëm prej zotërijvet të cilët kanë shumë nevojë për të formuar një ide kombëtare mbi sa kanë gjarë në Shqipëri por ca ma shumë dhe prej zonjavet e zonjushavet Shqipëtare pët të mundur të rritën po me ato ndienja fisnike brezin e ri kombëtar; ay brez i ri i cili ka për t' i sjellur lulëzimin e fathardhësinë e shpejtë Shqipërisë kur ata të rriten prej nesh e mëmavet të tyre me edukatë fjeshtë kombëtare siç thotë Viktor Hoguea, që të rriten prej mëmavet e tyre të zyjuara.

**Fushatat e bëra për botimin e veprës
Histori e Shqipëris së Re.**

	F. ari
Zoti Ali Beqiri	100,00
Zonjusha Sadi Kreshpa	40,00
Zonja Ruki Kreshpa	100,00
Qarqi Zonjavet të Vlorës	300,00
Demokracia Vlonjate	200,00
„ e krah. Dukatit	250,00

	Fr. ari
Demokracie e krah. Mesaplikut	300,00
„ „ Kudhësit	120,00
„ „ Topalltisë	120,00
Demokracia qytet i Beratit	500,00
„ „ Lushnjës	100,00
„ „ Skraparit	150,00
„ „ Kurveleshit	300,00
„ „ Himarës	190,00
	<hr/>
shume	2800,00

SHENIM :

I u falemi fort zotërijvet ndihmuës të cilët të shtyjtur prej idealit kombëtar kanë përkrahur sa kaqë herë botimin e veprës të dëshërueme e ca ma tepër nisitorit e fushatavet Z. Ali Beqirit i cili me sjellëjet e tij fisnike ashtë tue i dhënë Demokracisë Shqipëtare provat ma të mbëdha tue përkrahë realizimin e qëllimit kombëtar.

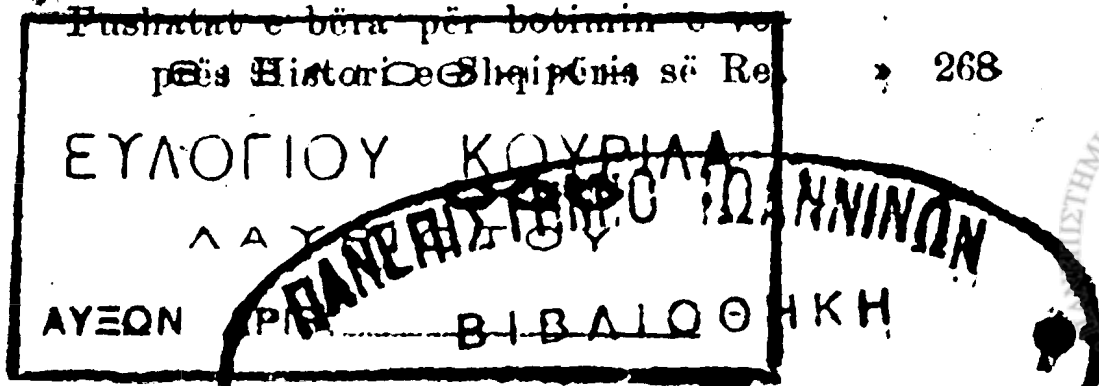
Vlorë 5-7-923

Auktori

S. HALKOKONDI

Ardhëja e Mbretit në Vlorë	»	192
Prap luft' e Beratit	»	194
Rrebelet në Vlorë	»	195
Mërgim' i Mbretit përkohësisht nga Shqipëria	»	200
Proklollamimi që publikoi Mbreti para se të ikëjë	»	203
Fat' i Shqipërisë në duar të rrebelevet, vojtëjet e popullit, Qeverria rrebele.	»	204
I par' i tradhëtorëvet Esati merr në dorë frën' e Qeverrisë rrekele	»	210
Musa Qazimi, rrebel mbi rrebelë	»	215
Pushtim' i Vlorës prej Italianëve	»	216
Mjerimet, vojtëjet fatkeqe e barbare në popull të shkakëtuara nga autoritetët politike Italiane	»	228
Pat' i mbshehët i Llundrës 1915	»	232
Lufta Italo-Austriake në qarke të Vlorës	»	235
Pushtim' i visevet Jugore prej ushtërisë Italiane	»	237
Politikë qesharake	»	238
Mënyra e xbritëjës të flamurit Kom-bëtar prej Italianëve në Vlorë.	»	240
Armë pushim i leftësë botore dhe Konferenc' e Paqës	»	248
Kongresi Lushnjës	»	256
Pakë Fjalë prej ndihmuësvet	»	267
Pushatat e bëra për botimin e veprës Historio Shqiptare së Re	»	268

PJESË PARË

HISTORI

E

SHQIPËRISË SË RE

Një gjëndëjen, ngjarëjet dhe ndryshimet
fort vëntesëratëshme të gjallërimit
KOMBËTAR

PREJ SALLI HALKOKONDIT

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑΑ

ΑΑΥΠΙΟΥ

ΑΥΕΩΝ ΠΙΕ

Kushton Fr. ar 5,00